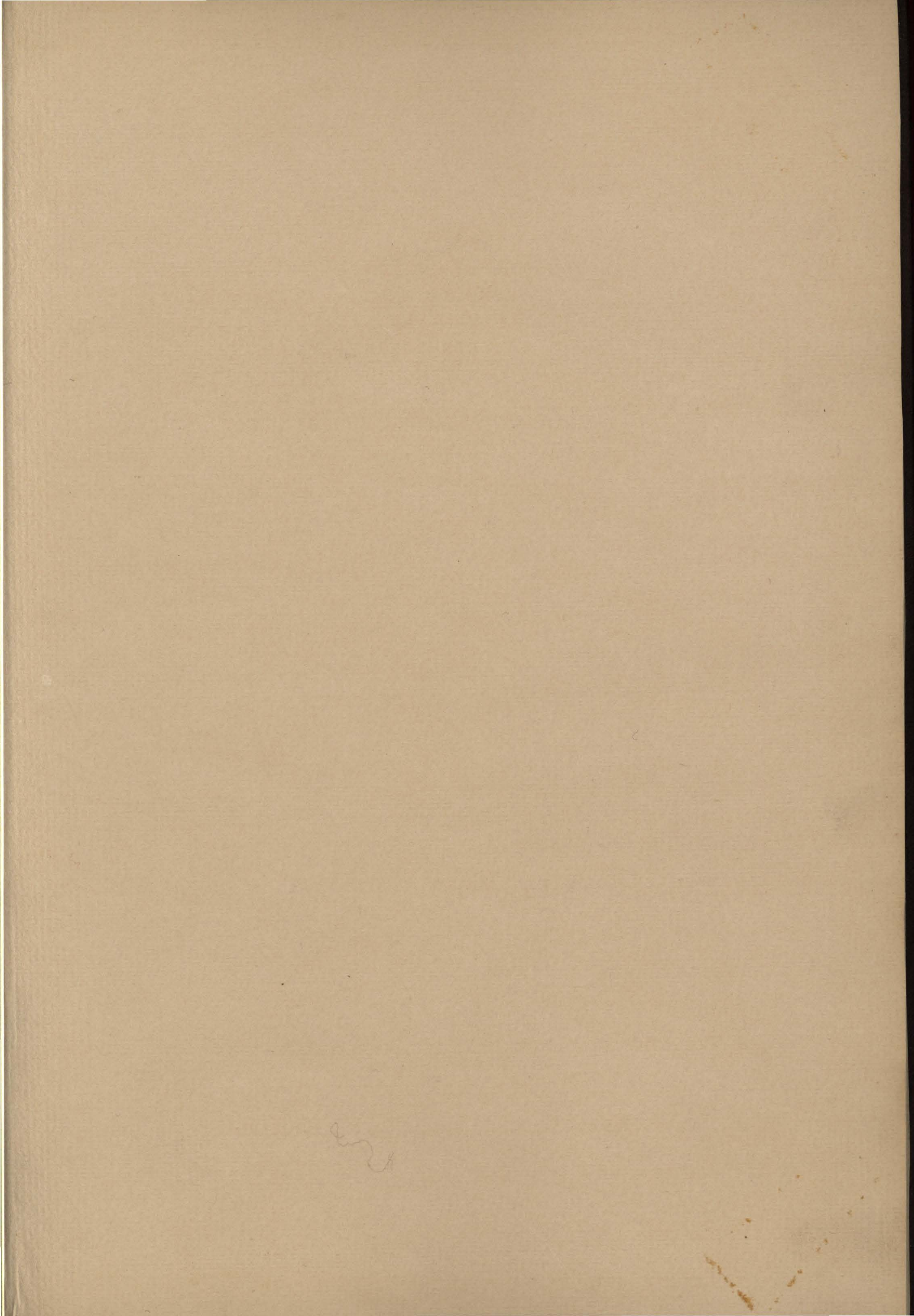
PANTHALEON
DE CONFLENTIA

PILLULARIUM

CIVICA BIBLIOTECA
C
C.470
BERIO

Pillularium omnibus medicis q̃z necessariuz clarissimi doc. magistri Panthaleonis.

Summa lacticiniorũ completa omnibus ido
nea eiusdem doctoris.

Cautele medicorum non ĩutiles clarissimi do/
cto. magistri Gabrielis zerbi veronensis.

Cum Priuilegio.

¶ Panthaleonis preclari medici Pillularium feliciter incipit.

Um ispi cere fragilitatem hūane naē que tū pp supiores ipressiones. tū pp ↄtrietatē corp⁹ hoīs ↄponētiū vt sunt humores ⁊ elemēta tū pp varietatē rerū nō nālium euidēs corpi ineuitabiliter occurrētium ⁊ intus ⁊ extra vltra cās preter naturā passibilis reddit. Ita vt a minimis etiam causis alterantibus fatigetur ⁊ plerunq͡z a proprio temperamento remoueatur vt omnis tenet schola medicorum. Ideo opusculum facere institui in actu practico iudicio meo vtilissimuz. Quod licet ad conseruandam sanitatem: ⁊ preseruandum ne corpora in egritudines prolabantur principaliter valeat. nō parum tamen proderit etiam ad ipsas egritudines extirpandas maxime cronicas: quarum plures cum dei auxilio: q̄ solus sanat lāgores oēs: ⁊ sine q̄ bonuz nullum fieri potest: notabiliter minoraui: imo ⁊ plures perfecte sanaui. ¶ Uerum in primis clementiā diuinaz exposco. Inuocando etiam diuū Pātaleonem martyrem ⁊ clarissimum medicum intercessorem vt ingeniolū meū illuminare digneṫ ad scribēdum que ad sanitatez humani generis conueniunt. dehinc dirigere posteros qui huic adherebunt doctrine vt eorum opera ad fines intentos felici ꝓsperitate deducat. ¶ Sed quoniaz hic tractatus ad plurimas se extēdit egritudines: ⁊ cum paucis scriptis omnibus egritudinibus satis fieri non possit (scientifice dico). Ideo breuitati inherendo aliqua pretermittam generalia que in hac materia nedum vtilia sunt verum necessaria.

¶ Et primo q̄ loqui intendo cum viris doctis: qui primo complexiones hominum annotabunt: regiones: etates: tempora anni: formas: artes: virtutes: consuetudines: replectiones: ⁊ sinthomata de quibus princeps noster quarta primi capitulo tertio. amplissime tractat ⁊ sine quib⁹ non bene posset medicus operari.

¶ Secundo premitto q̄ plures sunt egritudines pendentes a multa ⁊ grossa materia que etiam aliquando est in locis remotis ad quam euacuandam fortiores medicine aut pillule requirerentur q̄z iste quas infra describere intendo. Et sic vbi isti casus reperientur laudo procedatur cum digerentibus ⁊ euacuātibus fortioribus. Iuxta canones locis ꝓpriis perquirendis. Et siquid postea de materia remāserit. poterit cum infrascripta doctrina ⁊ ordināḋis pillulis euacuari.

¶ Unum tamen commemoro quod guta cauat lapidem ⁊c. ⁊ consequenter q̄ stat etiam in multa materia has paulatinas euacuationes conuenire maxime dum coniungitur aliqualis virtutis debilitas: ⁊ eo maxime cū princeps noster in locis q̄z plurimis. doceat materias grossas paulatine digerere ⁊ paulatine euacuare. Nec curo de multis allegationibus in hoc opusculo.

¶ Premitto Tertio quod licet in corpore temperato ⁊ debite recto pauce valde generentur superfluitates ad quas euacuandas non requirerentur medicine cum solum exercitium debite administratū sufficeret. Iuxta principis sententiam: tertia primi capitulo de exercitio dum dicit.

¶ Exercitium est motus ⁊ cetera. ⁊ subdit. ad quem conuersus ẜm sue equalitatis modum ⁊ hora sua nullo indiget medicaminū que in materialibus egritudinibus sunt necessaria.

¶ Uerum quia paucissima corpora temperata reperiuntur: alia vero a tēperamēto lapsa plurima quoꝝ aliqua magis temperamento ꝓxima aliqua vero magis distantia aut per simplices complexiōes aut compositas: tam totius corporis q̄z particulariū mēbrorum omittendo etiam compositiones que nō parum faciunt in sanitate conseruanda ⁊ amissa recuperanda: que quidem corpora ita a temperamento lapsa etiam naturaliter: licet per debitam administrationem rerum non naturalium: etiam conseruari possint si sana sint ⁊ in sua naturali dispositiōe talia remanere per omnes suas etates. Tamē quia difficile est attingere medium. teste pho ethicoꝝ primo. Si qs bene considerat non bene regi corpus potest quin peccatum accidat in quanto vel in quali ⁊ sic ne superfluitates alique generenṫ: dico etiam vltra eas quas a qualibet digestione quātūcunq͡z naturali resecari oportet que quidem superfluitates. ita dietim ⁊ paulatine congeste tandem virtutem aggrauabūt ⁊ aliquam causabunt egritudinem ẜm humorum naturā ⁊ membrorū suscipientium dispositionem. Hinc euenit q̄ aliqui passiōes arteticas: alij dolores renales. intestinales: stomaci: epatis: splenis: vesice: pectoris: gutturis: lingue: ⁊ aliaruz partium capitis: febres: opilationes: ⁊ huiusmodi patiuntur.

¶ Premitto Quarto q̄ pro preseruatiōe ab huiusmodi dispositionibus ⁊ remotione harum superfluitatuz: taz antiqui practici q̄z moderni ordinant vniuersales purgatiōes semel aut bis in anno quas ad veritatem non reprobo cum multis quodāmodo necessarias videam verum. dico etiam aliquibus non prodesse: dico si fiant cum medicinis laboriosis aut scamoneatis vt faciunt cōmuniter practicantes. Nā cum plurimi reperiantur hodiernis tempori⁹ habentes complexiōes ⁊ stomacos debiles quibus certum est medicīas scamoneatas: aut alias fortes ipsis esse nociuas. certum est si talibus dentur huiusmodi medicine: licet sequatur iuuamentum ex parte euacuationis. insurgit tamen nocumentum ex parte debilitationis. quod forte erit prestantius iuuamento ⁊ sic debilitato stomaco cum alijs virtutibus naturalibus sequitur noua reaggregatio superfluitatū: vñ infra paucuz tempus erit reaggregata tanta materia q̄ necesse erit aliam facere euacuationem ad quam etiam vlterior ⁊ maior sequetur debilitatio ⁊ sic noue materie accumulatio. dico etiaz procedente medico cum confortantibus quantum fieri poterit saltem in pluribus ita continget: ⁊ sic tandez virtus perducetur ad non gradum.

¶ Isti sermōes eluci pñt ex textu pricipis tertia pri

mi doctri. scđa caplo. i. Et ad veritatē hec fuit cā que
fantasiā meā excitauit ad consulendū ⁊ ordinanduʒ
pillulas in quibus nulla est venenositas: imo cōfor/
tatio oiuʒ virtutuʒ que confortando euacuant omni
die aliquas superfluitates ita vt nō possit fieri in cor
pore tanta materierū accumulatio que possit aut fo/
uere aliquam p̄existentē egritudinē aut aliquam de
nouo inducere que nō faciliter ⁊ cito sanetur.

Et hanc credo fuisse menteʒ. d. Mesue in suo de
appropriatis capitulo de aloe. dum dicit.

Et qui assiduat acceptioneʒ eius diebus
continuis nō videt in corpore suo nec in in/
strumentis sensuum suoruʒ egritudinē que
non sit habilis sanari: ⁊ preseruat a putrefa/
ctione: ita ꝙ etiam cadauera ⁊c.

Et nota ꝙ ista auctoritas non paruʒ facit pro opi/
niōe mea videlicet ꝙ omni die possit pillula exhibe/
ri vt latius infra deducetur.

Uerum quia plures visi sunt contradicere ne pil
lule tales exhibeant̄ vt fuerūt in curia. Illustrissimi
do. ducis Britanie aliqui medici maxie. d. magister
Oliuerius qui alias legerat in mōte Pessulano vir
sane doctissimus. Ideo volo hanc primo absoluere
questionē, Utrum scilicet dari possit vna pillula ele/
fangina: gratia exempli aut consimilis etiam in qua
sit granum vnum vel duo reubarbari aut agarici tro/
ciscati vel similiuʒ ante cenam ⁊ continuando omni
die. Et vt questio melius dillucidetur arguo primo
ad partes.

Et primo ad partem negatiuam sic quia. Ex tali
cōmixtione medicina attrahitur simul cū cibo ad ve
nas ⁊ sic poterit sanguinē inficē aliqua mala q̄litate.

Secūdo. In tali cōmixtione impeditur cibi dige
stio ⁊ operatio medicine cum natura non bene possit
vtriqʒ vacare. ⁊ sine natura: nec cibi digestio: nec me
dicine operatio fieri potest.

Tertio. Id non est fiendum quod est causa descē/
sus cibi a stomaco ante ipsius digestionem: sed exhi
bitio pillule ante cibum est multotiens causa huius/
modi descensus: ergo non est exhibenda: consequē/
tia nota cum maiori: ⁊ minorem dicunt multi se vi/
disse ad experientiam ꝙ post taleʒ exhibitionē ante
cenam de mane videbant vnam partem egestionis
aut chilosam aut cibalem: sicut etiaʒ egomet aliquā/
do vidi.

Quarto arguitur sic. Tales pillule notabiliter tē
dunt ad calidum. sed multa sunt corpora quoruʒ cō/
plexio excessiue calida aut habētia stomacuʒ caliduʒ
aut epar aut cor aut renes: ⁊ sic etiam in febrientibꝰ
⁊ aliis preter naturaliter ad calidum discraxiatis in
quibus iste pillule nullo modo cōuenire videntur:
quia discraxia calida augeretur.

Quinto. In regionibus calidis tēpore calido eta
te calida maxime si regimine calido vtantur etiā non
conuenire videntur.

Sexto. De natura aloes est aperire venas sʒ mul
ta sunt corpora in quibus est periculuʒ de apertiōe:
vt sunt mulieres apte incurrere superfluum fluxum
menstruorum: ⁊ homines superfluum fluxum emor/
roydarum in quibus casibus aloes maxime cuʒ illis
speciebus elefanginis posset: imo de facto sup̄flue
p̄uocaret quare saltiʒ in istis casibꝰ minie cōueniret.

Septimo arguo auctoritate principis quarta pri
mi. capitulo quinto. vbi prohibet medicinam cōmi/
sceri cum cibo dum dicit.

Oportet ergo ne medicie potator come
dat vel bibat donec medicina suam perfici/
at operationem.

Et sic nō erit cōmiscenda cum cibo.

Octauo arguo auctoritate Mesue i caplo ð aloe
dum dicit.

Est de tarde solutioneʒ facientibus qua/
re oportet vt sumēs ipsum cibari differat.

Et sic cum cibo misceri non debet.

Nono arguo auctoritate principis ⁊ Mesue in capi
tulis propriis de aloe. vbi prohibent ipsum exhibe/
ri tempore frigido quare videt̄ saltim non omni tē/
pore conuenire.

Decimo arguo ꝙ non oī die ex textu principis
quarta primi caplo quinto: dum dicit.

Amplius nature non est faciēda consue/
tudo bibendi medicinam cum qua fit neces
se mollificare ventrem: quia fieret consuetu
dinaria: ⁊ hoc habens ad impedimentū ma
li finis proueniet.

Et sic non omni die est exhibenda.

Undecimo arguo etiam auctoritate principis ter
tia primi doctrina secūda capitulo primo duʒ docēs
necessitatem euacuationis nisi fiat exercitum dicit.

Nobis necesse est ergo eas p̄culdubio eua
cuare. earum autem euacuatio s̄m plurimū
non completur nisi cum medicinis fiat ve/
nenosis que proculdubio naturam debili/
tant: que etiam si venenose non essent non
posset esse quin eas bibere nature laborio/
sum esset.

Ecce qūo medicine ēt nō venenose laborē p̄stāt:
⁊ sic nō oī die cōueniunt.

Iste ⁊ cōsiles auctoritates ⁊ rōnes induxerūt ⁊ p̄/
sentialr̄ inducūt plures medicos ad nō asentiēdum
dationi istaꝝ pillulaꝝ ante cibū: ⁊ multominus om
ni in die.

Ad ptē tn̄ appositā est primo experiētia reꝝ magi
stra. Nā totiēs ⁊ tā lōgo tpe exhibui dictas pillulas
in Italia ⁊ ptibus vltramōtanis: vt i subaudia: bur/
gundia: alamania: flādria: britania: ⁊ francia in qbꝰ
oibꝰ p̄uinciis practicādo exhibui nec reperi ð cen/
tū vnū cui fecerint nocumentū: ⁊ sunt hodiernis tē/
poribus mille hoies saluo pluri q ipsis pillulis die/
tim fere vtunt̄ reperiētes notabile iuuamentū. Nec
credat aliquis eandem esse receptam. nam vt appa/
rebit notabiliter variantur.

Probo etiam ratione sic. id exhiberi pōt qð aliqd
de superfluo euacuat sine aliquo nocumento: imo cū
cōfortatione omniuʒ membrorū. sed talia est vel esse
pōt hec pillula: ergo ⁊c. cōsequētia nota cū maiore:
⁊ minor pʒ ex vltimo p̄supposito ⁊ clara etiā appare
bit in responsiōe argumentorum.

Nūc arguo auctoritatibus. Et primo Nicolai qui
in suo antidotario componit pillulas ante cibum ⁊
post cibum in quibus aloes etiam non lotus ingre/
ditur: ⁊ reubarbarum in satis bona quantitate: si er
go ille concedi possunt ergo ⁊ pillula elefangina ⁊
ante

ante ꝛ poſt cibum.

¶ Item princeps noſter prima tertij illo elegantiſſimo capitulo. Cum materiam deſcribés pillulas aſa yaret docet ipſas exhibere eunti dormitum licet aliqui gloſent ſine cena. vſus tamen communis practicantium exhibet poſt cenam etiam cibo exiſtente in ſtomaco. Et ꝙ poſt cenam poſſint exhiberi pillule: patet auctoritate Joannis damaſceni in affoꝛiſmis ſuis dum dicit ſic.

¶ Cum quis vult purgare caput aut cerebꝛum aut inſtrumenta ſenſuum. pillulis maioꝛibus ideſt groſſioꝛibus ꝛ poſt cenam eunti doꝛmitū datis faciēdū eſt.

¶ Et ſimilis fere ſententia habetur a Raſi ſexta particula ſuoꝛum affoꝛiſmoꝛū dū dicit.

¶ Medicinas accipere que caput purgāt poſt cenam cum doꝛmiendi eſt tempus magis eſt conueniens.

¶ Item Meſue in antidotario deſcribens pillulas lutij s maioꝛes dicit ꝙ preſumitur ſuper ipſis etiam ſine abſtinentia: nec poteſt melius intelligi ꝗ̄ de cibo: ergo ꝛ ante ꝛ poſt exhiberi poſſunt. ꝛ certum eſt ipſas eſſe foꝛtioꝛes ꝗ̄ ſint pillule elefangine: vt pꝫ inſpicienti deſcriptionem.

¶ Itē inde Meſue in capl'o de aloe dicit.

¶ Et qui aſſiduat acceptioneꝫ eius diebus continuis nō videt in coꝛpoꝛe ſuo nec in inſtrumentis ſenſuum ſuoꝛum egritudinem que non ſit habilis ſanari: ꝛ ſic patet ꝙ poſſumus vti omni die: ꝛ per conſequens a foꝛtioꝛi pillulis elefanginis.

¶ Arguo nunc ꝙ poſſint commiſceri cum cibo: auctoꝛitate principis ſecundo canonum in capitulo de aloe. dum dicit.

¶ Et quando aſſumuntur de eo mane ꝛ ſero pillule permixte cum rectificantibus ipſum ſoluunt ventrem ꝛ non coꝛrumpunt cibum.

¶ Neſcio ſi poſſent clarius loqui maxime cum ſpecies elefangine ſint de rectificantibus ipſum aloes ſi rectificatione indiget: vt vult Meſue in capitulo ꝓpꝛio. Item princeps in quinto canonis tractatu nono deſcribens pillulas fetidas alchindi. docet ipſas exhiberi in pꝛincipio noctis cum aqua tepida: ꝛ dicit.

Et ſit ſuper eas pulus conditus.

Ecce quō ante cibum ꝛ in ipſis ingreditur turbith quare ꝛc. Item ibidem per mediam columnam deſcribens alias pillulas dicit: dantur cum vino ante cibum: ꝛ pꝛecipit ꝙ cibetur hoꝛa ſua.

Item infra per vnam columnā deſcribēs pillulas ſi li vberet dicit.

¶ Et bibuntur omni die ac nocte hyeme ꝛ eſtate. Et tamē ingreditur aloes turbith ꝛ ſalgēma.

¶ Preterea Moderni omnes practicātes exhibēt ℥. j. vel circa caſſie ante cibū. licet dicāt aliqui ꝙ caſſia poteſt conuerti in nutrimentum non ſic auteꝫ pillula. hoc non obeſt quia medici ipſam exhibētes nō q̄rūt ꝙ ↄuertat̄ i nutrimētū: ſꝫ ꝙ euacuet aut lenien do aut ēt a pꝛopꝛietate. Sed vide qualis eſt pꝛopoꝛtio vnius vncie caſſie ad vnam pillulam ex quibus fiunt. vij. de vna dragma cōmuniter. dico ꝺ̄ iſtis pillulis que exibentur ante cenam. vnde cuꝫ valde magis apta ſit caſſia ad deponenduꝫ cibum indigeſtuꝫ lubꝛicando ꝗ̄ poſſit pillula relinquitur ꝙ valde tutius pillula exiberi poſſit ꝗ̄ caſſia. Jſtud argumentum licet perſuaſiuū ſit fecit tamē aliquando mutare ſententiā aliquoꝝ medicoꝝ qui nullo pacto aſſentire volebant: vt etiā vna ſola pillula daret̄ an̄ cenā.

¶ Preterea moderni practicantes de quoꝝ numero fuit ꝛ foꝛte pꝛim⁹ Bartholame⁹ ꝺ̄ mōtagnana in conſilijs ſuis elegantiſſimis non in vno ſolo: ſed in pluribus cōmendat vnius pillule exhibitionē ante cenam maxime contra ſtipticitateꝫ ventris ꝛ in multis alijs caſibus. ꝛ clarum eſt ꝙ ipſe etiam foꝛtioꝛes cōcedit ꝗ̄ ſint pillule elefangine: imo in aliquib⁹ apponit diagredium qꝺ̄ tamē ad veritatem facere non audeo. Auctoꝛitas tn̄ tanti viri cogit ad aſſentiēduꝫ ꝙ nocere non poſſit maxime quando in valde modica quātitate poneret̄. quicq̄d tamen ſit ſufficit ꝙ pillula elefangina nō cōmixta alicui medicie venenoſe exhiberi pōt ꝛ ante ꝛ poſt cenam.

¶ Plures alie rationes ꝛ auctoꝛitates adduci poſſent pꝛo hac parte quas gratia bꝛeuitatis omitto ꝛ ſic videtur queſtio dubia.

¶ Reſpondendo igitur ad queſtionem credo ꝑtem affirmatiuā queſtionis eſſe veraꝫ pꝛeſuppoſitis his que ſuperius dicta ſunt: ꝛ his qui dicentur in reſpōſione argumentoꝝ partis negatiue q̄bus ſolutis manifeſte apparebit quanta vtilitas ſequi poſſit ex vſu iſtarum pillularuꝫ ꝛ ſine nocumēto ꝛ ſi per aliqꝺ̄ erit multominus erit iuuamento.

¶ Ad pꝛimuꝫ igitur dum dicebatur ꝙ ex tali cōmixtione medicina attrahitur ſimul cuꝫ cibo ad venas ꝛ ſic poterit inficere ſanguinē aliqua mala qualitate ꝛ alios humoꝛes. dico duobus modis. Pꝛimo ꝙ nō eſt neceſſarium ꝙ iſta pillula trahatur cum chilo ad venas: quia non tantuꝫ cibo cōmiſcetur vt opoꝛteat vnum trahi cum reliquo: ꝛ cauſa eſt: q2 aſſumpta pillula: tum pꝛopter ipſius grauitatē: tum pꝛopter figuram ſuam ſpericam cito tranſit ad fundum ſtomaci vbi cōmuniter reperiuntur aliqui humoꝛes maxime flegmatici cum ſtomacus ſit lacuna flegmatuꝫ ꝛ cum illis bene cōmiſcetur ſuperueniente poſtea cibo ibi diſſoluitur ꝛ ſtat donec perfecta digeſtione apperiatur poꝛtanariū: ꝛ tunc egreditur pillula cum illis humoꝛibus aut aliqua ipſoꝛuꝫ parte cum quibus cōmixta ꝛ inuoluta erat: ꝛ ſic non attrahit̄ per meſeraicas cum non ſit res multum attrahibilis ratione conuenientie nec tantuꝫ cibo cōmixta ꝙ vt ſupꝛa neceſſe ſit ipſam ſimul attrahi. ꝛ idem dico dum erit in inteſtinis.

¶ Aliter dicere poſſum ꝙ etiam ſi attraheretur aut ꝰm partem: aut ꝰm totuꝫ ipſa tamen nō inficeret ſanguineꝫ nec alios humoꝛes. Pꝛimo aliqua qualitate venenoſa cum nullam in ſe habeat nec etiam aliqua qualitate manifeſta: tum pꝛopter ipſius modicam quantitatem: tum etiam quia cum dubitamus de ſu percalefactiōe ex parte complexionis naturalis aut accidentalis regionis tempoꝛis aut ſimilium commiſcem⁹ cū dictis pillulis aliqua infrigidātia: vt mā na thamaridi vt īfra videbit̄ ꝛ ſic calefacē n̄ poterit.

¶ Ad ſcd̄ꝫ dū dicebat̄ ꝙ īpedit̄ digeſtio cibi. Negatur: imo potius iuuat̄ merito aromaticitatis ſpecieꝝ elefanginaꝝ. Nec diuertit̄ natura a digeſtiōe ꝑ̄ illaꝫ

paruā pillulaꝫ que vt supra manet in fundo stomaci ⁊ pauca indiget actuatōe: imo caloꝛ nālis digerēdo cibū actuat pillulā ⁊ sic facile ē nature vtrūq facere.
¶ Ad tertiū dico φ illa pillula nō faciet descendere cibuꝫ indigestū: imo potius iuuabit ad celebrandam digestionē ꝑpter aromaticitatē vt supra: nec ita. sunt stimulatiue virtutis vt cogāt stomacū expellere non digesta.
¶ Ad experientiā aūt ꝑ alios: ēt per me aliqñ visuꝫ. dico hoc cōtingere posse ꝑpter multaꝫ humoꝛuꝫ replectioneꝫ incitanteꝫ expulsiuaꝫ stomaci ad expellēdum: vnde exeūtibus humoꝛib⁹ alique partes cibi que nunduꝫ digeste erant simul exeunt: ad qđ etiam aliqñ iuuat stomaci debilitas. Et ideo dum video similes casus: aut desisto ꝑ aliquos dies: aut addo de mastice in satis bona dosi: aut de mirabolanis: aut ꝺ vtriusqꝫ: ⁊ tūc secure ꝓceditur. preterea multa reperio coꝛpoꝛa exuberantia in comedendo notabiliter a quibus etiā si aliqua poꝛtio cibi nūduꝫ digesti expelleretur. nedum nō noceret: imo manifeste ꝓdesset.
¶ Ad quartū ⁊ quintū simul respōdeo. Et pꝛimo φ ista parua pillula nō pōt notabiliter calefacere cū ibi valde modicuꝫ sit de multitudine foꝛme penes quā actio rei attendit. Secundo dico magis medicinalr ⁊ pratice φ medicus in oꝛdinando has pillulas cōsideret aut cōsiderare dꝫ: vt supradixi in responsione pꝛimi argumēti. cōplexiones vniuersales ⁊ particulares tam naturales φ̄ accidentales ⁊ alia de quib⁹ in pꝛimo ꝓsupposito dictū est. Et sic ꝭm exigentiam oꝛdinat pillulas suas cōmiscēdo thamaridos ⁊ alia infrigidātia vt supra. de febꝛicitātib⁹ vero dico φ in istis raro exibenꝭ. Sed canonice ꝓcedi debet ꝭm doctrinam pꝛincipis pꝛima quarti maxime in cōtinuis ⁊ puris tercianis qm̄ in nō puris signāter in multū elongatis a puris ⁊ aliꝭs interpolatis: vt sunt quartane ⁊ alique flegmatice. reperi multotiēs singulare iuuamentū dando vnam ante cenaꝫ diebus interpolationis vel quietis dūmodo sit bene cōditionata cōsiderando materiā: ꝯplexiones: ⁊ alia vt supra.
¶ Ad sextum de natura aloes est aperire venas ⁊c.
Dico pꝛimo φ aloes qui ingredit dictas pillulas est lotus. ⁊ sic sunt resolute ille ptes subtiles que faciūt ad apertionē venaꝝ. Secūdo dico φ cū tales casus occurrunt in qbus ē periculum apertiōis venaꝝ. nō contenti de sola lotione aloes. cōmiscemus ēt iuxta doctrinam Mesue aliqua pꝛohibentia: vt bdelium: gūmi arabicuꝫ dragagantuꝫ masticem ⁊ talia que faciliter resistent supꝛascriptis nocumentis. ⁊ sic sequi possunt iuuamenta sine nocumentis. Tertio dicere possum φ in illis casibus possunt dimitti: de hoc ēt infra videbitur
¶ Ad septimū dū arguiꝭ auctoꝛitate pꝛīcipis quarta pꝛimi.

¶ Opoꝛtet ergo ne medicine potatoꝛ ⁊c.

¶ Dico pꝛīo φ vba pꝛīcipis sonāt de medicina potabili. Sꝫ credo intellexerit de medicina laboꝛiose soluente in qua sit aliqua venenositas: qꝛ talis attracta cū chilo ad epar ⁊ venas inficeret: aut inficē posset sanguinē aut alios hūoꝛes aliqua mala qualitate ⁊ sic nocere posset ip̄m cibū inficiēdo. de ista aūt pillula secus est vt patet.
¶ Et si volumus saluare Mōtagnanā qui apponit aliqñ dyagrediū. possum⁹ dicere φ ponit in tā modica φ̄titate φ nocere nō pōt. pꝛiceps aūt itelligit de medicina venenosa in notabili vel cōi φ̄titate vt dixi. Et siqs replicādo dicēt φ in tā modica φ̄titate non opabiꭍ. ⁊ sic nullū seqꭍ iuuamētū. Possum⁹ dicē φ lꝫ merito modice quātitatis ex se nō euacuaret tñ poterit foꝛtificare virtutē solutiuā aloes sicut faciūt species elefangine ⁊c.
¶ Ad octauum auctoꝛitate Mesue.

¶ Sumens ipsum cibari differat ⁊c.

¶ Dico φ Mesue intelligit qñ volumus dare notabilem quātitatē ⁊ dosim cōem vt dragmā vnā vel duas ex q̄ expectarem⁹ notabilem ⁊ oꝛdinatā euātionē: tūc deberet differri cib⁹: nō sic est in casu nr̄o. Etiaꝫ possumus dicere φ ītelligit de aloe puro ⁊ solo. i. pillula aūt nō ē solū aloes. Utraqꝫ rñsio satisfacit.
¶ Ad nonū qꝛ Aui. ⁊ Mesue ꝓhibent exhiberi tpe frigido. Credo intelligant in magna quantitate: qꝛ dubitant apertioneꝫ venaruꝫ facta reclusiōe caloꝛis ad intra: ⁊ maxime si puruꝫ exhibeaꭍ: sed hic multa eēnt dicenda que transeo.
¶ Ad decimū φ non omni die testu pꝛincipis quarta pꝛimi.

¶ Non est faciēda cōsuetudo ⁊c.

¶ Dico pꝛīo φ pꝛinceps loquitur de medicina potabili. Nā dicit ꝯsuetudo bibēdi medicina ⁊c. Nos aūt loqmur de pillulis. Sꝫ qꝛ pꝛiceps aliqñ dicit pillulas eē bibēdas. dico secundo φ natura non est fiēda consuetudinaria ad aliqua violentantia vt essent medicine foꝛtes ex quarum frequenti vsu deuenirentur ad exitum mali finis. Etiam pꝛinceps dicit cum qua sit necesse mollificare vētrē. vn̄ siqs vellet quotidie mollificare ventrem cum cassia deueniretur ad exitum mali finis. Sed φ non possumus assuescere istis medicinis benedictis quarum vsu etiam quotidiano sequi possunt plurima iuuamenta pꝛinceps non pꝛohibet: sicut non pꝛohiberet vsum quottidianum aromatici rosati aut similium. Uerum quia dicit ab eo φ consuetum est non fit passio. videtur adhuc stare difficultas φ non sint continuande: quia nihil tandem operabuntur. Dico inherendo superius dictis φ ista pillula non obstante continuatione operabitur. sic etiam ex continuo vsu aromatici rosati stomacus frigidus ⁊ humidus semper confoꝛtabitur. Et sic dico φ auctoꝛitas pꝛincipis intelligitur φ a rebus foꝛtiter aut violenter impꝛimentibus continuatis tandem natura non patitur. Et hac ratione pꝛecipit quarta pꝛimi nō esse standuꝫ super vna medicina. Et sic ēt. xvj. tertij pꝛecipit medicias vermiū variari. Et sic voluerūt aliq venenū ꝑ assuefactionē nō ledere. Non sic aūt de istis medicinis benedictꝭ q̄ ⁊ si milies appꝛoximenꭍ eūdē aut ꝯsimilē sēp effectū īducūt vt de aromatico rosato supdixi. Et φ me mouet ad sic dicendū est quottidiana expientia tā in ꝑsona ꝑpꝛia φ̄ in aliꝭs. Pꝛimo. n. in me ipso. iam annos septem dum vidi me intrasse senectutē. ⁊ ꝯñter virtutes oēs in dies magis debilitari arguebā. φ ex necessitate stante equali regimine opoꝛtebat in me plures solito generari supfluitates. ⁊ ꝯñter φ in aliquā inciderē egritudinē nisi haꝝ supfluitatum fieret euacuatio. Et sic tutius agēdo incepi capere de istis bn̄dictis pillulis cōplexioni mee appꝛoꝛiatis q̄ tam a pꝛincipio φ̄ in medio ēt tp̄e pn̄ti quasi vniformiter opate sunt ⁊ pn̄tialiter operatur. Nec dubito me perseruarūt a multis egritudinib⁹ in quas indubitāter incidissēꝫ. attētis itinerationib⁹ longis ꝑ montes ⁊ aliꝭs ēt inoꝛdinationib⁹ in mō viuēdi. Nam in quā to ⁊ quali

io ⁊ quali me aliqñ ⁊ sepe peccasse cõfiteor occurrē/
tibus ēt accidētibus aie nõ mediocriter excessiuis.
Idez ēt accidisse conspitio in plurib⁹ aliis in qb⁹ di
cta pillula eque bene nūc operatur vti in principio
faciebat.

¶ Ad duodecimū q est textus principis tertia pmi
qui dicit ꝙ bibere medicinas ēt non venenosas est
laboriosuz nature. dico ꝙ sūmere medicinas ēt non
venenosas est laboriosuz nature vbi sūmant in tāta
dosi ꝙ possint euacuare. gratia exēpli agaric⁹ descri/
bitur ab Auicēna in de virib⁹ cordis inter medicias
cordiales: tñ si quis caperet vnā vel duas dragmas
maxime oi die. certū est ꝙ essz laboriosuz nature. nõ
sic aūt est de ista pillula.

¶ Preterea princeps loco allegato docēs necessita
tem euacuationis qr ex necessitate in corpore ēt debi
te recto generant superfluitates vt ibi ostendit vult ꝙ
euacuatio istarū superfluitatū aut ipsoꝝ resolutio. ē cõ
ueniētior p exercitiū q̄z p medicinā. si fiat dicit sz sue
equalitatis modū ⁊ in hora ⁊c. Sed qs est hic ⁊ lau/
dabimus eū. qui ita mensuret vitaz suam quin gene
rentur superfluitates ad quas euacuandas non suffice
ret exercitium.

¶ Nolo tñ negare possibilitatez quin bene possent
superfluitates que in aliquo corpore generant p soluz
exercitiū resolui. sed hoc est de possibilib⁹ longinqs
Sufficiat pro nūc ꝙ pnceps vr̄ cõparare euacuatio/
nez superfluitatū p medicinas ad eadez que fit p exer/
citium. ⁊ dicit istaz meliorē de quo nõ dubito. Sz qr
vt in pluribus solū exercitiū non sufficit. Ideo lau/
do vsum istaꝝ pillularuz quas princeps non diceret
esse laboriosum.

¶ Spero plures ratiões ⁊ auctoritates adduci pos/
sent pro parte negatiua ad quas tñ facile est rñdere
cū fundamentis iam dictis.

¶ Restat inuestigare causas vnius ꝯtingentie quaz
reperio in hac materia ⁊ erit in forma pblematis. pp
quid est. ꝙ si hec pillula exhibeat ante cenā imedia
te facit opatõez ꝯuenietē. Si aūt exhibeat per vnaz
vel duas horas ante cenā vel ante prandiū non ope
ratur vel saltim non eque bene. Ueritas problema/
tis colligitur ad experientiam. Nam milies in actu
practico hoc vidi.

¶ Hoc problema fecit me quādoq̄z cogitare. Sz di/
cere possumus. ꝙ dum hec pillula exibetur per duas
horas ante cibum stante stomaco vacuo calor natu/
ralis non habens aliud obiectum in qd agat. agit in
ipsam pillulam que propter ipsius debilem resisten/
tiam faciliter spoliatur sua pauca virtute solutiua. ⁊
sic cessat operatio, vel saltim diminuitur. Si autē sta/
tim succedat cibus. stomaco ipsum amplectente ca/
lor naturalis agit in ipsum. ⁊ sic pillula nõ substinet
totam caloris naturalis actionē. sed vt supra manēs
in fundo stomaci paulatine liquefit ⁊ actuatur ⁊ sic fa
cta digestione. ⁊ aperto portanario egredit cum aliq
bus humoribus, in fundo stomaci existētibus ⁊ cum
ista etiam parua virtute solutiua pōt mundificare ite
stina. Nec credo ꝙ virtus sua attractiua se extendat
ad membra remota. sed solum ad extremitates mese
raicarum in quibus frequenter alique superfluitates
continētur que possunt faciliter euacuari etiam a de/
bili medicina ⁊ maxime si virtus expulsiua meserai/
carum fortis fuerit: qr tunc paucum sufficit adiutori
um vt vult princeps dcima quarta terii in capitulo
cure opillationum epatis dum dicit.

¶ Et quandoq̄z membro si virtuosum est
sufficit quodlibet adiutorium ad expellēdū.

¶ Et ista etiam pōt esse causa ꝙ plus euacuat i assue
tis capere pillulam q̄z in nõ assuetis: quoniam natu/
ra percipiens ꝙ per illas extremitates meseraicaruz
fit suauis euacuatio superfluitatū temptat continue
ad ipsas extremitates aliquid superfluitatis trans/
mittere.

¶ Et sic videre possumus rationem apparētie indu
cte per pillulā etiam continuatā ꝙ nõ dimittit ipius
operationem imo potius per cõtinuationē augetur
operatio. stante dico materia euacuanda. Et sic ad au
ctoritatem principis est satisfactū, Et tu more Gēti
lis ꝯsidera si quē habes alium modū dicendi.

¶ Hec questio cum suis dependentiis more disgre/
sionis proposita ⁊ ventilata fuit vt omnes aperte ma
gis intelligant fundamenta quibus moueor ad has
pillulas ordinandas. ⁊ ad hunc tractatum perficien
dum quem pillulariū nominare volui. in quo statui
describere pillulas que vnicuiq̄z egritudini acomo
dari poterunt. Nec describam compositionē illaz sin
gularissimam pillularum elefanginaꝝ me remittens
ad illam quā bonus Mesue facit in suo d appropria
tis distinctiõe decia caplo primo. Quāquidē ⁊ ipsas
pillulas propter ipsarum excellentiā. Ita ellegi vt d
ipsis baxiz faciam fere. in omnibus receptis fiendis
Uerum quia declinant nõ parum ad calidum. Facio
ipsas multotiens alterari cū manna. thamaridis: aut
mirabolanis: ⁊ similibus vt infra videbitur ⁊ magi/
straliter tempore compositionis pillularū addi facio
ʒ. iii. vel. iiii. succi endiuie pro qualibet libra pillu/
larum ⁊ facio exiccari ad solē. Et appello ipsas pillu
las elefanginas cum succo endiuie ⁊ reperio ipsas
valde vtiles in casibus in quibus dubito supercale/
factionem ⁊ maxime in temporibus ⁊ complexionis
calidis.

¶ Incipiam igitur cuz Dei auxilio describere pillu
las vnicuiq̄z complexioni pro conseruanda sanitate
⁊ preseruatione ne in egritudines labātur. Quas ta/
men receptas variare opz scdm etates virtutes tēpo
ra anni ⁊ alia superius dicta que medicus preoculis
semp habere dz. Et poterūt iste pillule fieri maiores
aut minores sm qd operabuntur.

¶ Pillule conuenientes sanguineis.

¶ Recipe pillularum elefanginarum cum succo en
diuie. ʒ. iii. māne granate. ʒ. s. thamaridoꝝ. ʒ. j. misc.
diligenter cuz modico syrupo viol. formando. vj. vl
vii. pro. ʒ. capi potest vnam ante cenam.

¶ Pillule conuenientes collericis.

¶ Recipe pillularum elefanginaꝝ cum succo endi/
uie. ʒ. iii. reubarbari electi. ʒ. s. spice gra. iiii. thama
ridorum. ℈. iiii. misce. cuz syrupo violato si expedit
fiant. vj. vel. vii. pro. ʒ. d quibus capi potest vna an/
te cenam imediate. dico notanter si expedit. ⁊ ita se/
pe dicam inferius: qr multotiēs humiditas thama/
rindoꝝ sufficit ad incorporanduz ⁊ reducēduz ad bo
nā formā ⁊ tūc nõ oz opponere syrupū viol. qr fieret
massa nimis liquida. hoc ergo notet etiā pro rece/
ptis sequentibus.

¶ Pillule cõuenientes flegmaticis.

¶ Recipe pillulaꝝ elefanginarū.ʒ.iij.agarici troci scati.℈.ij.masticis.℈.j.misc.cuz melle rosato fiat vj.vel.vij.pro.ʒ.⁊ da vnā ante cenam.

Pillule cōuenientes melanconicis.

¶ ℞ pillularum elefanginarum.ʒ.iij.polipodij co/hercini nō corosi.foliculoꝝ sene. ana.℈.j.masticis.℈.ß.misc.cuz syrupo de fumoterre faciendo vj.vel vij.pro.ʒ.⁊ da vnā ante cenaz. Et iste sunt recepte cōmunes merito complexionū nāliuz:⁊ prudēs me dicus poterit multas alias consimiles componere. Nunc venio ad ordinationē pillulaꝝ.que sunt pser/uatiue ab egritudinibus:⁊ que ēt valebunt non pa rum in cura.Et primo incipiā a soda cū plures sint qui sodam paroxismaliter patiunt. Sed quoniā so/da prouenire potest a sola mala complexiōe sine ma teria.de ista hic loqui nō intendo.cum pillule paruz aut nihil confere possent.In ea autem que materia/lis est que aliquando est per essentiam aliquando p cōmunitatem.oportet videre que per cōmunitatez a quo membro:⁊ illi attēdere ponēdo semper in pil/lulis aliquid quod aspiciat illud membrū queādmo/dum videbitur statim.Si vero sit per essentiam ali/quando fit a sanguine: ⁊ tunc alijs consentientib⁹ conuenit flobotomia.aliquādo ab alijs humoribus. ⁊ tunc si medicus videt notabilem replectionez vni uersalem aut particularez.debet facere euacuatiōes expectando digestionem si egritudo dat inducias:qꝛ si materia esset furiosa aut multa deberet etiam non digesta euacuari. Signa vero quibus ista cognosci possunt hic ponere non intendo.sed proprijs locis requirantur.Nam nimis plongarem.Etiā vt supra dixi intendo loqui cū viris doctis q requirere sciēt. Uolo solum describere pillulas que valebunt ad ali qualem euacuationem materieruz existentium in ca pite vt in cerebro ⁊ pāniculis suis ⁊ ad prohibendū aggregationez dictaruz materierū vt hic dolor paro xismaliter non reddeat ⁊ si presens sit etiaz remouea tur aut saltīz remittatur presupposita vt dixi vniuer sali purgatione si necessaria fuerit ⁊ regimine conue nienti.Et ista que nūc dicta sunt de soda intelligant ēt in alijs egritudinib⁹ infra dicendis.

¶ Si ergo fuerit materia colerica ī causa sode valde conuenirent pillule asayaret quas princeps descri/bit prima tertij illo ellegantissimo capitulo cum ma teriam.⁊ licet princeps ponat descriptionem ingre dientium nō tñ dossat.veꝝ Gentilis verus Auicē/ne secretarius dossat hoc modo.

¶ ℞ pillule yere.ʒ.ij.mirabolanorum:citrnorum: masticis.ana.ʒ.j.aloes ad pondus omniū ⁊ possunt confici cum melle rosato:aut cuz syrupo violato ƀm exigentiam.Et precipit princeps dari pillulam ma gnam vt cum mora perficiat operationez:⁊ ꝙ detur eunti dormitum.Ne motus ⁊ vigilie impediant ea rum operationē.Et sic diceret iuuenis qd super leui medicina est dormiēdū:vide si vis pulchras bonas ⁊ breues difficultates Gētilis in hoc passu:qꝛ nō in tendo prolongare sermones.verum dicit priceps lo co allegato si volumus vt educant materiā flegmati cam possum⁹ addere stichados turbith agaricuz ⁊ si/milia.Et ex hoc textu accepi audaciam ponendi tur bith ſꝫ in modica q̄titate vt apparebit inferius.pri/ceps etiam docet addere scamoneā si volumus cole ram euacuare:sed vt supra nō audeo permiscere sca moneam maxime si pillula debet cōmisceri cuz cibo⁹ hoc tamen nō parū facit ad excusationē Mōtagna/ne cum dicit textus ꝙ detur eunti dormitū.Licet vt dixi aliqui exponant eunti dormitū:videlicet sine ce na.sed nolo ēt hic me vlterius extendere.Si vis tñ illū doctorē ita notabilem excusare faciliter facies.

¶ Et ad veritatez iste pillule conuenientissime sunt materia existente in capite.Nam fit euacuatio pau/latiua materie coniuncte ⁊ etiam materie anteceden tis.Interim etiam si oportebit poterit digeri mate/ria cum syrupis ⁊ alijs iuxta doctrinā pricipis signā ter in illo capitulo.

¶ Cum materiam.

¶ Particulariter nunc magis descendendo cū soda est per cōmunitatem stomaci consideretur que mate ria peccat in stomaco ⁊ ƀm illam ordinentur pillule. Et sic dico de alijs membris opponēdo semper ali/quid in pillulis qd habeat respectum ad illud mem/brū:vñ sic facio ⁊ primo incipiendo a stomaco.

¶ Pillule contra sodam per cōmunitatem stomaci a materia colerica.

¶ ℞ pillularum de yera simplici pillularum elefan/ginarum. ana.ʒ.i.ß.reubarbari electi.ʒ.ß.thamarin/dorum.ʒ.i.mane granati.℈.ij.misc.diligēter ⁊ cuz syrupo viol.si expedit fiant sex vel septez pro.ʒ.⁊ si vis potes addere tria grana spice ⁊ pōt capi vnā añ cenam faciendo ipsam grossiorem vel minus grossaz ƀm qd operabuntur:qꝛ satis est ꝙ aliqualem faciant operationem maxime continuando ⁊ hec particula faciendo ipsam grossiorem ⁊c.Intelligatur in omni bus receptis taz factis q̄ƺ fiendis:quia non oportet semper replicare suprascripta descriptio bōa erit pro potentibus ⁊ nobilibus pro alijs autem facere po/tes vt infra.

¶ Recipe pillularum elefanginaꝝ.ʒ.ij.pillularū ꝺ yera simplici.ʒ.i.thamarindorū.ʒ.i.ß.mirabolanorū citrinorum.℈.i.confice cum succo rosaꝝ vi.vel.vij. pro.ʒ.da vnam ante cenam continuando.

¶ Pillule alie in soda stomatica a materia frigida.

¶ ℞ pillularum elefanginarū.ʒ.iij.agarici trocisca/ti.ʒ.i.stichados mirabolanoruz chebuloruz.ana.℈. ij.masticis.℈.i.misc.cuz melle rosato fiat vt supra.

¶ Pillule alie in soda stomatica a materia melanco/lica.

¶ ℞ pillulaꝝ elefanginarum.ʒ.iij.polipodij electi foliculorū sene.ana.℈.j.masticis.℈.ß.misce.cū sy rupo viol.vel de fumoterre ꝯfice pillulas.⁊ da vt su pra.Et iste pillule etiam conuenirent vbi soda essꝫ per cōitatem splenis.

¶ Pillule alie ad sodam stomaticā a materia frigida ⁊ sunt multum stomatice.

¶ ℞ pillularū masticinaꝝ descriptiōe Cōciliatoris quarū descriptionez infra videbis.ʒ.iij.mirabolano rum chebulorum.ʒ.j.confice cum melle rosato ⁊ da vt supra.

¶ Omitto apostemata cerebri ⁊ pāniculorū suoruz: appoplexiā:⁊ similes egritudines in quibus iste pil lule

lule parum ꝓdesse possent ⁊ ideo in talibus egritu/dinibus est ad ꝓpria capitula recurendum.
¶Quia tñ vidi vsum istarum pillularum aliquãdo coferre in dispositióibus melẽconicis. ideo aliquas ponam descriptóes quas valere expertus sum.
¶Et primo in mania vel melanconia proueniente a materia melãconica ex adustione colere. que licet sit mala ⁊ indigens fortioribus auxiliis tñ iuuare solẽt quarũ descriptio talis est.
¶R pillularũ elefanginarũ cũ succo endiuie.ʒ.iij.ß.thimi epithimi ana.℈.j.reubarbari electi.℈.ij.foliculorũ sene.℈.ß.spice semen anixi ana.g.iiij.tha/marindorum.ʒ.j.masticis.℈.j.confice cum syrupo viol.aut de fumoterre ⁊ da vt supra.

¶Pillule in melanconia ꝑ adustionẽ flegmatis q̃ ẽt valent si ꝓueniat a melanconia naturali.

¶R polipodij cobercini non corosi.ʒ.j.agarici trociscati.ʒ.ß.foliculorum sene tartari loti ana.℈.j.pillularum elefanginarum.ʒ.iij.ß. masticis.℈.j. Et si vis ipsas fortiores adde lapidis lazuli bene loti.iuxta doctrinã Mesue g.xij.vel.xv.cum syrupo vel succo fumiterre confice pillulas. ⁊ da vt supra. Sed nõ ponas lapidẽ lazuli nisi in corporib⁹ bñ robustis.
¶In epilensia que etiã cõmuniter est egritudo pa rossisimalis multotiens conueniunt iste pillule saltẽ ad prolongandum aduẽtum parocismorum ⁊ ipsos abreuiandos aut aleuiãdos: vel sit egritudo ꝑ essentiam: vel per cõitatem membrorũ inferiorũ vt sepe videmus: ⁊ tunc semper ponendum est q̃d respectũ habeat ad illud membrũ. Et quia plurimum proue/nit a materia flegmatica aut grossis vaporib⁹ ab ea eleuatis ideo incipiam ab ea.

¶Pillule contra epilensiam a materia flegmatica ꝑ essentiam in cerebro.

¶R pillularum de yera simplici pillularum elefanginarum ana.ʒ.iij.agarici trociscati.ʒ.j.ß.seminis ⁊ radicis peonie ana.℈.j.mirabolanorũ kebulorũ.ʒ.j.masticis.℈.j.confice cũ syrupo de sticados fac vj.pro.ʒ.da vnam dum vadit dormitum. ⁊ aliquan/do vnam ante cenam.

¶Pillule contra epilensiam per essentiam a cole/ra grossa.

¶R pillularum elefanginarum pillularũ de yera simplici ana.ʒ.ij.reubarbari electi: mirabolanorum citrinorum ana.ʒ.ß. seminis peonie visci cobercini ana.℈.j.thamarindorũ.ʒ.j.ß.masticis.℈.ß.misc. ⁊ confice pillulas.vj.vel.vij.pro.ʒ.cum syrupo viola.si opus est ⁊ da vnã dum vadit dormitũ: ⁊ aliquã/do vnam ante cenam.
¶Si autem esset per cõmunitatem membrorũ in/feriorum videatur per signa a quo membro. ⁊ circa illud attendatur. Iuxta doctrinã auctorũ: q: vt dixi non me intendo dillatare in hoc opusculo. Ideo so/lum aliquas describam pillulas.

¶Pillule contra epilensiam per cõmunitatem sto/maci a materia flegmatica.

¶R pillularum elefanginarũ.ʒ.iij. agarici trociscã/ti mirabolanorum kebulorũ ana.℈.ij.seminis peo/nie masticis ana.℈.j.confice cum melle rosato.vi.vel.vij. ⁊ da vnã ante cenã singulis diebus. ¶Et i hoc casu valent etiam pillule stomatice descriptione Mesue. ¶Itẽ ⁊ pillule elefangine sole ⁊ pillule ma sticine descriptione Cõciliatoris in additionibus su is ad Mesue de dispositionibus stomaci que etiam sunt singulares ad plures dispositiones tam supradi ctas q̃ʒ infra dicendas. Naʒ Cõciliator ipsas laudat mirabiliter quarum descriptio talis est.
¶R aloes optimi.ʒ.x.agarici trociscati.ʒ.iiij.masti/cis.ʒ.iij.confice cum succo antilie cuius loco pono mel rosatum ⁊ ad veritatẽ sunt mirabiles ⁊ experte.
¶Si autẽ materia foret colerica loco agarici ponaẽ reubarbarum apponendo.ʒ.j.thamarindorũ: ⁊ hoc modo etiam rectificari possent iste pillule masticine ⁊ clarũ est q̃ essent singulares: ⁊ aliquando expertus sum virtutes earũ in magnatibus. ¶Si autẽ vitio splenis potest appõi polipodium thurris epithimũ folliculi sene aut aliquod istorũ conficiẽdo pillulas cum syrupo de fumoterre vel de Epithimo aut capi lorum veneris. ⁊ hoc semper consistit in estimatione ⁊ pitia medici presentis. ¶Et sic etiam dico si vitio matricis aut alicuius alterius membri cum multorũ membrorum vitio epilensia prouenire possit vt vidi ego in ciuitate thaurinẽsi iuuenem epilenticũ ⁊ inci/piebat materia moueri in police pedis sinistri q̃ pau latine ascendebat aut vapor ab ea eleuatus per par/tes inter medias vsq; ad caput: ⁊ statim incurrebat parocismum ⁊ cadebat. Et in illo casu multum vale/bant ligature ꝓhibentes assensum materie vel vapo rum ⁊ tandem cauterizato loco curatus est perfecte.
¶In scotomia etiam ⁊ vertigine considerandum ẽ etiam si per essentiam vel per cõmunitatem fiat. Et fiat semper vt de epilensia dictum fuit. In vtroq; tñ cãu valent pillule vt infra maxime premissis vniuer salibus si necessaria sint.

¶Pillule contra schotomiaʒ vel vertigineʒ a mate/ria flegmatica.

¶R pillularum de yera simplici.ʒ.ij.pillularum ele fanginarum.ʒ.iij.agarici trociscati: mirabolanorum chebulorum ana.ʒ.j.masticis thuris ana.ʒ.ß.misc. di ligenter ⁊ cõfice cũ syrupo de sticados.vj.vel.vij. pro.ʒ.dãdo vnam dum vadit dormitũ vna die: ⁊ alia die vnã añ cenam: ⁊ sic perseuerãdo sunt mirabiles.

¶Pillule contra schotomiã ⁊ vertiginem quando cõmiscetur aliquid colere.

¶R pillularum elefanginarũ.ʒ.ij.pillularũ de ye ra.s.ʒ.j.ß.pulueris reubarbari electi.ʒ.j.thamarido rum.ʒ.j.ß.masticis.℈.ij.mirabolanorum citrinorũ ʒ.j.confice cũ syrupo violato.vj.vel.vij.pro.ʒ. ⁊ da vt supra. ⁊ sunt bone.
Et q: debilitas vl' diminutio memorie multis cõ tingit: que non parum scholaribus nocet ⁊ doctori/bus legentibus. Ideo aliquid dicere oportet. Et liʒ diminutio memorie vt plurimũ a superflua humidita/te procedat: põt tamẽ a siccitate ꝓuenire vt vult ꝑn/ceps prima tertij.capitulo proprio. Et in tali casu non oporteret exhibere pillulas nec alia vlteri⁹ exi/cantia. Sed potius cõueniunt humectantia: inter q̃ cõuenietissimũ est lac vt dixi in mea sũma lacticinio

rum. Si vero prouenjat ab humiditate conueniunt pillule infrascripte.

¶ Pillule contra diminutōem memorie a causa frigida ⁊ humida.

¶ ℞ pillularū asayaret. ʒ. iij. pillularū elefanginaꝝ. ʒ. iij. pul. ligni aloes electi. sticados. agarici trocis‑scati. ana. ʒ. j. cum syrupo de sticados fiant. vj. vel vij. p̄o. ʒ. j. detur vna eunti dormitū: ⁊ aliquādo ante cenam. Et fiat grossior vel min⁹ grossa vt supra.
¶ Et si perciperetur ꝙ aliqua materia existēs in stomaco iuuaret ad diminutionē memorie. detur pillula ante cenam sepius continuādo tñ omni die vnaꝫ vel ante cenam: vel dum vadit dormituꝫ.
¶ Et nota hic ꝙ vidi plures receptas pro reparatione memorie que sunt terribiles inducētes vnum moduꝫ viuendi bene strictum ⁊ cū vnctionibus calidissimis que omnia in multis corporibus possent eē cā multoꝝ nocumentorū ⁊ quodāmodo irreparabiliuꝫ. ⁊ ideo multis ꝓhibui tempore meo ne se subijcerent consimilibus: nec sunt fienda nisi cuꝫ matura deliberatione ⁊ consilio peritorum medicoruꝫ. Hec autē que hic ordinātur secura sunt ⁊ nocere nō pñt.
¶ Et antedicte pillule possunt ēt iuuare in multis dispositionibus frigidis ⁊ humidis capitis. Habere tñ debet medicus semꝑ oculos apertos ad complexiones aliorum membroꝝ: vt si epar esset calidum: aut corpus faciliter inflāmabile: vel tempus multū calidū: quia in talibus oporteret cōmiscere thamarindos aut māna vel dare pillulā cū syrupo violato pro apozimate: vt etiam bene docet princeps quarta primi capitulo quinto. Et hec regula semꝑ hēatur menti vt etiā supradictū fuit. ¶ Ualebunt igitur dicte pillule ad omnes qui superflue dormiunt propter superfluā humiditatē: vt sunt aliqui scolares qui doctore legente in scolis dormire coguntur. Et sic etiā valent pillule de yera cum agarico. quarum descriptio talis est.

¶ Pillule de yera cum agarico.

¶ ℞ pillularum de yera simplici ⁊ sunt pillule de octo rebus Galieni. ʒ. iij. agarici albi ⁊ electi. ʒ. j. salis gēme. ℈. j. misꝫ. cū oximelle fiat massa. Ego addo libenter. ʒ. ß. masticis ⁊ magis confortāt stomacū licet minus soluāt. Et tu considera casus in quibus magis cōueniunt quia plures inuenies.
¶ Plures homines sunt catarrosi. Ideo medic⁹ habet duo principaliter considerare.
¶ Primo si catarrus est subtilis vł grossus. q: si subtilis ingrossandus est. ⁊ si grossus subtiliādus. ⁊ hoc cū syrupis: dieta ⁊ alijs. Et ī catarro subtili semꝑ in pillulis apponere aliqua ingrossantia. vt hic.

¶ Pillule contra catarrum subtilem.

¶ ℞ pillularum elefanginarū. ʒ. iij. mirabolanoruꝫ citrinorum. ʒ. j. boliarmeni loti. ℈. iij. seminis portulace. ℈. j. misꝫ. ⁊ cum mucilagine dragantoruꝫ facta in aqua rosarum fiant pillule. vj. vel. vij. p̄o. ʒ. detur vna eunti dormitum.

¶ Pillule contra catarrum grossum.

¶ ℞ pillularum de yera simplici: pillularū elefanginarum ana. ʒ. iij. agarici trociscati. ʒ. j. ß. masticis. ʒ. ß. confice cū oximelle sqlitico ⁊ fiāt. vj. p. ʒ. da vt supra
¶ Secūdū qd̄ debet medicus considerare: ē mēbrū. ad qd̄ declinat catarrus: vt si ad pectus periculosum est: maxime quando subtilis aut salsus: q: multotiēs perducit ad ptisim. Et ideo studere debet medic⁹ in remittendo acuitatem ⁊ diuertendo ipsum ⁊ confortando pectus ⁊ pulmonem: ⁊ faciendo alia que in locis proprijs inquirenda sunt: cum ibi extendere nō intendam: sed solum describere pillulas ad hanc intentionem facientes.

¶ Pillule contra catarrum subtilem descendentem ad pectus.

¶ ℞ polipodij electi: agarici trociscati. ana. ʒ. ß. boliarmeni loti. ʒ. i. pillularum elefanginaꝝ. ʒ. iij. succi liquiritie. ℈. ij. mirabolanoꝝ citrinorum. ʒ. ij. ß. confice cum mucilagine dragantorum facta in aqua florum violarum: aut rosarum fiant. vi. vel. vij. p̄o. ʒ. da vnam aliquando ante cenam: sed sepius dum vadit dormitum. Ita tamen ꝙ omni die capiat vnā vł ante: vel post cenam.
¶ Et licet deliberauerim nō ponere in hoc opusculo nisi receptas pillularum tamen tacere nō possum descriptionem vnius confectionis quā appello confectionem de storace propter iuuamēta maxima que reperi in ea ⁊ facio ꝙ capiunt vnum morsellum ꝺ. ʒ. j. ß. vel circa dum vadunt dormitum diebus quibus non capiunt pillulam illa hora. Nam ē valde bona: cuius descriptio talis est: nec est illa descriptio quaꝫ cōmuniter ponunt doctores: ⁊ est de secretis meis: quam tamen etiam cum alijs secretis omnibus ꝓpalare intendo.

¶ Descriptio confectionis de storace.

¶ ℞ passularum ad corintheos electarū. ℥. j. conterantur fortissime. dinde ℞ pul. liquiritie. rare electe ʒ. vj. ligni aloes nucis muscate cinamomi electi ana ʒ. j. ß. storacis calamite. ℈. v. boliarmeni loti. ʒ. iij. zuccari boni dissoluti in aquis betonice ⁊ floruꝫ violarum. ℥. xv. ⁊ fiat confectio in rotulis vel morsellis de. ʒ. j. ß. pro singulo: da vt supra: ⁊ est sepius experta. Et licet valeat principaliter in catarro grosso: ēt non nocet in subtili.

¶ Pillule contra catarrum grossum.

¶ ℞ agarici trocis. ʒ. j. ß. pillulaꝝ elefanginaꝝ. ʒ. iij. polipodij cartami ana. ʒ. j. sticados. ʒ. ß. mastic. ℈. ij. misꝫ. ⁊ cum oximelle squilitico fiant. vj. p̄o. ʒ. da vnam eunti dormitū ⁊ aliquando ante cenam.
¶ Uenio nunc ad dispositiones membrorum ortorū a cerebro. Et primo neruoruꝫ: qui aliquādo spasmū patiuntur: aliquando paralesim: ⁊ alias multas egritudines. Et q: spasmus aliquando ex inanitiōe causatur: aliquando a repletione: de facto ab inanitione loqui non intendo: quoniam vsus pillularum paruꝫ prodesse posset. De facto autē a repletione clarum ē ꝙ pro ipsius euacuatione fortiora solutiua requiruntur q̃ꝫ pillule. de quibus in hoc tractatu agitur: ⁊ tō tam digerentia q̃ꝫ euacuantia alibi requirantur. Uerum quia aliqua sunt corpora que multotiens incurrun

runt certos motus spasmos: sicut alcuzet: ⁊ alias dispositiões vt que in vulgari nostro appellatur lo granfo que cõmuniter proueniunt a materia frigida que ēt aliqñ est modica ⁊ apta p has leues pillulas educi maxime materia que aliquando stat sub forma cause antecedentis. Ideo ponam aliquas pillulas cõuenientes que ēt cõuenire poterũt in paralesi.

¶ Pillule contra spasmum a frigiditate ⁊ humiditate ⁊ conueniẽtes paratis incidere.

¶ ℞ agarici tro. ʒ. j. ligni aloes. stichados ana. ℈. j. pillularum de yera. ſ. pillularum elefanginarũ ana ʒ. ij. mirabolanorũ chebulorũ. ʒ. ſ. masticis. ℈. ij. confice cũ syrupo de stichados. vj. vel. vij. pro. ʒ. Capiat vnam duobus diebus cõtinuis dum vadit dormituz. Et tertia die capiat vnam ante cenam. Deinde alijs duobus diebus vnam dum ibit dormitum. Et sic perseuerat. ¶ Eadem fere intentio erit ad paralesim ⁊ sic vniuersalibus precedentibus conuenit vsus pillularum vt infra.

¶ Pillule contra paralesim.

¶ ℞ pillularum de yera. ſ. ʒ. j. pillularum elefanginarum. ʒ. ij. pul. hermodactilorũ. ʒ. ſ. masticis. ℈. j. mirabolanorũ chebulorum. ℈. ij. misc. cuz syrupo de stichados fiat. vj. vel. vij. pro. ʒ. capiat aliqñ vnã ante cenã aliqñ vnã duz vadit dormitũ ⁊ continuet.

¶ Pillule alie ꝯ paralesim aliqualiter fortiores.

¶ ℞ pillularum elefanginaruz. ʒ. iij. agarici trocisca ti. ʒ. j. pul. turbith electi loti vel confricati cum oleo amigdalarum dulciũ. ℈. j. ʒʒ. g̃. vj. mirabolanorum chebulorũ. ℈. ij. masticis. ℈. j. misc. cũ oximelle vel syrupo de stichados fiant. vj. vel. vij. pro. ʒ. Et da vt supra. ¶ Ualent etiam iste pillule ad torturã oris ⁊ in preseruatione a doloribꝰ iuncturaruz a causa frigida vt videbitur infra loco suo. Et sunt experte taz prime q̃z secunde preseruantes etiam a spasmo ab eadem causa. ¶ Et si quis vellet facere euacuationẽ fortiorem: posset precedentibus maxime aliquibus digestiuis exhibere. ʒ. j. vel. ℈. iiij. de mane cuz aliquali custodia. ⁊ sunt magni iuuamẽti: ⁊ sepius a me experte. ¶ Sed q2 nõ possumus: nec debemꝰ omni die facere fortes euacuationes. possumꝰ interim ꝙ mã digeritur oĩ die etiã aliquid euacuare. nisi fuerit aliquod impediens. ¶ Et ita etiã dico de alijs egritudinibus tam supradictis q̃z dicendis.

¶ In multis etiam passionibus oculoꝝ reperi multotiens cõuenire has pillulas. ⁊ primo in lachrimis oculorum vt infra.

¶ Pillule cõtra lachrimas oculorũ a causa frigida.

¶ ℞ corticum mirabolanorum chebuloruz ⁊ emblicoꝝ ana. ʒ. ſ. agarici trociscati. ℈. ij. pillulaꝝ elefanginaꝝ. ʒ. iij. ſ. cõfice cum melle rosato aut syrupo de stichados. vj. pro. ʒ. da eunti dormitum.

¶ Pillule ꝯtra lacrimas oculoꝝ a mã magis calida.

¶ ℞ corticũ mirabolanoꝝ citrinoꝝ. ʒ. j. reubarbari electi. ʒ. ſ. pillulaꝝ elefanginaꝝ. ʒ. iij. thamarindoꝝ ℈. iiij. masticis. ℈. j. misc. cũ syrupo rosato vel violato. fac. vj. pro. ʒ. da vnã eũti dormitiũ oĩ die. Si tñ cognoscẽt ꝙ mẽbra inferiora ad hoc iuuarẽt deberẽt exhiberi ante cenã maxie ꝑ maiori pte. ¶ Et valent ēt ad debilitatẽ visus a cã frigida ⁊ humida vt ĩfra.

¶ Pillule ꝯ debilitatẽ visus a cã frigida ⁊ humida.

¶ ℞ corticum omnium mirabolanorum agarici trociscati ana. ℈. j. pul. eufragie. ʒ. ſ. pillulaꝝ elefanginarum. ʒ. iij. masticis. ℈. j. confice cum succo feniculi. vj. pro. ʒ. da eunti dormitum ⁊ aliquando ante cenam. ¶ Ualent ad debilitatez visus pillule lucis maiores descriptione Mesue de quibus dicit ꝙ presumitur super ipsis etiam sine abstinentia. Et clarum ē ꝙ loquitur de cibo. Et sic dari possunt ⁊ ante ⁊ post cibum. Et vt supra dixi si quis aspiciat descriptionez sunt fortiores multis alijs per me ordinatis. Et possunt etiaz valere dicte pillule ad multas egritudines palpebraruz cum fiunt a materia frigida ⁊ humida. ¶ Sed q2 etiaz sepe in palpebris reperitur materia aliqualiter acuta ⁊ adusta: ideo ordinabo receptam conuenientem.

¶ Pillule contra vlcera palpebraruz a materia adusta vel calida.

¶ ℞ polipodij electi. ʒ. j. thamarindoꝝ. ʒ. j. ſ. pillularum elefanginaꝝ. ʒ. iij. foliculoruz sene. ℈. j. mirabolanorum citrinoꝝ. ℈. iij. masticis. ℈. j. confice cũ syrupo de fumoterre. vj. vel. vij. pro. ʒ. da vnã eunti dormitum: ⁊ aliquando vnã añ cenam.

¶ Et consimiles pillule etiaz valere possunt ad tinnitum ⁊ sibillum aurium surditatẽ: maxime dũ ē noua: sed medicus diligens considerabit vt supra qualitatem materie: ⁊ si sit sola vẽtositas aũt vapor: vel si sit per essentiam vel per cõitatẽ ⁊ ꝓcedet iuxta superius dicta: q2 non lz semper replicare.

¶ In fetore narium: reperi ēt singulare iuuamẽtuz: ⁊ sic in fetore oris ĩ istis pillulis: siue sit vitio stomaci siue a materia putrescente in carũculis nariũ.

¶ Pillule contra fetorem oris vel nasi.

¶ ℞ ligni aloes electi. ʒ. ſ. gariofiloruz macis nucis muscate ana. ℈. ſ. pillulaꝝ elefanginarum. ʒ. iij. storacis calamite. ℈. j. agarici trociscati. ʒ. i. masticis g̃. xv. confice cum syrupo de corticibus citri. vj. vl. vij. pro. ʒ. de quibus vnã des duz vadit dormitũ si vitio capitis vel partiuz eius: vel si sit vitio stomaci exibeas vnam ante cenam ⁊ continua.

¶ In hoc casu etiam multa ꝯueniunt vt odoramẽta caput purgare garismata: ⁊ alia suis locis regrenda: cum hic solum de pillulis loqui intendam.

¶ Expertus sum etiam dictas pillulas in dolore dẽtiuz valde confere quãdo peruenit a materia frigida ⁊ pro pauperibus conueniunt pillule ꝺ yera cũ agarico date eunti dormitum vel ante cenam iuxta superius dicta multotiens.

¶ In brãchijs ēt ⁊ corizis valẽt queãdmodũ etiam in catarro superius dictũ fuit: iõ recurrat ad ea.

¶ Sed q2 sunt multi qui tantum habundant in humiditate ꝙ fere cõtinue spuunt: maxime de mane: ⁊ illa humiditas aliquando descendit a capite: aliquãdo descẽdit a stomaco: iõ ꝺ pillulis ĩfrascriptis exhi

beat añ cenã qñ a stomaco: τ eunti dormitũ qñ a cere bro: τ in istis casib⁹ multũ valẽt pillule masticine vt supra.

¶ Pillule contra superfluam humiditatẽ descendẽtem ad os τ cogentem superfluũ sputum.

¶ R̷ pillulaꝝ de yera. ℥.ʒ.ij. pillulaꝝ elefanginaꝝ.ʒ.iij. mirabolanoꝝ chebuloꝝ τ citrinoꝝ agarici tro. ana.ʒ.ß. masticis.℈.j. misc. τ cum melle rosato vł sy rupo de sticados ꝯfice. vj. vel. vij. p ʒ.τ detur vt supra aliqñ ante cenam aliquando eunti dormitum.

¶ Raucedo vocis: licet vt plurimũ ꝓueniat ab humiditate superflua. aliquando tamen a siccitate contingit. Et in tali casu nõ conuenirẽt pillule. dico euacuantes: quia adherent in siccitate de pillulis hichi chijs non dico: quia iuuare non possent: sed dum ꝓuenit ab humiditate: conueniunt pillule infrascripte τ sunt experte.

¶ Pillule contra raucedinem vocis a materia frigida τ humida.

¶ R̷ agarici albi τ electi.ʒ.j. salis gẽme. zinzib. ana. ℈.ß. succi liquiritie.ʒ.ß. pillularũ elefanginaꝝ.ʒ.iij. ß. misc. τ confice cum mucilagine dragagantoꝝ facto in aqua floꝝ violarum vel cum syrupo de liquiritia ħ qđ meli⁹ apparebit. τ fiant. vj. p ʒ. Et detˀ vna aliquando dum surgit a lecto: aliqñ dum intrat lectum τ aliqñ ante cenam sunt experte.

¶ Ualent etiam dicte pillule in tussi prouenienti a materia flegmatica a cerebro descendente. Et tunc debent dari eunti dormitum. Ubi autẽ materia esset valde acuta: recurras ad ea que dicta sunt đ catarro. hic tamen describam aliquas conuenientes.

¶ Pillule contra tussim a materia acuta.

¶ R̷ thamaridoꝝ.ʒ.j. succi liquiritie.ʒ.ß. seminis portulace: papaueris albi τ nigri añ.℈.ß. pillularũ elefanginarum.ʒ.iij. agarici tro.℈.ij. confice cũ mucilagine psilij facto in aqua florum violarum. τ fiant vj. vel. vij. p ʒ. detur vna omni sero eunti dormitum. Et quando video tussim valde molestam addo supradictis tria vel quattuor grana opij. τ reperi iuuamentũ: sed exhibeo magis distanter a cibo.

¶ Quantum etiam ꝯferunt in asmate videbunt hij qui experiri volent: vt sepius feci. Nam τ si propter debilitatem solutionis ipsarum non possit fieri euacuatio materieꝝ contentarum in pulmone: cõcauo pectoris: τ panniculis circunstantibus: quarum presentia causatur asma. tamen cõferre possunt merito cause antecedentis: vt sunt materie a capite descendentes: quas materias iste pillule τ diuertere τ euacuare possunt. τ sic postea materia coniuncta facilius eradicatur: aut manifesta euacuatione: aut resolutiõe insensibili. Exhibeantur igitur in asmate iuxta superius dicta: τ prospere succedet. Nec tamen dimittatˀ cura doctoꝝ cum aliquãdo fortioribus medicinis. Sed iste pillule dietim exhiberi possunt. Nec impediunt aliaꝝ medicinaꝝ operationem: sed potius adiuuabunt. Et sic etiam dico de alijs egritudinib⁹ de quibus supra τ infra.

¶ Uidebitur etiam aliquibus mirabile. ꝙ conferre possint in empymate in quo materia saniosa educenda est a concauo pectoris: qđ tamẽ iste pillule facere non possunt. cũ leuissime sint τ in valde modica quãtitate exhibeantur. Dico ꝙ τ si materiã coniunctam euacuare non possint. possunt tamen facilitare sputũ leniendo vias. τ hoc non parum facit in cura. Et ex alia parte euacuando τ diuertendo multas materias que irent ad pectus τ transirent in causam coniunctã empymatis: iuuare possunt. τ de facto iuuant. Exhibeas igitur: τ faciliter succedet.

¶ Magis mirum est ꝙ conferre possint in thisi. τ tñ ad veritatem de facto conferunt vt dixi merito cause antecedentis. Uerum quia febris ethica cõcomitatˀ tipsim. ideo debet medicus aduertere vt pillule tendant ad frigidum vel saltem detur pillula cũ aliquo apozimate frigido vt soleo facere cum syrupo vel iu lep violato vel cum syrupo de nenufare vel đ papauere. vbi vides maiorem necessitatem infrigidatiõis vel ingrossationis. τ sic cum vna pillula do vnum bonum coclear syrupi violati vel de nenufare vel đ papauere. Et sic etiam facio in alijs dispositionibus in quibus dubito. ne pillula aliqualiter calefaciat. Et in aliquibus casibus exhibeo cum syrupo rosato facto ex influxione rosaꝝ τ reperio ꝙ iuuat operatiõeꝫ pillule. Sed in egritudinibus pectoralibus capio syrupum violatum: vel de papauere de iuiubis: aut de nenufare: aut de capillis veneris: ꝫm maiorẽ vel minorem necessitatem infrigidationis. addẽdo semper etiam in pillulis aliqua pectoralia.

¶ De peripleumõia τ pleuresi nõ intẽdo loqui. cũ ipsoꝝ cura indigeat alijs ꝙ̃ pillulis. tñ in aliqb⁹ doloꝛib⁹ pectoris ꝓuenientibus a materia frigida. aut a ventositate possunt conuenire saltem vt dixi euacuãdo aliquas materias que stant sub forma cause antecedentis. Ideo possunt fieri hoc modo.

¶ Pillule contra dolorem pectoris a causa frigida vel ventosa.

¶ R̷. polipodij cohercini electi. agarici albi τ electi añ.ʒ.ß. cartami. masticis. añ.℈.j. croci.℈.ß. pillularum elefanginaꝝ.ʒ.iij. confice cũ syrupo de ysopo vel de liquiritia. vj. vel. vij. p ʒ. τ da vnaꝫ ante cenam τ aliquando eunti dormitum.

¶ Uenio nunc ad membra naturalia in quoꝝ dispositionibus reperi has pillulas efficacissimas. Et primo incipiam a stomaco tãquam a membro deseruienti toti corpori: τ in quo membro sepius generãtur egritudines. Cuius causam imaginor. Primo quia est membrũ neruosum τ sic valde sensibile. Secundo ipsi imediate occurrunt cibaria que humano corpori apponuntˀ que quidem cibaria difficile ẽ ita bene mensurare ne in qualitate peccent aut quantitate. Dico etiam in corporibus ratione τ continẽtia ꝯtentib⁹ quãtomagis hodiernis tpib⁹ i corpib⁹ lasciuie deditis gulositati quorum vt sic dicam deus venter est. Et ideo non mirum si cõmunitas hominuꝫ cõmuniter conqueritur de stomaco. Ueruntamen sicut stomac⁹ faciliter egrotatˀ. ita ẽt faciliter curã recipit: nisi ad apostema aut ad raritatem testure viloꝝ deueniret cum qua non est spes: vt volũt auctores. Et causa facilis curationis est: quoniam medicine sibi applicate ab intus vel etiam ab extra. occurrunt immediate vel quasi ipsi stomaco: videlicet que int⁹ sumuntur antequam spolientur aliqua earum virtute. Non sic autem contingit đ alijs membris: ad que an-

teqꝫ

teq̄3 medicina attingere possit multotiens sua virtute spoliatur: saltem multum perdit. ¶ Et id precipit princeps quarta primi. quod cum volumus exhibere medicinam que ad longinqua membra trāsire d3 ipsam fortiorem faciamus. Medicine etiam que ad extra stomaco applicant satis immediate stomaco occurrente exceptis corporibus valde pacificis in quibus propter grossitiem mirach tardatur impressio medicinarum in stomacis ipsorum: siue ante: siue retro approximentur. verūtamen citius q̄3 in alijs mēbris. dico alijs partibus.

¶ Et quia stomacus est sicut paterfamilias corporis studendum est vt in sanitate cōseruetur: et lapsus ad sanitatem reducatur. et eo maxime quod est membrū faciliter recipiens superfluitates ab alijs membris vt coleram ab epate et chisti fellis: melācoliam a splene: flegma a capite. vnde cōmuniter stomacus lacuna flegmatum appellatur. et sic etiam a venis et a toto recipere potest superfluitates.

¶ Et hinc euenit quod tollerare famem stomacum putridis replet humoribus tertia primi etc. Ideo ordinabo pillulas in dispositionibus stomaci conuenientes. Et solum loquar de dispositionibus naturalibus in quibus maxime conueniunt pillule.

¶ Et primo in mala complexione cum materia frigida: conuenirent pillule elefangine sole. pillule de yera simplici cum agarico vel sine. Conueniunt etiā pillule masticine Cōciliatoris. Pillule stōatice Mesue commixte simul. vel alique ex eis sole. Uerum ponam aliquas compositiones solas quas reperi vtilissimas cum quibus rectificaui plures stomacos bene debiles: vt erat stomacus clarissimi quondam doctoris domini Christofori de nicellis: qui per longum tempus spaciū steterat cum magna stomaci debilitate: et per annos quindecim ante ipsius mortē ita rectificatus fuit stomacus suus: quod a post vsque ad mortem nullum percipit in stomaco nocumētum: et erat octuagenarius in morte sua: et vtebatur pillulis infrascriptis.

¶ Pillule confortantes stomacum frigidum et ipsum mundificantes.

¶ R pillularum elefanginarum. ʒ.iij. mirabolanorum chebulorum. ℈.ij. masticis. ℈.j. Confice cum syrupo de corticibus citri: aut cum melle rosato septem pro ʒ. da vnam ante cenam.

¶ Siquis autem paratus esset multum ad opillationes: dimittantur mirabolani. quāuis propter paucam ita quātitatem nocere non possunt. Etiam species elefangine resistunt opillationi. Ad habūdantem tamen cautelam: et vt tollas materiam obloquendi dimitte si placet.

¶ Pillule alie aliqualiter fortiores confortātes stomacum frigidum et humidum.

¶ R pillularum elefanginarum. ʒ.iij. agarici trocisati. ʒ.j. masticis. ℈.j. misce cū syrupo de absynthio fiant vij. p. ʒ. da vnam ante cenam: et continua.

¶ Pillule alie adhuc aliqualiter fortiores ad eandē intentionem.

¶ R pillularū de yera simplici. pillularū elefanginarum ana. ʒ.ij. turbith electi confricati cum oleo amigdalarum dulcium. ℈.j. agarici trocisati. ʒ.ß. zinziberis masticis ana. ℈.ß. confice cum syrupo de corticibus citri. et da vt supra.

¶ Et quia cum ista dispositione frigida et humida vt plurimum contingit multa ventositas. ideo conueniunt pillule infrascripte quas reperi magni iuuamenti: licet etiam alie bone sint.

¶ Pillule contra ventositatem stomaci et intestinorum.

¶ R cartami. ʒ. mediam. seminis cimini parum torfacti. ℈.j. agarici trocisati. ℈.ij. pillularum elefanginarum. ʒ.ij. et mediam. masticis. ℈. medium. confice cum melle rosato septem pro. ʒ. Da vnam ante cenam et sunt experte.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem et sunt fortiores.

¶ R pillularum elefanginarum. ʒ.iij. agarici trociscati. cartami ana. ʒ.j. masticis. ℈.j. confice cum syrupo de absynthio sex vel septē pro. ʒ. Da vnā an cenā.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem et sunt fortiores.

¶ R colloquintide. ℈.j. cartami agarici trocisati ana. ʒ.ß. pillularum elefanginarum. ʒ.iij. bdelij masticis ana. ℈.ß. cōfice cum syrupo de absynthio. aut cum vino odorifero et fac sex vel septē pro. ʒ. da vt supra.

¶ Et valent omnes supradicte recepte in doloribus stomaci prouenientibus a causis predictis. ¶ Uerū Montagnana docet in dolore stomaci clamoso exhibere vnam pillulam elefanginā cum vno grano opij. Quod aliquando feci et reperi iuuamentū. Sed proueniebat ille dolor a materia colerica principaliter. et clarum est quod in tali casu magis directe conuenit.

¶ Ualent etiam dicte pillule in pluribus stomaci dispositionibus vt sunt debilitas digestiue a materia frigida: anxietas stomaci: singultus eructuatio: dolores: vomitus: nausea: cum proueniūt a causa supradicta. Nam in omnibus istis vidi istas et consimiles pillulas non parum conferre. et maxime quando nō est multa materia.

¶ Pillule contra dolorem stomaci a causa calida.

¶ R thamarindorum. ʒ.j. pillularum elefanginarum ʒ.iij. pulueris reubarbari electi. ℈.ij. mirabolanorum citrinorum. ʒ. mediam. spice grana sex. masticis ℈.ß. misce. cum succo rosarum. fac pillulas septē pro ʒ. Da vnam ante cenam.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem pro delicatis.

¶ R māne granate thamarindorum ana. ʒ.j. pillularum elefanginarum cum succo endiuie quarū descriptio supius posita est. ʒ.iij. puluis reubarbari electi. ℈. ij. spice gra. iij. masticis. ℈.ß. confice cum syrupo rosato. fac vt supra.

¶ Ualent iste pillule quādo materie colerice profluūt ab epate ad stomacum vel a chisti fellis. In quibus

casibus conueniunt etiam mirabolani appositi in pillulis: vbi vt dixi non immineat periculum alicuius notabilis opillationis. Si autem materia existens in stomaco fuerit melācolica: licet sit difficilis euacuationis cum aliquali tamen adiutorio alicuius digestiui poterit hec materia euacuari. Et digestiua etiam requiruntur quando materia est multum viscosa. Describam igitur pillulas in hoc casu conueniētes.

¶ Pillule contra materiam melancolicaꝫ in stomaco existentem.

¶ ℞ polipodij cohercini non corosi. ʒ. j. foliculoruꝫ sene. agarici trociscati an. ℈. j. masticis. seminis anisi. ℈. s. pillularum elefanginarum. ʒ. ij. ⁊ mediam. Confice cum succo fumiterre aut cum syrupo eiusdē ⁊ fiant pillule sex vel septem pro. ʒ. Detur vna ante cenam continuando.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem.

¶ ℞ tartari loti. agarici trociscati. foliculorum sene an. ℈. j. thimi epithimi an. ℈. duos. pillularum elefanginarum. ʒ. iij. masticis. seminis anisi an. ℈. s. cōfice cum syrupo de epithimo vt supra.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem sed fortiores.

¶ ℞ pillularum elefanginarum. ʒ. iij. lapidis lazuli preparati siue loti trigesies vt docet Mesue grana quindecim. polipodij foliculorum sene. agarici trociscati an. ℈. j. masticis. ʒ. s. Confice cum vino odorifero: aut cum syrupo de corticibus citri. idest octo pro. ʒ. Da vt supra. Sed vide ꝙ corpus sit robustuꝫ ⁊ stomacus naturaliter fortis. ¶ Si autem materia aliqua flegmatica fluat ad stomacum a capite conueniunt pillule infrascripte: de quibus do vnam dum vadit dormitum vna die: ⁊ alia die vnam ante cenaꝫ imediate. quarum descriptio talis est.

¶ ℞ pillularum de yera simplici. ʒ. ij. pillularuꝫ elefanginarum. ʒ. iij. mirabolanorum chebulorum. ʒ. j. mirabolanorum citrinorum agarici trociscati ana. ʒ. mediam. masticis. ℈. vnum. Confice cum melle rosato sex vel septem pro. ʒ. Et da vt supra. Ualent etiam iste pillule si materia flegmatica esset inbibita in villis stomaci.

¶ Uidi plures fuisse curatos a debilitate digestiue ⁊ alijs egritudinibus stomaci ex vsu pillularum elefanginarum continuato. Nec mirum quoniam euacuando confortant: vt patet inspicienti ipsarum compositionem que ad veritatem singularissima est.

¶ Ualent etiam miro modo in istis casibus pillule stomatice Mesue descriptione quarta. quas dicit nostras. ¶ Et nota quia dicit quod capiuntur omni tēpore: ⁊ sic facit etiā pro opinione mea ꝙ possint exhiberi ante cenam: ⁊ tamen in ipsis ingreditur turbith in satis bona dosi. ⁊ sic a fortiori pillule elefangine ⁊ alie sepius ordinate.

¶ Transeam nunc ad dispositiones epatis in quibus etiam pillule non parum conferunt. Et quia in epate ⁊ venis meseraycis aliqñ reperiūt opillatōes que causare pūt ⁊ de facto causant multas egritudines vt febres: flux⁹ vētris diuersos: vt suis locis colligendum. Ideo incipiam a pillulis remouentibus opillationes que vtiles erunt maxime precedentib⁹ vniuersalibus.

¶ Pillule contra opillationem epatis a causa frigida.

¶ ℞ agarici trociscati cum vino infusionis. ʒinziberis. ʒ. j. pulueris trociscorum dyarodon. ℈. ij. pillularum elefanginarum. ʒ. iij. masticis. ℈. s. Confice cum syrupo de eupatorio vel succo eiusdem septem pro. ʒ. De quibus potest dari vna ante prandium ⁊ vna ante cenam: aut solum vna ante cenam. Et si detur. ʒ. j. vel. ℈. iiij. in aurora cum aliquali custodia sunt multum iuuatiue.

¶ Et nota ꝙ in tali casu efficatiores reperio ante cenam ꝙ̄ ante prandiuꝫ. ⁊ hoc forte est propter rationem quam precipit princeps dari pillulas asayaret eunti dormitum. Ne scilicet motus ⁊ vigilie impediant earum operationem. Uerum quia querimus operationem harum pillularum circa membra naturalia. Ideo potius laudo exhibeantur ante cenaꝫ ꝙ̄ post.

¶ Pillule alie contra opillationem epatis ⁊ ipm confortantes.

¶ ℞ pulueris trociscoruꝫ de rosis ⁊ eupatorio. ʒ. j. reubarbari electi. ʒ. s. agarici trociscati. ℈. j. pillularum elefanginarum. ʒ. iij. spodij. ℈. j. masticis. ℈. s. Confice cum succo eupatorij aut syrupo eius vel vino maluatico. fiant septem pro. ʒ. Da vt supra.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem vbi dubitatur de calefactione.

¶ ℞ reubarbari electi. ʒ. j. spice. spodij. cuscute an. ℈. s. thamarindoruꝫ. ʒ. j. pulueris trociscorum dyarodon. ℈. ij. pillularum elefanginarum. ʒ. iij. Et si sint cum succo endiuie erunt meliores in hoc casu masticis. ℈. s. Confice cuꝫ syrupo de endiuia: ⁊ fac pillulas. Et da vt supra. Et si dares. ʒ. j. vel. ℈. iiij. bono mane: sunt singulares ⁊ bone ac experte.

¶ Ualent etiam singulariter in remouendo opillationes epatis pillule imperiales dummodo sint bene composite: quod dico: quia in ipsarum compositione ingreditur notabilis quantitas reubarbari: ⁊ apothecarij aliqui vel non ponunt debitam quantitatem vel non ponunt de meliore. Et ideo quando ordino pro aliqua egregia persona volo esse presens compositioni.

¶ Descriptionem vero harum pillularū ponit Arnaldus de villanoua dominorū vltramontanorū nouiter practicantium iudicio meo decus ⁊ primus.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem.

¶ ℞ pulueris trociscorum de rosis ⁊ de eupatorio descriptione Mesue. ʒ. j. pulueris trociscorum đ reubarbaro. ʒ. j. thamarindoruꝫ. ℈. iiij. pillularum elefanginarum cum succo endiuie. ʒ. iij. Et si vis maiorem confortationeꝫ stomaci adde masticis. ℈. j. Et cōfice cum syrupo de eupatorio vel de endiuia. Et fac pillulas vt supra.

¶ Et nota

¶ Et nota q aliquando exhibeo vnam ante prandium: et vnam ante cenam. maxime dum video virtutem fortem et bene succedit.
¶ Et reperio has pillulas multum confortare epar debile. Sed semper aduertat medicus ad malam complexionem calidam vel frigidam. et sic ordinet pillulas vt nocere non possint merito discrasie.
¶ Et cum istis vel similibus pillulis vidi curari aliquos hydropicos etiā asclitic os. Fiebant tamē alia multa vt confectiones: emplastra: vnctiones: syrupi et cōsimilia querēda locis proprijs: quia hic nisi pillulas inuenies.

¶ Pillule contra hydropem asclitem a causa frigida.

¶ Rx agarici trociscati. ʒ. vnam. pulueris trociscorum dyarodon. ℈. duos. pillularum elefanginarum ʒ. iij. confice cum modico succi yreos septem pro. ʒ. Da vnam ante cenam. Et si vis etiam vnam ante prandium.

¶ Pillule alie fortiores ad eandem intentionem.

¶ Rx pillularum elefanginarum. ʒ. iij. agarici trociscati. ʒ. ß. masticis. ℈. j. soldanelle. ℈. j. et ista soldanella est nouiter in vsu: et reperitur in riparia Janue. Et in pandectis reperio post multas remissiones q euacuat aquam citrinam. et ita experientia cōprobatum est. sed est satis forte solutiuum. Et ideo tutius est exhibere has pillulas de mane q̄ miscere cum cibo. Et dare dragmam vnam vel scropulos quattuor. Tamen si vis dare ante cenam in forti virtute potes: attenta modica quantitate ipsius. Nam in pillulis vigintiocto non ingrediuntur nisi grana viginti soldanelle: et sic due partes vnius grani vel circa in qualibet pillula.

¶ Pillule contra hydropisim a causa frigida.

¶ Rx pulueris trociscorum de camphora. ℈. ij. reubarbari electi. ʒ. j. pillularum elefanginarum. ʒ. iij. Et si erunt cum succo endiuie melius erit. thamarindorum dragmam vnam et mediam misce et confice cum succo endiuie si opus sit septem pro dragma. Da vnam ante cenam. Et si vis etiam vnam āte prādium.
¶ Ualent etiam ad istam intentionem pillule de eupatorio maiores et minores Mesue: quarum descriptio talis est.

¶ Pillule de eupatorio minores.

¶ Rx mirabolanorum citrinorum. rauetsene. succi eupatorij. aloes ana partes equales. Confice cum aqua apij. Et da vt supra.
¶ Has pillulas dicit Mesue q sunt ex intentione maiorum: que cōferunt hyctericie et opillationibus epatis. et tamen in ambabus descriptionibus ingrediuntur mirabolani in satis bona dosi. Et sic non dubitabat q facerent opillationē: vt faciunt multi scropulosi. bene credo q si darentur soli: inducere possent opillationem. Et hoc credo voluit Mesue in capitulo de mirabolanis. Sed quando exhiberetur cum alijs et maxime cum fortiter aperientibus. non solum non nocent: immo notabiliter iuuant. Et ista de causa multotiens pono de mirabolanis cum pillulis elefanginis nec spero sit error.

¶ Pillule contra hydropisim a causa calida et sunt pro nobilibus.

¶ Rx pillularum imperialium: pillularum elefanginarum cum succo endiuie dragmas duas et mediam thamarindorum. manne. an. ʒ. j. reubarbari electi. ʒ. j. seminis endiuie et lactuce ana. ℈. j. spodij. spice an ℈. ß. Confice cum mucilagine psilij sex vel septem pro ʒ. Da vt supra et sunt secure ac experte.

¶ Pillule contra hydropisim a causa frigida.

¶ Rx pillularum elefanginarum. ʒ. iij. pulueris specierum dyalace. ℈. ij. agarici trociscati. ʒ. vnam et mediam masticis. ℈. j. Confice cum syrupo de eupatorio. Da vnam ante cenam continuando: et si vis aliquando. ℈. iiij. de mane: et possunt cōfici cū succo yreos. et erunt aliqualiter fortiores.

¶ Ualere etiam possunt consimiles pillule in fluxibus opilatiuis et in dyaria. Ubi tamen dubitamus de nimia lubricitate possumus addere. ʒ. j. reubarbari torefacti plus et minus sm necessitatem: vel de mirabolanis et sunt incolumes. euacuant enim materias que sunt causa opilationum: et cum hoc confortant membra naturalia. Possunt ergo ordinari vt infra.

¶ Pillule contra fluxum epaticum ex opilatiōe cū magna lubricitate.

¶ Rx pillularum imperialium. pillularum elefanginarum ana. ʒ. ij. pulueris specierum dyalace. ʒ. j. reubarbari parum torefacti: mirabolanorum citrinorum et parum torefactarum ana. ℈. ij. seminis endiuie et portulace spodij ana. ʒ. j. confice cum vino albo odorifero. Et valent iste pillule quando materia est mixta ex flegmate: et colera: sicut cōmuniter est: vt satis patet inspicienti ingredientia. Sed non curo verificare receptas: quia vltra intentum prolongarem sermones meos. ¶ Ualere etiam possunt in tumoribus et duriciebus epatis: imo in apostematibus: si diligens medicus considerabit casum. et habebit respectum ad febrem quando concomitatur has dispositiones. Et considerabit etiam alia de quibus supra. Et maxime valent in euacuatione materie que flat sub forma cause antecedentis.
¶ Uerum quia doctores dicūt: quia aloes nocet epati: vt Mesue capitulo proprio. posset aliquis non immerito dubitare q iste pillule non conuenirent in dispositionibus epatis. Et multi de facto se custodiūt in exhibendo. Tamen attento q aloes est lotus et sic ab eo resolute sunt partes magis subtiles cum quibus nocere poterat. credo possint exhiberi: maxime in tam modica quantitate: et eo magis q multa sunt in dictis pillulis habentia rectificare ipsum aloes si rectificatione indiget. et ipsum epar cōfortare. Quare

non credo posse nocere. ¶ Quia tamē aliqui sunt ita scrupulosi ⁊ timidi ad omnia quantumcūqʒ minima oculos aperientes ⁊ qui nullo pacto exhiberent aliquam aloeticam medicinam. Ideo volui etiam ipsis satisfacere ordinādo pillulas in quibus aloes nō ingreditur.

¶ Pillule sine aloe contra opilationem epatis.

¶ ℞ reubarbari electi. ʒ. ij. spice. ℈. j. pulueris trociscorum dyarodon. trociscorum de rosis: ⁊ de eupatorio añ. ʒ. mediam polipodij. cartami. agarici trociscati. ana. ℈. ij. ligni aloes. macijs cardamomi. folij cuscute spodij. masticis añ. ℈. ß. Confice cū syrupo de eupatorio vel de enduuia. si times caliditatem sex vel septem pro. ʒ. ⁊ da ante pastuʒ vnam: ⁊ si vis da bis de mane. ℈. iiij. precedant tamē digestiua ⁊ erūt cum aliquali custodia.

¶ Omittam hic plures descriptiones pillularum: que sunt conuenientes in multis dispositōibus epatis: sed quia sunt valide fortes: vt pillule d̄ mezereō in asclite que euacuant fortissime. Ideo siquis vult ipsas exhibere. videat Mesue ⁊ alios doctores qui plures pillulas describunt. Quia hic solum intendo describere pillulas leues: que omnibus horis ⁊ sine custodia possunt exhiberi: vt sunt pillule etiā de reubarbaro descriptiōes Mesue quas videre poteris. Nec dubitauit Mesue apponere mirabolanos etiaʒ in bona dosi vt. ʒ. iij. ⁊. ß. Et tamen querit deopilationem: cum dicat ipsas conferre febribus antiquis que raro absoluūtur ab opilatione vt clarum est. Cōuenire etiaʒ possunt dicte pillule in hycteritia citria ⁊ etiam in nigra: ⁊ experte sunt infrascripte.

¶ Pillule contra hycteritiam citrinam.

¶ ℞ pillularum imperialiuʒ. ʒ. ij. pillularum elefanginarum. ʒ. j. ⁊. ß. cuscute. cassie lignee: spice spodij. ana. ℈. j. agarici trociscati. ʒ. j. confice cum syrupo violato: vel de enduuia sex vel septeʒ pro. ʒ. Da vnā ante cenam continuando. Et si vis dare vnam bonā dosim: de mane potes: cum aliquali custodia.

¶ Alie pillule ad eandem intentioneʒ pro pauperibus.

¶ ℞ pillularum elefanginarum. ʒ. ij. ⁊. ß. reupontici ʒ. j. spodij. cuscute. spice. ana. ℈. j. trociscorum dyarodon. ʒ. duas. Confice cum vino odorifero. ⁊ da vt supra.

¶ Pro hycteritia autē nigra oportet habere respectuʒ ad materias melancolicas: ⁊ ideo possunt fieri vt infra.

¶ Pillule contra hycteritiam nigram.

¶ ℞ foliculorum sene polipodij cohercini añ. ℈. ij. pillularum elefanginarum. ʒ. iij. agarici trociscati. ʒ. mediam. Confice cum syrupo de fumoterre. ⁊ da vt supra.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem.

¶ ℞ tartari vini albi. ʒ. j. thimi epithimi cuscute. añ. ℈. j. pillulaꝝ elefanginarum. ʒ. iij. Confice cum syrupo de epithimo ⁊ da vt supra: ⁊ sunt bone. Intellige tamen has receptas maxime conuenire precedentibus vniuersalibus. Nam stante notabili repletione: aut multa materia faciente opillationem. oporteret ad alia transire pro perfectiōe cure. Ideo tam in dispositionibus dictis q̄ʒ dicendis habeatur recursus ad ea que dicta sunt in principio. Operis quoniam semper replicare inconueniens puto.

¶ In dispositionibus splenis reperi has pillulas notabiliter cōuenire: siue sit apostema: siue durities Nam multotiens apostema splenis terminatur: immo vtplurimum sine suporatione vel exitura.

¶ Ante tamen quam veniam ad descriptionem pillularum. dicam vnum bene expertuʒ in duritie splenis. ⁊ vngere ex ysopo humida. Et si vis fortius resolutiuum ⁊ mollificatiuum: capias ysopi cerotum descriptione Philagri: in quo etiaʒ mirabilem effectuʒ inuenies. Verū hec incidēter dicta sunt. Prosequar in pillulis nostris.

¶ Pillule contra duritiem splenis.

¶ ℞ pulueris corticū radicum caparorum thamarisci foliculorum sene ana. ʒ. ß. seminis anisi masticis ana. ℈. j. agarici trociscati. ʒ. j. pillularum elefanginarum. ʒ. iij. ß. Confice cum vino aromatico vj. vel. vij. pro. ʒ. Da vna ante cenaʒ ⁊ perseuera ⁊ videbis iuuamentuʒ.

¶ Pillule alie ad eādē intentionem.

¶ ℞ polipodij. tartari. foliculoruʒ sene añ. ʒ. ß. pulueris specierum yere sine aloe. ℈. ij. pillularuʒ elefanginarum. ʒ. iij. seminis anisi. cinnamomi. masticis añ. ℈. ß. Confice cum syrupo de epithimo. Et da vt supra.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem.

¶ ℞ pulueris trociscorum de capparibus. ʒ. j. agarici albi ⁊ electi. ℈. ij. salisgemme. ℈. ß. pillularum elefanginarum. ℈. ij. ß. Confice cum oximelle composito. Et da vt supra.

¶ Pillule ad eandem intentionem: sed fortiores.

¶ ℞ lapidis lazuli loti tricesies ꝑm doctrinam Mesue. ℈. ß. pillularum elefanginarum. ʒ. iij. masticis ℈. j. folliculorum sene. ʒ. ß. Cōfice cum succo fumus terre vel syrupo eius. Et da vt supra.

¶ Valent etiam ad eandem intentionem pillule experte ad opillationem splenis quas describit Mesue. ⁊ est vltima descriptio pillularum suarum. ⁊ valent etiam ad plures alias dispositiones vide receptam: quia tibi placebit.

¶ Sunt etiam dicte pillule singulares in melancolia mirachia. Sed in illo casu quoniam materia melancolica vltra difficultatem sue euacuationis. est in membro aliqualiter elongato: ꝙ virtus vnius parue pillule non bene potest ipsam euacuare. Ideo laudo vt precedentibus aliquibus digestiuis detur de mane. ʒ. j. vel. ℈. iiij. aut. ʒ. j. ß. cum aliquali custodia: ⁊ sunt vtiles. postea vero si exhibeatur omni die vna erit conueniens.

¶ Venio

¶ Venio nunc ad intestina: que plures patiuntur egritudines: in quibus iste pillule valde conueniũt. Et primo in aliquibus speciebus fluxuũ vt est lienteria a materia flegmatica lubricãte cibũ a stomaco ante ipsius digestionem. concurrente etiam stomaci debilitate.

¶ Pillule contra lienteriam a materia flegmatica.

¶ ℞. corticũ mirabolanorũ chebulorum. ʒ. j. masticis. ʒ. ß. pillularum elefanginarũ. ʒ. ij. confice cũ mirra citrinorũ. vj. vel. vij. pro. ʒ. Et da vnam ante cenã Et potes ẽt dare vnam ante prandiũ. Et si queris maiorẽ stipticitatem. fac vt mirabolani sint parũ torefacti: & auge ipsorũ dosiũ ponendo. ʒ. j. & . ß. vl' plus si videbitur.

¶ Pillule ad eandem intentionem pro nobilibus.

¶ ℞. reubarbari electi parum torefacti. ʒ. j. ß. mirabolanorum chebulorum etiam parum torefactorum ʒ. ij. pillularum elefanginarum. ʒ. iij. masticis. ℈. ij. Confice cum melle rosato & da vnam ante cenã. Et si tibi videt. ʒ. j. vel. ʒ. j. ß. de mane.

¶ Sed quia vltra pillulas habeo vnũ secretum per me in ciuitate Thuronis in persona magistri Nicolai tiglard generalis francie: qui summe dilect⁹ erat a rege quem phyfici regis dicebant non posse curari. Et mouebantur hac ratione: quia passus fuerat vnam magnam disinteriam: & vt aserebant: fuerat magna excoriatio tam in intestinis gracilibus quam in grossis: & consequenter quod fere in omnibus partibus intestinorum erant cicatrices ex quibus adeo debilitata erat virtus retentiua quod retinere non poterant partes chili que egrediebantur a stomaco. Nam stomacus suus apparebat sanus licet frigidus & humidus: & sic durauerat fluxus ille per sex vel septẽ mẽses. Ego dicebam illis dominis medicis quod non bene videbam possibilitatem istaũ videlicet quod ita vniuersalis fuisset omnium intestinorũ excoriatio quod deuentum fuisset ad illam vniuersalem intestinorum cicatricem per quam tantum fuisset virtus retentiua debilitata. Naũ difficile est hoc videre in corpore humano stante vita.

¶ Sed dicebam hoc prouenire a magna humiditate viscosa aliqualiter: que lubricitatis huius causa erat & quod ista humiditas partim descendebat a capite. Nã erat humidi cerebri. partim etiam in stomaco generabatur. Nam stomacus suus frigidus erat & humidus & post multa remisserunt mihi curaũ & feci inter alia vnam decoctionem quam appellabam Ypocras de mirabolanis. & ad veritatem fuit maior pars cure dabam de mane. ℥. iij. vel. iiij. ĩ aurora vna die & alia non cuius descriptio talis erat.

¶ ℞ mirabolanorum chebulorum. ʒ. x. mirabolanorum citrinorum. ʒ. v. passularum. ℥. ij. fiat decoctio in. ℥. xxvi. aque vsque ad consumptionem tertie partis. postea coletur cũ aliquali expressione. & in colatura dissoluatur zuccari boni. ℥. x. & clarificetur aromatizando cum. ʒ. vj. cinamomi electi. & est satis delectabilis. Et educebat tribus vel quattuor vicibus materiam aquosam satis viscosam. Et tandem cum auxilio dei cessauit ille fluxus. Verum est quod etiam fiebant vnctiones: confectiones: diuertentia etiaũ. Sed vt dixi illa decoctio fuit radix cure. Feci satis magnam disgressionem: sed spero non erit inutilis.

¶ In fluxu autem a materia colerica. si sit excoriatio recurre ad clisteria: & alia remedia in locis proprijs tamen reperi has pillulas conuenire.

¶ Pillule contra fluxum intestinaleũ a materia colerica etiam excoriante.

¶ ℞ reubarbari electi & parum torefacti. ʒ. ij. mirabolanorum citrinorum etiam parum torefactorum. ʒ. j. pul'. trocifcorum de spodio cuũ femine accetose. ʒ. j. ß. masticis. ℈. j. confice cum mucilagine dragantorum. vj. vel. vij. pro. ʒ. Da vnam singulis diebus ante cenam & vnam ante prandium si tibi videbitur potes etiã dare de mane si videbitur. ʒ. j. vel. ℈. iiij. Et si quis diligeret potius bibere. possent dissolui cũ modico aque endiuie & addẽ. ℥. j. syrupi rosati facti ex rosis siccis. & exhibere de mane.

¶ Quando autẽ materia colerica mordicando: & excitando virtutẽ expulsiuam est causa fluxus: & adhuc nõ est excoriatio. valent dicte pillule. Sed medicus diligens sit: ne fiat excoriatio. & hoc fiet cum clisteribus lauatiuis in quibus ingrediatur gũmi dragagãtum puluerizatum videlicet. ʒ. j. pro singulo clisteri. non ponatur de eo in magna quãtitate: quia nimis inspissaret. sed in debita quantitate facit mucilaginẽ que prohibet intestina excoriari vt clarum est.

¶ Inter egritudines intestinales est etiã dolor yliacus: & colicus in quibus non parum valent pillule. Et quia isti dolores aliquando proueniunt a ventositate extendẽte: aliquãdo a retentione fecis: aliquãdo a materia flegmatica: aliquãdo a colera grossa: vt est colera vitelina. Ideo ponã receptas ĩ vnoquoque casu conuenientes. & primo.

¶ Pillule conuenientes in dolore colico vel yliaco a ventositate.

¶ ℞ agarici trocifcati. ʒ. j. pulueris cimini parũ torefacti. ℈. ij. pillularuũ elefanginarum. ʒ. ij. ß. cartami ʒ. ß. masticis. ℈. j. confice cuũ vino odorifero. vj. vel vij. pro. ʒ. Et da vnam ante cenam continuando. Lẽ bene sciam clisteria in hoc casu magis esse iuuatiua: tamen etiam conferunt valde. Nec tamen prohibeo clisteria vnctiones & alia.

¶ Pillule alie ad eandem intẽtionẽ maxime quãdo coniungitur materia flegmatica & sunt fortiores.

¶ ℞ coloquintide electe. ℈. ß. cartami agarici trocifcati. ana. ʒ. ß. cimini parũ torefacti. ℈. ij. pillularũ elefanginarum. ʒ. ij. pillularum de yera. simplici. ʒ. j. masticis. ℈. j. Confice cum melle rosato. vi. vel. vij. pro. ʒ. Et da vt supra. Nec miretur aliquis si pono in hac recepta coloquintidam. & do ante cenam quoniam princeps noster decimasexta tertij. capitulo de cibatione colicorum: aliquando docet exhibere turbith & scamoneam: etiam cum cibo. dum dicit.

¶ Et quandoque necessariũ est vt ponatur turbith & scamonea in iure eorũ & in pane ipsorum.

¶ Et istud fortificat opinionem meam superius di/ctam: nec parum excusat Montagnanam.
¶ Nota ꝙ Gentilis nihil dicit super illo passu. Spe ro nõ curauit. Et nota hic ꝙ in dolore yliaco pillule et alia assumpta per os magis valẽt: q̃ in colico. Et assumpta per inferius: magis prosunt in colico: q̃ assumpta per superius licet etiam per superius con/ferre possint et de facto conferant et ecõuerso in yliaco. dico alijs semp paribus. ¶ In dolore aũt facto ex retẽ tione fecum male põt exhiberi: nec pillule nec alia p superius: nisi prius feces mollificentur cum brodia/libus pinguibus. clisteris mollificatiuis que prece/dere debent anteq̃ medicine per os exhibeantur. Verumtamẽ possunt ordinari pillule in quibus etiã est aliqua virtus mollificatiua: vt infra.

¶ Pillule contra colicam in qbus est aliqualis mol/lificatio.

¶ ℞ mane granate electe. ʒ. j. ſ. agarici trociscati. ʒ. j. tamarindorum. ℈. iiij. pillularum elefanginarum. ʒ. ij. misc. cũ syrupo violato si expedit. fac. vj. vel. vij. pro. ʒ. da vt supra. Et maxime valent iste pillule: vbi perciperetur aliquid esse de colera. vbi autem mate/ria magis esset flegmatica conuenirent pillule supe/rius dicte contra ventositatem vel etiam vt infra.

¶ Pillule contra dolorem colicum a materia flegmatica.

¶ ℞. polipodij. cartami. agarici tro. añ. ʒ. ſ. pillula/rum elefanginarum. ʒ. iij. masticis. ℈. ſ. Confice cũ melle rosato. Et da vt supra.

¶ Pillule ad eandem intentionem.

¶ ℞ pillularum de yera. ſ. pillularum ellefanginarum añ. ʒ. ij. agarici tro. ʒ. j. coloquintide. ℈. ſ. cartami. ℈ ij. masticis. ℈. j. Confice cum melle rosato. Et da vt supra.
¶ Valent ad eandem intentionem pillule stomatice Mesue descriptione prima secunda ac tertia nec mi nus quarta quã suam dicit. Valet etiam quinta. Va/lent etiam pillule masticine et elefangine sole.

¶ Pillule alie contra dolorẽ colicum et satis fortes.

¶ ℞ turbith electi et cõfricati cum oleo amigdalarum dulcium. ʒ. ſ. agarici troci. ℈. ij. zinzib. masticis añ. ℈. j. pillularum elefanginarũ. ʒ. ij. ſ. confice cũ mel le rosato. et da vt supra vel. ℈. iiij. de mane: et reperies vtiles. Si autem dolor esset nimis intensius posses dare vnam pillulam elefanginam cum vno grano opij vt etiam facit Alculanus. sed nõ continues. Si autẽ participaret de colera vitelina grossa que bene potest esse causa colice. oporteret vt pillule tue aspicerent vtrãq̃ materiam. et potes ordinare hoc modo.

¶ Pillule contra colicam a colera vitelina.

¶ ℞ pillularum de yera simplici pillularum elefan ginarum cum succo endiuie añ. ʒ. ij. reubarbari ele/cti agarici trociscati añ. ʒ. ſ. thamarindorũ. ℈. ij. spi/ce. gra. vj. masticis. ℈. j. Confice cũ vino odorifero aut cum melle rosato. vj. vel. vij. pro. ʒ. Da vnã ante cenam et sunt experte.

¶ Valent ẽt dicte pillule cõtra vermes qui possunt esse causa multorum egritudinum: vt clarum est. Ideo diligens medicus: omnibus iam sepe dictis diligẽ/ter consideratis componet pillulas et applicabit scdm occurrẽtia. Verum solitus sum ordinare in forma q̃ sequitur. et reperi iuuamentum non modicum.

¶ Pillule contra vermes.

¶ ℞ agarici albi et electi. ʒ. j. ſ. seminis alexandri. ma cedonici. cardonis benedicti añ. ʒ. ſ. salisgẽme masti cis añ. ℈. ſ. pillularũ de yera simplici. pillularũ ele fangi. añ. ʒ. ij. Confice cũ melle rosato. vj. pro. ʒ. da vnam ante cenam vel. vj. de mane.

¶ Pillule contra vermes pro nobilibus.

¶ ℞ reubarbari electi. agarici trociscati añ. ʒ. j. ſ. di ptami granelle preparate añ. ʒ. ſ. corticum et granorum citri. seminis alexandri añ. ℈. j. fragmentorum iacin cti rubinorum et granate añ. ℈. ſ. spice. salisgemme añ. gr. vj. aloes loti. ʒ. iij. Confice cum melle rosato vj. vel. vij. pro. ʒ. Et da vt supra. Et si pueri possunt accipere sunt conueniẽtissime. Verum quia multi nõ possunt vel volunt accipere dimitto aloes. et do de puluere. ℈. j. vel circa cum modico vino vel aqua zuccari: aut cum modico syrupo violato in forma bo li et do de mane: et reperio magnum iuuamentum.
¶ Venio nunc ad dispositiones renum in quibus re/cipio pillulas iuuatiuas inter quas sunt lapides re/num et opillationes eorum et viarum vrine: que mul totiens sunt causa dolorum renalium.
¶ Et qr mã gnãtõis lapidũ ẽ mã flegmatica que in renibus retẽta ꝯuertit in lapidẽ qñ ẽ notabilr viscosa: qñ vero nõ est ita viscosa cõuertit in arenulas: q qñ/q̃ ẽt faciũt ardorẽ vrine: et aliqñ excoriatiões i vijs vrinalibus maxime in collo vesice. idõ clarum est has pillulas multum posse conferre. primo euacuando. secũdo diuertẽdo. Euacuãdo prio mãs flegmaticas que reperiuntur in stomaco: siue sint ibi genite: siue a capite vel alio membro trãsmisse. Dico secũdo di/uertendo. nam per vsum istarum pillularum multe materie que transirent ad renes diuertuntur ad inte stina que sunt loca cõueniẽtissima euacuationi. et sic cum duabus euacuationibus cõueniunt vltra confor/tationem membrorum que in ipsis pillulis reperit. Et qr superius descripte sunt multe pillule euacuã/tes materiam flegmaticã. Ideo hic non multum me extendam in receptis remittens me ad superius or/dinata. ¶ Verum cõmemoro medicum oportere dili genter inquirere si hec materia flegmatica generetur in stomaco: aut per indigestionem merito debilita/tis: aut propter cibos. Et tunc debz cõfortare stoma cum: aut rectificare retentionem vel facere vtrunq̃. Vel si iste materie defluant a capite etiam rectificare cerebrum: et cõsequenter exhibere pillulas aspicien tes cerebrũ: et exhibere eũti dormitũ: vt docet prin ceps prima tertij capitulo. Cũ materiã exhiberi pil/lulas asayaret: qr ad veritatem melius euacuant a capite. Ideo possunt fieri pillule conseruatiue a la pide renũ qñ mã flegmatica descendit a capite hoc modo. nam cum istis pillulis multos preseruaui.

¶ Pillule preseruantes a lapide renum dum mate ria flegmatica descendit a capite.

¶ ℞

¶ ℞.pillularū asayaret.ʒ.iij.agarici trociscati.℈.ij.ligni aloes electi.℈.j.cōfice cū melle rosato.iiij.vel.v.pro.ʒ.da vnam eunti dormitum.plus tamen vel minus grossam vt supra.

¶ Pillule preseruantes a lapide renum quando materia flegmatica generatur in stomaco.

¶ ℞ pillularum elefanginarum.ʒ.iij.agarici trociscati.ʒ.j.masticis.ʒ.ß.confice cū melle rosato aut cuȝ syrupo de corticib⁹ citri vel de absynthio.Et da vnā ante cenam continuando ꝛc.

¶ Pillule alie ad eandē intentionem:sed fortiores.

¶ ℞ turbith albi gūmosi ꝛ arundinosi.ʒ.ß.cōficeret cum oleo amigdalarū dulcium nouiter facto. Deinde accipe pillulaꝝ elefanginaꝝ.ʒ.iij.ß.zinzib.masticis ana.℈.j.Confice cuȝ melle rosato.vj.vel.vij.pro ʒ.da vnam ante cenam ꝛ continuando videbis affectum bonum maxime in virtute forti.
¶ Pillule ēt elefangine sole sunt valde cōuenientes in hoc casu.Etiam pillule de octo rebus siue de yera simplici. Et pillule stomatice descriptiōe Mesue quare eligas tibi magis gratas.ꝛ exhibe.Ualent ēt masticine.¶ Et si vis has pillulas etiam habere respectum ad cōminuenduȝ lapidem.potes in illis pillulis aliqd addere ex his q̄ approprietate valent.vt sunt cinis vitri facta ꝑm artem:vel sanguis yrci:aut cinis caude tremule:lapis iudaycus.qui etiam solutiuus est aliqualiter:vel lapis spongie:cortices ouorum ex quibus exiuerint pulli: oculi cancrorum.cinis scorpionum:cinis leporis:ossa parua lepis que reperiuntur circa iuncturā tibie posterioris circa genu: aut aliquod talium in quibus est virtus frangēdi aut cōminuendi lapidem:capiendo vnaȝ vel duo que tibi vtiliora videbuntur ꝛ que tibi occurrent.
¶ Et clarum etiam est has pillulas conuenire in lapide vesice maxime via preseruationis: tam euacuādo q̄ diuertendo materias antecedentes que trahere possent in causam cōiunctam. Non expectes tñ curaȝ perfectam ex his si grossus sit.¶ Sed quid dicemus in ardore vrine.ꝛ in excoriatōne colli vesice. in quibus casibus prima facie ex toto dicōuenire videntur ratione specierum.ꝛ aloes. Uerum qꝛ experientia compio has pillulas multotiens cōuenire.dico ꝙ lȝ rōne aloes ꝛ specierum nō conuenirent.pñt tamen taliter rectificari ꝙ prodesse poterunt.ꝛ non nocere.ꝛ sic reperio infrascriptas cōuenire saltim cū iuuamento maiori nocumento.

¶ Pillule conuenientes in ardore vrine.

¶ ℞ pillularum elefanginaruȝ cuȝ succo endiuie.ʒ.iij.corticum mirabolanoꝝ citrinorū.ʒ.j.succi liquiritie.℈.ij.gūmi draganti.ʒ.ß.thamarindorum.ʒ.j.ß.seminis portulace.seminis papaueris albi aā.℈.j.confice cuȝ syrupo violato vj.vel.vij.pro.ʒ.Et da vnam ante cenam: nec dubites.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem.

¶ ℞ aloes loti ī aqua endiuie pluribus vicibus.ʒ.vj.corticum mirabolanorum chebulorum citrinorum ꝛ emblicorum ana.ʒ.j.succi ligritie.seminis papaueris albi:seminis portulace ana.℈.j.agarici trociscati.ʒ.j.masticis.ʒ.ß.confice cum mucilagine dragaganto ꝛ fac.vj.pro.ʒ.da vnam ante cibuȝ vel aā cenam.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem.

¶ ℞ quattuor seminum cōmunium minoꝝ frigidorū:seminis papaueris albi.seminis melonis ana.℈.j.pillularum elefanginaruȝ cum succo endiuie.ʒ.iij.ß.reubarbari electi.℈.j.mirabolanoꝝ citrinorū.ʒ.j.ß.masticis.ʒ.ß.thamarindoꝝ.ʒ.j.ß.Cōfice cuȝ syrupo violato vel cuȝ mucilagine dragagantoꝝ:ꝛ fac pillulas vt supra.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem quando est excoriatio.

¶ ℞ reubarbari electi parum torefacti mirabolanorum chebuloꝝ ꝛ citrinorum:etiam parum torefactorū ana.ʒ.ß.pulueris trociscoꝝ alchachengi sine opio ℈.iiij.pillularum elefanginaꝝ cuȝ succo endiuie.ʒ.iij.ß.thamarindorum.ʒ.j.ß.masticis.ʒ.ß.cōfice cum syrupo violato:ꝛ da vt supra.¶ Nec est mirandū si iste pillule sunt iuuatiue in istis casibus:qꝛ licet igrediantur pillule elefangine:quo merito specierum ꝛ aloes nocere deberent:tamen sunt ita bene refracte vt patet inspicienti ea que ingrediūtur ꝙ nocere nō possunt.Et si pur esset aliquod nocumentum:iuuamentum est maius:quoniam fit euacuatio multaruȝ materierum per vias intestinorum que transirent ad vias renum ꝛ vesice:ꝛ possent augere ardorem vl̄ excoriationeȝ.Ideo sepissime exhibui ꝛ reperi iuuamētum sine nocumento saltim notabili.
¶ In aliquibus etiam egritudinibus mēbroruȝ generationis reperio pillulas multum conuenire. Et primo in his in quibus ē difficultas erectiōis virge propter materias humidas que aliquando imbibite sunt in musculis deseruientibus erectiōi:ꝛ sic remanet membrum quasi paraleticatū:conueniunt igitur in tali casu pillule vt infra.

¶ Pillule contra difficultateȝ erectionis virge a cā frigida ꝛ humida.

¶ ℞ cartami.sticados.agarici trociscati.mirabolanorum.chebuloruȝ. ana.ʒ.ß.radicum satirionis.ʒ.j.lingue auis.℈.ij.pillularum elefanginaruȝ.ʒ.iij.ß.misꝭ.cum syrupo de corticibus citri fiant.vj.pro.ʒ.Et da vnam ante cenam singulis diebus.
¶ Potes ēt videre aliquas receptas supra cum feci mentionem de paralesi:qꝛ conuenient ēt in hoc cāu.

¶ Pillule alie ad eādē itētioneȝ que augēt sperma.

¶ ℞ radicum satirionis ꝛ sunt testiculi vulpis.ʒ.j.nucis indie.ʒ.ß.caude stincoruȝ lingue auis ana.℈.j.pillularum elefanginarum.ʒ.iij.ß.mirabolanorum citrinorum ꝛ chebuloꝝ ana.℈.ij.ß.confice cū melle rosato.vj.pro.ʒ.da vnam ante cenam ꝛ continua:qꝛ videbis rem expertam.
¶ Ualent etiam consimiles pillule his qui non possunt continere vrinam ꝛ hoc remouendo causam paralesis musculorum vesice ꝛc.
¶ Inter egritudines matricis in quib⁹ huiusmodi

pillule sunt iuuatiue. sunt prefocatio matricis. retētio mēstruoꝝ supfluus fluxus. impedimētuʒ conceptionis. fluxus materierū albarū qui ī multis mulieribus reperitur. ⁊ plerūqꝫ est cā impediēs ꝯceptionem. precipitatio: ⁊ dolor matricis ac descensus ipsius in oībus eniʒ talibus casib⁹ reperi pillulas conuenientes. Et primo incipiam ratione menstruoruʒ ⁊ prefocationis.

¶ Pillule contra prefocationem matricis ⁊ retentionem menstruorum.

¶ ℞ pillularꝝ imperialiū. ʒ. ij. pillulaꝝ elefanginarum. ʒ. iij. pulueris trociscorū ꝺ mirra. ʒ. j. rubee tinctorum. ʒ. ſ. cinamomi electi. ℈. iiij. agarici trocisca. ℈. ij. cōfice cū oximelle composito. v. pro. ʒ. da vnā ante cenam. Et si vis da. ʒ. j. vel. ℈. iiij. in aurora.

¶ Pillule alie ad eandē intentionē paꝝ fortiores.

¶ ℞ pillulaꝝ de yera simplici. pillulaꝝ elefanginaꝝ ana. ʒ. ij. turbith electi ⁊ fricati cū oleo amigdalaruʒ dulciū. ʒ. ſ. spice ʒinʒiberis masticis ana. ℈. ſ. confice cum syrupo de arthemisia. Et da vt supra. Et si vis dare aliquādo. ʒ. j. in aurora sunt multū ꝯueniētes. Et addereʒ. ǧ. iij. asse fetide quando damus de mane.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem.

¶ ℞ pulꝟ. trociscoruʒ de mirra. ʒ. j. reubarbari electi agarici trociscati ana. ℈. j. pillularū elefanginaꝝ. ʒ. iij. confice cū vino odorifero. ⁊ da vt supra.

¶ Omitto plures decoctiones. cōfectiones ⁊ alia q̄ ꝓuocant menstrua qꝛ vt supradixi pro nūc solum loq̄ volo de pillulis. Sed qꝛ experiētia repi que nunq̄ʒ mihi defecit. Ideo tacere volo ꝗ exhibere. ℈. j. castorei ꝯficiendo duas vel tres pillulas ⁊ exhibere ꝺ mane tpe quo mēstrua vel incipiūt apparere vꝉ sunt aliqua signa ꝗ tēpus mēstruoꝝ siue floruʒ mulierum pn̄s est vel ꝓpinquū qꝛ exhibere ꝓuocantia alio tpe est sepissime opus ꝑditū. Sed qn̄ nā temptat expellere. tunc tp̄s est cōuenientissimū: qꝛ nā iuuat medicinam ⁊ medicina iuuatꝛ a nā. ⁊ sic felicitatꝛ operatio.

¶ Sed nota ꝗ exhibitio istius castorei dʒ esse in maiori vel minori dosi ſm virtutis fortitudineʒ. Et aduerte qꝺ est calíduʒ in quarto. Ideo ꝯsidera: ⁊ exhibe secum aliqd qꝺ tpet calorē vt syrupū violatū nenufarinū vel decoctōeʒ seminū cōiuʒ frigidoꝝ maxime minorū: qꝛ cōmodius ponunꝛ in decoctionib⁹ ⁊ que infrigidando iuuabunt operationē ⁊ ipsam felicitabunt. Si vis vide praticam aggregatoris in capitulo cure retentionis mēstruoꝝ. qui dicit ꝗ castoreum ꝓuocat menstrua ēt in etate senili. verum hoc non sum expertus. in alijs autē etatibus sepe expertus sum. ⁊ reperi bonum effectum cū dei auxilio.

¶ Alie pillule ad eandem intentioneʒ ⁊ sunt magis delicate.

¶ ℞ cassie lignee spice cinamomi asari reubarbari electi agarici albi ⁊ electi ana. ʒ. ſ. aloes electi. ʒ. iij. croci mirre. ana. ℈. j. confice cū vino albo odorifero vel cū syrupo de arthemisia. ⁊ da vnam ante cenam singulis diebus. vel duʒ surgit a lecto vnā vel duas aut tres ⁊ videbis feliciter succedere.

¶ Multi nō auderēt cōmiscere vnā ex istis pillulis cum cibo cum videantur notabiliter aperitiue. Sed attenta paucitate vnius pillule nocere n̄ pōt. Uidebis tamen experientiā ꝗ educet per secessum aliqd. ⁊ sic erit iuuamentum sine nocumento vel saltim bene modico.

¶ In retentione auteʒ mēstruoꝝ: vel dum volo mēstrua retinere raro vtor pillulis in quibus sit aloes: de cuius natura ē aperire venas. verū dū est lotus ⁊ permixtus cum his que habent remouere hoc nocumentū sicut sunt mastix bdeliū gūmi dragagātuʒ arabicum ⁊ similia non possunt multum nocere: iuuare vero sic. Possunt igiꝛ fieri pillule ī hac forma: ⁊ erūt euacuatiue materieꝝ acutarum que permixte cū sanguine multotiens sunt cā superflui fluxus stimulādo virtutem ⁊ aperiendo venas.

¶ Pillule contra superfluū fluxum mēstruoꝝ.

¶ ℞ pillulaꝝ elefang. ʒ. ij. gūmi arabici bdelij ⁊ dragagāti ana. ℈. j. reubarbari electi paꝝ torefacti. ʒ. j. thamarindorum. ʒ. j. ſ. pulꝟ. trociscoꝝ de spodio cum semine acetose. ℈. iiij. confice cum syrupo rosato. ⁊ da vnam ante cenam vel. ℈. iiij. de mane vt tibi videbitur.

¶ Pillule alie ad eandem intentionem ⁊ magis restringentes.

¶ ℞ pulueris trociscoruʒ de karabe trociscoruʒ de terra sigillata ana. ʒ. j. mirabolanoꝝ citrinoꝝ parum torefactoꝝ: reubarbari electi ⁊ parū torefacti ana. ʒ. ſ. masticis gūmi dragagāti ana. ℈. j. pillulaꝝ elefanginarū. ʒ. j. ſ. confice cum syrupo rosato. vj. pro. ʒ. da vnam ante cenam vel. ʒ. j. aut. ℈. iiij. de mane.

¶ Si quis tamen sit tantum superstitiosus vt dubitet de pillulis elefanginis propter aloes: ⁊ spēs que ingrediuntur: faciat pillulas dimittēdo pillulas elefanginas ⁊ cessabit suspitio. erūt tamē vtiles.

¶ Ubi autem esset fluxus superfluus mēstruorū ꝑꝑ debilitatem virtutis retētiue: aut ꝑꝑ habūdantiā humoris flegmatici relaxātis vēas aut aggrauantꝭ virtutem: ⁊ consequēter incitātis expulsiuam ad expellendum conuenirent pillule vt infra.

¶ ℞ pillularum elefanginaꝝ. ʒ. iij. ſ. mirabolanoruʒ chebulorum valde parū torefactorū. ʒ. j. ſ. pulueris trociscorum de terra sigillata. ℈. ij. masticis. ℈. ſ. cōfice cum mirra citoniorū cum speciebus vel sine ſm qꝺ videbitur ⁊ da vnā an̄ cenā vel. ℈. iiij. de mane.

¶ Si bene consideremus: sunt ēt vtilissime iste pillule in superfluo fluxu materieꝝ albaꝝ. Si proueniat a materia ab aliquo vel aliquibus mēbris trāsmissa: siue sit in ipsa matrice gn̄ata: cū matrix aliquando non possit nutrimentum sibi delatum: ēt si bonum sit in substantiam propriam conuertere. Et sic multiplicatis quottidie superfluitatibus: necesse ē apparere hūc fluxum: a quo paucas reperio mulieres absolui. Et in multis vidi hanc esse causam conceptiōis ipeditiuam. Et ideo bonū est aduertere. Et si ab aliquo fluat membro ip̄m confortare ⁊ diuertere ad intestina que sunt membra magis apta receptioni ⁊ euacuationi superfluitatum. ⁊ sic si vitio matricis considerata complexione: ipsam rectificare ⁊ confortare paulatim: postea euacuando ⁊ diuertere que oīa fieri possunt

sunt cũ instrumentis infrascriptis.

Pillule contra fluxũ & hñtia humiditatez mŕicis.

℞ tartari loti agarici trocisćati ana.ʒ.j.pillularũ elefanginarum.ʒ.iij.ʃ.masticis.ʒ.ʃ.confice cũ melle rosato aut cum syrupo de arthemisia.vj.p̄o.ʒ.da vnam ante cenam & continua quoniam applicata iuuant:sed continuata sanant.

Pillule alie ad eandem intentionem.

℞ aluminis pluuie.℈.j.tartari loti.ʒ.j.pillulaꝝ elefanginaruz.ʒ.iij.pul'.sperum trifare maioꝛis sine opio.℈.ij.agarici albi & electi.ʒ.ʃ.masticis.salis gēme ana.℈.j.cōfice cuz succo absynthij.vj.p̄o.ʒ.da vnā ante cenā cōtinuādo.& aliqñ.℈.iiij.in mane.

Pillule alie ad eandē intētōez:sʒ parũ foꝛtioꝛes.

℞ turbith electi & ꝑparati vt supꝛa.ʒ.ʃ.agarici trocisćati.℈.ij.pillulaꝝ elefanginaꝝ.ʒ.iij.ʒiʒib.mastic] añ.℈.j.cōfice cũ syrupo ð arthemisia.& da vt sup̄.

Pillule alie ad eandem intentionem aliqualiter confoꝛtatiue.

℞ coꝛticum mirabolanoꝝ chebuloꝛũ & citrinoꝛuz ana.ʒ.j.agarici.℈.ij.pillularũ elefanginaꝝ.ʒ.iij.ʃ.masticis.℈.j.confice cuz syrupo de arthemisia & da vt supꝛa.& sunt leues.Sed aduerte:qm̄ in talibꝰ materiebꝰ reperio magnā diuersitatē.nam in aliquibus mulieribus egrediunť iste humiditates frigide etiam actualiter:ita vt i exitu pꝛecipiant notabilez frigiditatē actualē.& in aliqbus egrediunť ita calide ꝙ faciunt magnũ ardoꝛez.& quodāmō excoꝛiationē.imo in eadē muliere in diuersis tñ tēpoꝛibus pcipiť ista diuersitas.vt ego hoc anno vidi in vna magna & notabili dña:quā libenter nominarē:nisi esset ꝙ medicus in talibus debet esse secretus veluti cōfessoꝛ.Ad hanc igitur diuersitatem dʒ medicꝰ bene aduertere,& non omnes vnico calciare calciamento.Debʒ igitur cōsiderāre māni que egreditur:& cām & sic diuersa exhibere remedia: ponam igiť duas receptas vnam in cā frigida.aliaʒ in cal'a.licet posite sint superius multe recepte que huic dispositioni accōmodari possunt:& etiam ad plures egritudines matricis ð quibus supꝛadixi.

Pillule ꝯ supfluā humiditatē mŕicis a cā frigida.

℞ agarici tro.mirabolanoꝛuz chebuloꝛuz ana.ʒ.j.tartari loti:cartami:sticados ana.ʒ.ʃ.pillularũ elefanginarũ.ʒ.iij.ʃ.masticis.℈.j.confice cũ syrupo ð arthemisia.& da vt supꝛa.

Pillule contra superfluam humiditatem matricis cum dominio caliditatis.

℞ reubarbari electi folioꝛum sene ana.ʒ.ʃ.thamarindoꝛũ māne granate ana.ʒ.i.pillulaꝝ elefanginaꝝ ʒ.iij.ʃ.masticis.℈.j.confice cũ syrupo viola.vj.vel vij.p̄o.ʒ.& da vt supꝛa.& sunt pꝛo magnatibus.

Pillule alie ad eandez intētionez ꝑ pauperibus.

℞ pillularum elefanginaꝝ.ʒ.iij.thamarindoꝝ.ʒ.j.ʃ.mirabolanoꝝ citrinoꝝ.ʒ.j.agarici trocis.ʒ.ʃ.masticis.℈.j.confice cum succo rosarum vel cum succo violato.vj.vel.vij.p̄o.ʒ.da vt supꝛa.

Et sic possumus ꝯsequenter ymaginari ꝙ iste pillule conferre possunt ad facilitandum impꝛegnatōez quoniam per continuum vsum ipsaꝝ remouebiť vel remoueri poterit causa impeditiua conceptionis vel generationis:nō solum in muliere remouendo illaʒ superfluam humiditatem que causa est:vel esse pōt vt sperma viri reddatur ineptum pꝛo generatiōe vt hʒ videri locis pꝛopꝛijs:qꝛ pꝛo nunc allegatiōibus uti non curo.Et ideo sciētificus & expertus medicꝰ diligenter inuestigans causas impedimēti cōceptiōnis videbit si causa erit ex pte viri vel mulieris maxime si erit superflua humiditas:qđ dico:qꝛ pōt ēt ab alijs causis pꝛouenire:vt legiť in locis pꝛopꝛijs vt a siccitate:in quo casu pillule huiusmodi ñ cōuenirēt. Stāte igitur impedimento cōceptionis a causa frigida & humida:sicut cōiter accidet:possunt conuenire pillule superius descripte circa retētionē mēstruoꝛũ a causa flegmatica:& potest hic describi recepta ĩ hũc modum.

Pillule contra pꝛohibitionem impꝛegnationis a cā frigida & humida.

℞ pillulaꝝ de yera simp.ʒ.j.ʃ.pillulaꝝ elefanginarum.ʒ.ij.ʃ.agarici tro.ʒ.j.& si non times opilationem.adde mirabolanoꝝ chebuloꝝ & citrinoꝛum ana ʒ.ʃ.vel.℈.j.& cuz melle rosato vel syrupo de arthemisia confice.vj.vel.vij.p̄o.ʒ.da vnam omni die.

Pillule alie ad eandem intentionem: sed parum foꝛtioꝛes.

℞ pillularum elefanginaꝝ.ʒ.iij.turbith pꝛeparati vt sup̄.℈.j.agarici trocisćati.℈.ij.ʒinʒiberis masticis ana.℈.ʃ.Confice cum syrupo de arthemisia. Et da vt supꝛa.

Pillule alie ad eandem intentionez magis disponentes ad conceptum.

℞ pillularum elefanginarum.ʒ.iij.rasure eboꝛis coaguli lepoꝛis ana.ʒ.ʃ.agarici trocisćati.ʒ.ʃ.sileris montani.℈.ij.cum syrupo de arthemisia fac pillulas sex pꝛo.ʒ.& da vt supꝛa.

Pillule alie ad eandem intentionem.

℞ sticados polipodij agarici trocisćati ana.ʒ.ʃ.tartari loti.℈.ij.pillularum imperialiũ:pillularum elefanginarum ana.ʒ.ij.sileris montani.ʒ.j.cũ vino odoꝛifero vel syrupo de coꝛticibus citri vel ð arthemisia confice pillulas:& da vt supꝛa.

Nunc venio ad dispositōes arthreticas que vt plurimuʒ sunt parocismales vt experientia quottidiana videmus.Et in aliquibus parocismať citius.in aliqbus tardius ꝭm complexiones & compositiones coꝛpoꝛum ꝭm regimen ipsoꝛum:qđ vt in pluribus malum est.Naʒ cōmuniter videmus podagricos arthreticos & huiusmodi esse mali regiminis.Ad hoc tamē aliquando iuuant constitutiones tempoꝛum & celestes influxus.Uerum reperio has pillulas multũ eē

proficuas maxime in pferuando et tardando aduentus parocismorum. ipsosque minorando. tam intensiue quam extensiue. Ita vt ibi solebat ter vel quater in anno affligere nõ affliget nisi semel vel bis. Et vbi solebãt parocismi vel dolores affligere quinque vel sex diebus. exempli gratia. non affligent nisi duobus aut tribus. aliquãdo vidi ex toto cessare. Nec mirũ quia ex vsu quotidiano ipsarum pillularum potest prohiberi aggregatio materie que sufficiat ad causandum parocismum. Sed quia materie horum dolorũ causatiue sunt diuerse. cum alique calide alique frigide. alique mixte. Ideo ponam hic receptas diuersas quã has materias aspicient. Et primo in cã calida si sanguinea sit aliis consentientibus cõuenit flobotomia.

¶Pillule in arthetica vel podagra calida.

¶℞ thamarindorum.ʒ.j.pillularum elesanginarum cum succo endiuie.ʒ.iij.reubarbari electi.℈.ij.spice grana.vj.masticis.℈.j.confice cum succo rosarũ vj.vel.vij.pro.ʒ.da vnam ante cenam et continua.
¶In podagra frigida reperire poteris aliquas receptas vtiles superius dum de paralesi verba feci: ideo recurre ibi tñ gratia forme ponam aliquas.

¶Pillule contra podagram a cã frigida.

¶℞ corticum mirabolanorum chebulorum sticados.ana.ʒ.ß.hermodactilorum.℈.j.zinzib.masticis ana.℈.ß.pillularum elesanginarum.ʒ.ij.ß.confice cum syrupo de sticados.vj.vel.vij.pro.ʒ.et da vt supra.et si vis potes aliquando dare.ʒ.j.vel.℈.iiij.de mane cum aliquali custodia.

¶Pillule alie ad eãdem intẽtionẽ sed parum fortiores.

¶℞ turbith gũmosi et electi preparati vt supra hermodactilorum.ana.℈.j.ß.seminis anisi ana grana vj.masticis grana.xv.pillularum elesanginarum.ʒ.iij.confice cũ syrupo de sticados: et da vt supra.

¶Pillule alie ad eandem intentionem pro pauperibus.

¶℞ tartari loti mirabolanorum chebulorum ana.ʒ.ß.hermodactilorum.agarici trocifcati ana.℈.j.masticis.℈.ß.zinzib.gr.vj.pillularum elesanginarum.ʒ.iij.Confice cum melle rosato: et da vt supra.
¶Et quia vt plurimum materia harum egritudinũ est mixta.ideo oportet etiam describere receptas quibus cõmuniter vti possumus et primo.

¶Pillule in materia permixta contra podagram.

¶℞ agarici trocifcati:reubarbari electi ana.ʒ.ß.hermodactilorum.℈.j.pillularum elesanginarũ.ʒ.ij.ß.mirabolanorum citrinorum.℈.ij.masticis.℈.j.cũ syrupo violato vel rosato.Cõfice.vj.vel.vij.Et da vt supra et videbis ipsas vtilissimas.

¶Pillule alie ad eandẽ ĩtẽtionẽ sed parum fortiores.

¶℞ hermodactilorum turbith electi et preparati vt supra ana.℈.j.reubarbari electi:mirabolanorum citrinorum ana.ʒ.ß.zinzib grana.vj.masticis.℈.j.confice cum succo rosarum aut syrupo rosato.Et da vt supra:et si vis dare.ʒ.j.vel.℈.iiij.de mane maxime iuuabunt:fit tamen cum aliquali custodia.

¶Pillule alie ad eãdẽ intentionem pro pauperibus.

¶℞ tartari loti mirabolanorum citrinorum ana.ʒ.j.hermodactilorum.ʒ.ß.masticis.℈.j.pillularum elesanginarum.ʒ.iij.Confice cum syrupo ex infusione rosarum.Et da vt supra.
¶Et hec sunt que in hac materia pro nũc timẽs prolixitatem scribenda constitui.Nam potuissem in receptis magis esse copiosus:sed cogitans quod facile ẽ inuẽtis addere. Et quod prudens medicus apta materie sibi via multas alias poterit receptas componere et casibus sibi occurrentibus accõmodare:hic finẽ impono gratias habens imensas summo deo si quid boni in hoc meo opusculo et dignũ mẽoria iudicabit Amen.

¶Explicit Pillularium magistri Panthaleonis de Conflentia.

¶ Panthaleonis de Cōflentia summa Lacticiniorum incipit.

Um interdū cogitarem si opusculū aliqđ memoria dignū in medicina cōponerē: que nam esset subiecta materia videbā mihi partes omnes sublatam fuisse. Nam si theoricam medicine cōsidero cerno Jacobū forliuiensē Ugonem senēsem et alios et nouos preter ea que ab antiquis dicta sunt oēs sibi ptes vēdicasse. Si vero ad praticā me conuerto video nouos plurimos Tornamiram Joānem de partibus Philoniū Arnaldū de villanoua vltramontanos Barzizium vero Joānem de alcolis Nicolaū florentinum Sauonarolam Joānē mattheū de gradi aliosq̄ plurimos cismontanos viros prestantissimos. qui adeo ornate scientifice copioseq̄ dixerunt vt nullam mihi ptem in scribēdo relictam intelligā. Tacere tū ignominiosum: nec sine peccati labe fieri potest: vt si a sūmo deo aliquā scientie grām accepimus id occultemus. nam similes illi iudicabimur qui frumēta abscondit in populis. Nec tamen id iactantie causa dixerim: quo meorum que scripsero nihil aut paꝝ mihi ascribi velim: sed ea fere oīa a sapientū codicibus extraxisse profiteor medicorū et philosophoꝝ volumina reuoluēdo. Aggrediar igitur cū dei auxilio sūmā lacticiniorū: que et si vulgaris appareat in ea tamen multa dicent vtilia: et placida satis eo magis q̄ multi caseū detestantur multi eum diligunt ex eo viuūt: et plures libēter intelligunt eorū diuersitates et naturas: quas plurimas in sequentibus esse cognosces. Diuidam igitur hanc summam in tres tractatus: quorum primus cōtinet capitula. xvij.

¶ Secundus tractatus summe lacticiniorum continet capitula. xv.

¶ Tractatus tertius continet capitula octo.

¶ Finis tabule.

Olens in hac sūma lacticiniorū Aristotelis imitari doctrinā: qui primo physicorū volens de rebus nālibus dterminare: primo agit d principijs rerū nāliū: vt de mā forma ⁊ priuatione tanq̄ de principijs oīum rerū nāliū. Cum intentio principalis sit in hac sūma de caseis ⁊ eorū natura determinare: nō incōgrue vr̄ p̄io de lacte tanq̄ de principio māli sermonē facere. ¶ Circa qd no tandū q lac est aīalis supfluū album bina decoctōe in māmis gñatū. Hec est singularis diffinitio vl̄ verius descriptio lactis quā ponit bonus Conciliator dña.c.xlviij. ¶ Nam vt volūt doctores ex sanguine mēstruo due ptes fiunt. quarū vna ⁊ magis pura trāsit a venis matricis ad māmillas: cū iter hec duo mēbra sit magna colligātia: vt vult dux nr̄. duodecima tertij capitulo primo in fine ⁊ Albertus p̄io de animalibus capitulo de anothomia venarum: ⁊ ibi per secūdam digestionē a cōplexione illius carnis glandose acquirit formā lactis ⁊ substantialem ⁊ accidētalem: nam vbi materia illa que est sanguis menstru⁹ primo erat rubea in hac secūda digestione delbatur. ⁊ hoc fit ab illa carnositate glandosa māmillarū que alba est. ¶ Dicit Auicēna allegato capitulo q operatio generationis lactis ex sanguine est sicut operatio epatis in generatione sanguinis ex chillo: in hoc q vnūquodq̄ cōuertit humiditatē ad similitudinem suam in nā ⁊ colore. Nam epar rubificat chillū album ⁊ facit ipsū sanguinē ⁊ māmilla albificat sanguinē rubeū ⁊ facit ipsū lac. Alia āt ps sanguinis mēstrui magis impura reseruat ⁊ ad tps expellit p loca a nā deputata: saluo q vt plurimū in mulierib⁹ ablactantibus filios nō apparent menstrua: sed fere tota illa materia expellitur vt transmittitur ad māmillas ⁊ in lac conuertitur. Et ideo videmus in pueris varias egritudines generari propter assumptionem lactis infecti aliqua mala qualitate: ⁊ vt plurimum ex impuro ⁊ malo sanguine generati. Nec dico tamen qn ex alio sanguine q̄ ex menstruo possit lac generari. In pregnantibus autem de illo menstruo fiunt due partes ex quarum videlicet puriori fetus nutritur p venam vmblicalem: alia vero pars inutilis pro fet⁹ nutricatione reseruatur ad tempus part⁹: ⁊ tunc expellitur ⁊ iuuat ad facilitandum partum lubricando vias. ¶ In aliquibus tamen mulieribus pregnantibus expelluntur menstrua etiam a sana virtute. Ut plurimū tamen est signum malum ⁊ causa mala. In aliquibus etiam pregnantibus vna pars menstrui trahitur ad māmillas ⁊ in lac cōuertitur. Immo plures volunt q in homine etiam possit lac generari ⁊ experientia docet. Etiam in muliere virgine potest generari licet raro contingat. ¶ Unde phus tertio de naturis animalium capitulo vltimo dicit. Et nullum lac est in māmillis marium quāuis forte accidat vt inueniatur lac in māmillis quorūdam. Et addit q in quadā regione inuētus fuit caper a quo extrahebant lac ex māmillis: ex quo fuit fact⁹ caseus vn⁹ dinde coieuit cū capra ⁊ genuit marē a quo exhebat lac sicut a pre. Dicit tñ q talia sunt signa ⁊ significatōes futurorū. Breuitatis cā nō adducā alias auctēs ad hoc ,ppositū faciētes. ¶ Habem⁹ igit modū gñatōis lactis i mulierib⁹: ⁊ pz eūdē modū i brutis aīalibus generatur. ¶ Et est nutrimentū a natura ordinatum pro nutricatione nouiter natorū donec possunt digerere cibaria difficilioris imutationis: qd in isantibus cognoscitur dum veniunt ad etatē dentiū plantatiuam. ¶ Et ideo incōsulte faciunt qui alia cibaria exhibent pueris ante origīnē dentiū: quoniam sagacissima natura dum videt stomacū posse alios cibos q̄ lac imutare statim dentes generat ad bonū intellectum: q2 huiusmodi dentium generatio fit in tēpore ⁊ notabili. ¶ Fecit aūt nā i multis brutis plures māmillas: ,ppterea q talia sunt apta ad plures fetus ,pducendos: ⁊ si in talibus non fuissent nisi due māmille nō potuissent quattuor aut plures nati decenter nutriri. ¶ In muliere autē solum duas fecit māmillas. ¶ Primo ,pter decorem quoniā pluralitas māmillarum nō parum mulierē deturparet. ¶ Secūdo quia cum mulier nō pariat cōiter nisi vnū aut duos: aliquando licet tres vel plures produci possint hoc tamē rarissime cōtingit. Ideo sufficit mulieri duas habere māmillas: quoniā natura nō deficit in necessarijs nec habundat in superfluis. ¶ Dicit Albertus p̄io de aīalibus tractatu secūdo capitulo.xxiij. q in pectore sunt due māmille quarū creatio ē ex venis neruis ⁊ artharijs inter quas cōtinuat caro laxa glandulosa alba ⁊ ex sanguine rubeo facit lac albū: sicut alia membra alba operant in nutrimento ipsis transmisso. Et in eodem capitulo dicit: cū mulier lactat si coit cum viro nocet plurimum infanti: q2 subtile nutrimenti qd ad māmillas mitti debebat ad os matricis attrahitur. Ex quibus apparet causa nocumenti: q2 vel fetus stabit sine nutrimento: aut cū modico: vel erit impurum: q2 loco illius qd ad os matricis attrahitur: vel nihil aut parum mandabit vl̄ mittetur: aut attrahet aliquis humor malus ex quo non conuenienter fetus nutrietur. Et hec sufficiant quātum ad modum generationis lactis: q2 etiam aliqua dicentur inferius.

¶ Capl'm scōm primi tractatus de diuersitate lactis in genere.

Icet lac fm fere omnes medicos sit temperamento vicinū: vt dicit Rasis tertio almansoris. Lac recēter mulsum tempamento existit vicinum: licet frigiditati ⁊ humiditati paz attieat. Gal. tñ quinto theorice vult lac vniuersaliter frigidū esse ⁊ humidum. Sed facile est concordare eorum dcā naz in sententia idem volunt. ¶ Uerū cum lac ex sanguine generetur vt in superiori capitulo dictum ē ⁊ hec generatio fiat per vlteriorē decoctionē posset quis arguere lac debere esse calide ⁊ nō frigide cōplexionis cum materia sit calida ⁊ agēs calidū. ¶ Ad quod satis respondet Auicēna si notemus q̄ dicit in capitulo de lacte cum dicit. Et lac quidem ē ,ppinque digestionis ⁊ qūo nō cum sit generatū ex sanguine qui est in summo digestiōis cui superuenit digestio quedam alia q̄uis sit ex membro qd ad frigus declinat ⁊c. ⁊ sic agens nō erit calidum. ¶ Possem ēt dicere nō esse incōueniens q ex obiecto calidiori p actionē caloris generari aliquod remissius calidū: sicut videmus dum generatur spūs animalis in cerebro ex spiritu vitali calidiori: ⁊ fit tñ a calore nāli vt omnes volunt tam medici q̄ phylosophi ⁊ fit fm finis exigentiam. Uerum hanc disceptationem pro nūc dominis theoricis

theoricis dimitto. Sed vt mere practic⁹ ꝓ nūc suffi
ciat positiue dicere cū doctorib⁹ ꝙ lac est tēperatum
vel tēperamēto vicinū ad frigidū ⁊ humidū parum
declinans. Et hoc voluit Galienus loco allegato.
Et hoc ex suis partib⁹ ꝑsuaderi pōt. Naȝ in lacte tri
plicem reperimus substātiaȝ: butirrosam: casealeȝ:
⁊ aquosam. Et q̄ꝛ butirrosa calida est ⁊ humida. Ca
sealis vero frigida ⁊ sicca. De aquosa reperio discor
dantes doctores. Nam aliqui vt Auicen. Mesue ⁊
aliqui alij ponūt aquam lactis calidā ⁊ humidā. Sȝ
bonus Cōciliator dr̄ia. c. xlviij. determiatiue tenet
aquam lactis frigidam esse ⁊ humidā ⁊ mouet rōi/
bus euidentibus quibus difficile esset respondere.
Et ad veritatē si bene cōsideremus ꝙ pars butirro/
sa in lacte ē calida: pars casealis frigida: si dicamus
partem aquosam calidam que notabilis est ⁊ forte
quātitatiue maior q̄ȝ totū residuū non possemus di
cere agregatū qd̄ est lac esse temperatū aut ad frigi/
dum declinare vt superius dictum fuit: imo oporte
ret concedere lac ad calidum declinare vt facile ꝓba
ri posset: ⁊ sic videt̄ nō parua discordātia quā adhuc
discussam nō reperio. Tamē si volumus concordare
dcā Auicē. ⁊ Mesue cū his que dicit Cōciliator pos
semus dicere saluo semꝑ saniori iudicio ꝙ si consi/
deremus lac in se solū ꝓut includit ꝑtem butirrosaȝ
⁊ aquosam sine alia cōmixtiōe: tūc veritatē ꝓbat Cō
ciliator ꝙ aquosa pars est frigida. Si tn̄ cōsiderem⁹
aquositatē lactis qua cōiter vtimur vt sepatam a pte
caseali virtute coaguli cum in illa pte aquosa reman
serit multū de virtute coaguli cuius effect⁹ magnus
fuit in calefaciēdo: ⁊ cū videamus ex alia pte ipam
aquositatē eē solutiuā: sic possumus dicere ꝙ ē cali/
da: ⁊ hoc voluerunt auctores. ¶ Sed siqs dicat illa
virtus coaguli ita fuit applicata partibus terrestri/
bus sicut aquosis ergo eadeȝ rōne caseus erit calide
complexionis. ¶ Ad hoc respōderem ꝙ lȝ ita appli
cata fuerit magis tamē in aqua remansit impressio.
Quoniā actiones actiuorū sunt in patiente ⁊ dispo/
sito etiaȝ partes subtiles coaguli que calide sunt su
pernatant: ⁊ aque cōmiscent̄ ēt in confectione casei
per compressionē exprimuntur a partibus grossis:
⁊ sic in aqua remanēt. Cogitabūt alij si sit alius mo/
dus cōcordādi: q̄ꝛ Auicē. caplo de caseo circa princi
pium dicit. In aqua vero casei ꝓpterea ꝙ in ipsa est
nitrositas acquisita ex sanguie. ⁊ sic nō videt̄ coagu
lo ascribere caliditatem quādam que ibi reperitur.
Sed hanc subtilitatē ꝓ nunc dimitto. ¶ Adherēdo
dictis doctorum tenendū est lac tēperatum esse aut
tempamēto vicinū: ad frigiditatē tn̄ aliqualr̄ decli/
nare. ¶ Est aūt in lacte magna diuersitas. Nam ali/
ud est lac hominis vel mulieris: aliud lac capre: aliō
vace: aliud ouis: aliud camelli: aliud asine: aliud eq̄
aliud scrofe: ⁊ sic de alijs speciebus animalium. sed
ista solum cōmemoraui quoniam magis in cōmuni
sunt vsu. Diuersificantur etiam lactis complexiōes
ſm tempora anni: quoniaȝ alterius complexionis ē
lac estatis: ⁊ alterius lac hyemis: sic pariter de vere
⁊ autumno. Contingit etiam diuersitas ex parte re/
gionum. Nam lac in regionibus orietālibus differt
a lacte occidentali: ⁊ meridionale a septentrionali.
Differt etiam lac ex parte etatis animalium. Nam
alterius complexionis est lac animalis iuuenis: ⁊ al
terius senis ⁊ alterius medie etatis. Nutrimenta
etiam siue pascua quantū variant aut variare pos
sunt lactis complexiones in sequentibus appare/
bit. Est etiam diuersitas in lacte ex ꝑte tpis quo cō
seruat̄. Naȝ nouiter mulctū vt supra est tēpatū: aut
tēperamēto vicinū. Quod vero diu cōseruatum est
acre ⁊ frigiduȝ medium vero medio modo se hȝ vt
vult Cōciliator allegata dr̄ia. Reperiri ēt pōt in la
cte differētia ex parte regiminis aialis. Nam aliud
erit aut esse poterit lac animalis famelici: ⁊ aliō aia/
lis cibati: aliud aialis multū vigilātis: ⁊ aliud dor/
mientis: aliud aialis exercitati: ⁊ aliud quiescentis:
aliud aialis vel mulieris vtentis regimine calido: ⁊
aliud frigido. Accidentia etiā animi multū operant̄
in variendo lactis ꝯplexionē. Quis dubitat lac ani
malis iocūdi laudabilius esse lacte aialis tristabilis
aut melancolici quauis de causa: ⁊ ſm ꝙ istoꝝ acci/
dentiū anime aliqua calefaciūt aliqua infrigidāt ita
ī lacte has varietates repim⁹: ⁊ ꝓpter hoc volūt me
dici nutrices pueroꝝ iocundas esse ⁊ ab ira tristicia
furore ⁊ talibus preseruari quoꝝ aliqua calefaciēdo
aliqua infrigidādo aliqua lac diminuēdo aut aliqua
mala qualitate inficiendo summe nocere pñt. Adde
etiaȝ hic ꝙ reperiri pōt diuersitas in lacte nō tantuȝ
ex parte lactis q̄ȝtuȝ ex parte recipiētium: nam ideȝ
lac vni erit nutrimentū cōueniens: qd̄ alteri erit dis
cōueniens. Naȝ Auicēna secūdo canonis capitulo
de lacte dicit. Amplius lac cuȝ corporibus ꝓportio/
nalitates habet quarū cause nō cōprehendunt̄. Si/
cut etiaȝ recitat Cōciliator de seipso dū videbat pa
nem infuxuȝ in lacte incitabat̄ ad vomitū. Diuersifi
catur etiam lac in colore: cum aliqd̄ magis: aliquod
minus ō albedine participet: ⁊ aliqd̄ ad citrinitatē
aut alium coloreȝ declinare videt̄. Item etiā in mo
do substantie: q̄ꝛ aliqd̄ spissum: aliquod aquosum: ⁊
aliqd̄ mediū. Item in sapore: q̄ꝛ aliqd̄ magis dulce:
⁊ aliqd̄ minus: aliud acetosum aut alterius saporis.
Et dicit Auicēna secūdo canonis capitulo de lacte.
Et scias ꝙ lac diuersificat̄ ſm species animalium ⁊
ſm etatem ⁊ si est paruū aut mediocre: ⁊ ſm formam
puta accidētaleȝ sicut si est leuis carnis aut dure pin
gue vel extenuatuȝ album aut alium hn̄s colorem ⁊
addit ꝙ lac aialis albi est ōbilius ⁊ citius descēdit.
Aristoteles vero tertio de aialib⁹ capitulo vltimo di
cit ꝙ lac mulierū nigrarū est melius ⁊ pluris cibi q̄ȝ
albaꝝ. ¶ Habita igit̄ diuersitate lactis in genere vi
denduȝ ē que sint lactis cōditōes meliores pro īsan
tiuȝ nutricatiōe. ¶ Pro quo dicit Auicēna secunda
primi capitulo de regimine lactatōis ꝙ lac laudabi
le ⁊ tēperatū ē in quo aquositas ⁊ caseitas sūt equa/
les: ⁊ cuius color attinet albedini qui non sit fuscus
nec citrinus nec viridis nec rubeus: cui⁹ odor sit bo
nus: in quo nō sit acredo nec ponticitas nec amari/
tudo nec salsedo. Et cōis modus experiēdi modum
substātie est ponere vnā guttā sup vnguē: ⁊ tunc fa/
cile est cognoscere eius spissitudinē vel nimiā humi
ditatem inter que bonū lac debet mediocritatem te/
nere. Vult Auicēna ibideȝ ꝙ nutrix debet esse bn̄ cō
plexionata etatis inter. xxv. ⁊. xxxv. annū: bn̄ cōposi
tionata: boni coloris: musculosa hn̄s pect⁹ ⁊ collum
forte: media inter pinguedinē ⁊ macilentiā: hn̄s mā
millas satis grossas nō laxas: bonoꝝ moꝝ: ⁊ iō qdā
ꝓhibuerūt ne stolida lactet. Albertus dicit ꝙ eligen
da est nutrix similis in cōplexione matri quātum est
possibile ⁊ hoc consonat rationi: quoniā nutrimētuȝ
erit simile ei qd̄ recipere consueuerat. Sed intelligo
dum mater est sana ⁊ bene complexionata: quia ali
ter melior esset nutrix alterius ⁊ melioris comple/

xionis. Dicit etiam Albertus libro tertio tractatu secūdo caplo. ix. Et lac qđ in mane primo venit ad mãmillas est quasi purgamentū pp qđ periti in arte lactãdi pcipiunt primo mane mulgere magnã ptem lactis nutrices ⁊ de residuo lactare infantes ⁊ dum lactant moueri infantē cū cantu. Motus tñ cunarū dꝫ esse leuis ⁊ cant⁹ suauis: qꝛ musica facit cum gaudio ⁊ leuitate spūs recipe nutrimentū. Motus autē excitat calorē ⁊ virtutē in digestionē que in infantibus multum imersa est humido. Hec Albertus.

¶ Caplm tertium primi tractatus de diuersitate lactis in brutis ex specierum diuersitate.

Via sublimis ⁊ bonus de⁹ donauit homini ꝯplexionē tēperatiorē quã in hoc mūdo possibile est esse: vt dicit dux noster prima primi caplo de ꝯplexionibus: facile ē credere ꝙ lac mulieris est tēpatū respectu cuiuscūqꝫ bruti: vt etiã volunt oēs doctotores nemine discrepãte: tum qꝛ materia gnãtionis lactis videlꝫ sanguis in muliere ē magis tēperata: tum qꝛ calidū agens ēt est magis tēperatū: ⁊ sic lac mulieris vel via cibi vł via medicine ceteris oibus pferet ⁊ merito. ¶ Sed post lac mulieris qđ sit melius aliqualē repio diuersitatē. Naꝫ Raby moyses asserit ꝙ post lac mulieris lac suys siue scrofe ē meli⁹ ⁊ hꝫ pro se hoc fundamentū: qꝛ illa cōplexio dꝫ melius lac gnãre que magis appropinquat humane cōplexioni: sꝫ talis est cōplexio suys vel scrofe igit ⁊c. Argumentū est bonū cū maiore: ⁊ minor videt manifesta cū cōpositio porci in multis valde cōpositōi hois assimiletur: ⁊ cōplexio satis insequit compositionē ⁊ sic credidit Raby Moyses post lac mulierꝫ lac suys esse pstantius. Et credo ēt sit fundamētum Galieni vt apparet ex Serapione libro aggregationū qui recitat de mēte Galieni ꝙ lac mulieris ē sanius maxime cuius corp⁹ est sanū: nō antique: pulchre ⁊ tempate cōplexionis cui⁹ nutrimentū ē bonū generatiuū bonoꝝ humoꝝ: ⁊ post ē lac aialiū quoꝝ natura nō est elongata a natura hois: sed est ppe naturam hois. Et dicit ꝙ odor carniū significat supra bonitatē lactis: qꝛ sunt quedam aialia quoꝝ carnes sunt fetide: sicut canis lupi vrsi: ⁊ quedã carnes sunt boni odoris ⁊ exēplificãdo dicit vt porcoꝝ pecudū capraꝝ. Et addit natura nãqꝫ eoꝝ est ppinqua nature hois. Et ex his videt Galienū affirmasse ꝙ post lac mulieris lac suys vel scrofe est melius cū ipsius natura sit ppiqua humane nature. Et sic pro ista pte est auctoritas ⁊ ratio. ¶ Auicēna tñ scđo canõis capitulo de lacte: dicit ꝙ lac scrofularū est aquosū nō maturū ⁊ sic nō erit melius. ¶ Auerrois vero qnto colliget dicit ꝙ melius ē lac femininū: ⁊ post illud lac asine: ⁊ p⁹ illđ lac capre ⁊ iste spēs lactꝫ sunt sbtił sbe. Sꝫ lac ouis est grossius: ⁊ ppterea citi⁹ in stomaco caseat. Sed vacinus est grossius ⁊ cū hoc butirrosius ⁊ pinguius ⁊ de lacte suys nō loquit. Unde in hoc magis adhererem opinioni Auicēne ⁊ Commentatoris Auerrois ⁊ dicerem ad rationem Raby Moyses ꝙ complexio suys nō ita appropinquat cōplexioni hominis sicut compositio compositioni: licet etiam in compositione sit magna diuersitas: maxime in membris animatis ⁊ membris generatōis: vt patet expertis in anothomia. Uel etiam concesso ꝙ complexio suys magis appropinquat cōplexioni hois: nō pp hoc seqt lac suys meli⁹ eē debē: tū rōne nutrimēti suys: tū rōne voracitatis in comedēdo q̄ nō paꝝ faciūt ad lactꝫ cruditatē: ⁊ nisi eēn t hec duo puta voracitas in comedēdo ⁊ ēt nutrimentū satis militaret rō Raby moyses Serapiōis ⁊ Galie. Et iō vr tenendum cū Auicē. lac suys non multū valere nec ēt est in cōi vsu. ¶ In sequēdo igit dicta aĩti quorū dixit Philosophus tertio de naturis aĩaliū caplo vltimo ꝙ lac camelli est tenuissimum respectu alioꝝ ⁊ ipm sequit lac eque ⁊ post asine. Lac vero vacarum est spissum valde. Et ibidē dicit ꝙ lac quãto spissi⁹ tanto caseatius idest aptū fm plures sui partes in caseū cōuerti. Et hec p tertio caplo sufficiant: qm de lacte asine inferi⁹ videlꝫ capitulo penultimo tertij tractatus dicetur.

¶ Caplm quartū primi tractatus de diuersitate lactis ex pte aeris locoꝝ ⁊ nutrimentoꝝ.

Ex parte aūt aeris ⁊ nutrimēti complexio lactis nō parū variari pōt. Nã fm ꝙ aer calidus vel fridus humidus ⁊ siccus: ita in aĩalib⁹ ibidē habitantibus lactis cōplexio variat. Et ita pariter de regionibus dicere oportet. ¶ Sed p maiori noticia dicendoꝝ mouet questio: an lac hyemale frigidius sit ⁊ humidius q̄ꝫ lac extiuum vel extiuale. Et videt ꝙ sic: qꝛ cū tēpore hyemis humores qui generantur sint frigidi magis ⁊ humidi q̄ꝫ illi qui i estate. Etiã superfluitates frigidiores: vt experiētia demōstrat cum lac sit supfluū quoddã ex primo capitulo videt ipsum tēpore hyemis frigidius eē debere. Et p ista pte facit auctoritas Auicē. in. c. de lacte. secundo canonis dum dicit. lac vernale est aquosum comparatum ad estiuū ⁊ sic a fortiori lac hyemale. In oppositum tamē arguit capiēdo pro fundamēto textū Hypocratis. pria afforismoꝝ. xv. afforismo. Uentres vere ⁊ hyeme calidissimi sunt nã. Ex quib⁹ elicit ꝙ in corporibus robustis ⁊ dbite rectis tēporibus seruãtibus naturas pprias virtutes nãles sunt fortiores maxie digestiua: si ergo ita sit poterit meli⁹ agē in sanguinem ⁊ pfectius ipm imutare ⁊ in lac cōuertere. Et sic cū hec imutatio facta sit a potētiori calore presupposita paritate passi: erit lac generatū calidius. ¶ Ad qđ rñderē saluo semp saniori iudicio ꝙ lac extiuū est alijs parib⁹ calidi⁹ q̄ꝫ hyemale: ⁊ hoc ē satis rationale: qꝛ sicut videmus de humorib⁹ ⁊ aliis etiam superfluitatib⁹ ꝙ tempore estatis declinãt ad calidū ita de lacte dicere oportebit. Ad argumētum vero cum dicebatur ex afforismo. ventres ⁊c. Calor in robustis corporibus est fortior: concedo đ calore naturali: verum calor accidētalis vt aeris circundantis est valde potentior in estate: ⁊ hic calor multum facit ad generationē ⁊ humorum ⁊ superfluitatum in animalibus. Et ideo volunt doctores ꝙ tempore estatis lac ē paucū: vt ēt docet expiētia: tpe aūt veris maxime multiplicat precipue i brutis primo ppter aeris tēperamētū: scđo pp pascuua que illo tpe sunt magis humida. Dicerē igit ꝙ tpe veris in brutis maxime generat de lacte ⁊ de bono. Ideo casei qui fiūt illo tempore cōmuniter sunt meliores maxime de mēse Madij saltē in climate nostro. In estate autem minoratur propter aeris ⁊ nutrimentorum siccitatē. In autumno vero licet ratione maioris tēperãtie aeris lac multiplicari deberet: quia tamen

tñ incipiunt nutrimenta deficere ⁊ sunt magis sicca pp pteritā estatis caliditatē et q2 virtutes sunt debi liores lac minorat l3 credam absolute maioris esse qntitatis q̄3 in estate ⁊ et q̄3 in hyeme aliorum semper posita paritate. Et dicit Philosoph⁹ tertio de natu/ris aialiū q q̄to aial magis elongat a ptu tanto mi nus h3 de lacte: vñ quedā aialia dant lac per multū tēpus ⁊c. Mulieres maxime dant lac per multū tē/pus ,ppter finē cū ex eo debeat infans nutriri nota/bili tempore videlicet duobus annis vt cōiter fit. Uolūt etiam doctores q lac capre est minus humi dum ⁊ minus lexiuum stomaci q̄3 aliorum animali/um ,pptrea q comedit folia ⁊ extremitates rubi ⁊ alia folia stiptica l3 sua cōplexio ad hoc cōcurrat: ⁊ iō non sic faciliter acetosat in stomaco ⁊ sic imagina ri possumus in alijs aialibus lac variari variato nu trimento. Unde videmus in locis mōtuosis vbi aer liber est nasci herbas odoriferas: ⁊ sic caseos fieri meliores q̄3 in locis paludosis. In locis et tēpera/te humidis in quib⁹ herbe bone generant videmus caseos fieri bonos sicut in riparia padi cōiter durie ⁊ sturie ticini citra mōtes: ⁊ vltra mōtes ī riparia le/ridis secane. Sene ⁊ alijs in quibus partib⁹ casei boni cōficiunt vt inferi⁹pticulariter ostēdet. Certu3 et est q in regiōib⁹ excessiue calidis vt sunt orienta/les ⁊ magis meridionales ⁊ valde frigidis vt sunt septētrionales nō pōt cōiter lac bonū generari: nec cōsequēter fieri caseus bonus. In locis aūt medijs vt tēperatis vel tēperamēto vicinis lac copiosum ⁊ bonū generat ⁊ inde casei meliores. Dicit Albert⁹ libro tertio tractatu secūdo capitulo nono de natu/ris aialium q pascuua lactifera faciūt ad lactis abun dantiam. Et Philosoph⁹ tertio de naturis aialium vltimo caplo dicit. Et debemus scire q queda3 pa/scuua minuūt lac ⁊ maxime lac aialis ruminantis vt melga ⁊ quedā multiplicāt vt orob⁹. ⁊ addit q oro/bus non est ꝯueniēs oibus impregnatis qm̄ aggra uat partū. Et ibidē ponit q in regione certa sunt va ce ita magne q oportet hoiem mulgientē vacas sta re pedes: ⁊ sic oia quadrupedia sunt magni corpori preter asinum. ⁊ Albertus dicit hoc eē pp siccitatem cōplexionis asinorum ⁊c.

¶ Capl'm quintū primi tractat⁹ de diuersitate lacti ex parte aialium eiusdem spēi diuersorum tñ pillorum ⁊ ex parte etatis ipsorū.

Uia ꝯ diuersitate lactis ex pte diuer sitatis aialium satis dictū est in aialibus tñ eiusdē speciei videmus varia tionem in lacte ,ppter varias aialium cō/plexiones q nobis maxime manifestat ex colore pil lorum suorum: vnde cum albedo pillorum atteste t fri/giditati: ⁊ ,ppter hoc dicunt auctores: vt in scdo ca pitulo dictū ē q lac aialis albi est debili⁹ ⁊ citi⁹ de/scendit hoc est merito frigiditatis ⁊ hūiditatis: ⁊ iō est paucioris nutrimēti: vt voluit Philosopus loco allegato: erit dicēdū et cū Philosopho q lac aialis nigri erit calidi⁹ ⁊ maioris nutrimenti lacte aialis al bi aliorum posita paritate. Si igit albedo frigiditatem arguit ⁊ nigredo caliditatē cu3 hi sint colores extre/mi vr̄ cōcludēdū q colores medij argueñ debeāt tē/peramētū: ⁊ sic vace ⁊ capre coloris rubei dabūt lac magis tēperatū: ⁊ hoc et est vulgare apud mulieres q̄ q̄rētes lac pro infirmis volūt vt a capra rubea sit extractū ⁊ l3 rōnem ignorēt nō tñ sine bona causa di ctu3 est ⁊ forte a peritis medicis audiuerūt. Et sicut de colore rubeo dictu3 est ita de alijs medijs colori/bus intelligo. Sed magis de colore rubeo exēplum dedi qm̄ ille est inter colores medios magis cōis in brutis lac generātibus. Tenendu3 igit q aial colo/ris medij: puta nō albu3 neq3 nigrū lac habebit ma gis tēperamēto vicinū: q̄to tñ magis ad albedine3 declinabit tāto frigidius: q̄to vero magis ad nigre/dinē tanto calidius. Nec obstat dictū phylosophi su perius allegatū q lac mulierū nigrarū ē meli⁹ ⁊ plu ris cibi q̄3 albarum: nam cōparat phs extrema adinuī ce3. Mediocritas tñ melior ē iudicio meo nec ꝯtriu3 dicit phs: cu3 etiā color medius inter albū ⁊ nigru3 attesteē tēperamēto vt alibi vidēdu3 ē. ¶ Ex pte et etatis ē diuersitas in lacte. Nam lac iuuenis aialis ē calidius in quacūq3 spē fuerit. Lac vero aialis senis est frigidius. S3 de humiditate ⁊ siccitate ē aliquale dubiū. Cu3 cōplexio senū sit nāliter siccior q̄3 iuue/nu3 ⁊ sic lac deberet eē siccius. Cuius tñ oppositum credo: cu3 et experiētia doceat ex eadē quātitate la/ctis plus ꝯ caseo ex lacte aialis iuuenis generari q̄3 senis. Et ideo dcerē q in lacte aialis senis ē plus de humido accidētali qꝫ facit ad casei diminutionem: ⁊ ideo dato q in lacte senis sint alique ptes magis ter restres: tñ pp accidētale3 humiditatē cōmixta3 ꝯtin git ex eadē quātitate minus de caseo gnārī. Eritq3 in fine talis caseus resolutis illis humiditatibus magis terrestris ⁊ durioris digestionis. In primo tñ partu ⁊ etate valde iuuenili nō credo lac ita perfe ctum esse sicut in media etate. Et ideo nō sine cā pre cipit dux noster loco allegato nutrices ꝯbere eē eta tis medie videl3 a. xxv. vsq3 ad. xxxv. annum in quo tēpore est etas media mediū tenēs maxime iter hu/miditatē ⁊ siccitatē: qꝫ multū attendere oportet in nutricatōe infantiū. ¶ De magnitudine etiā aialu3 dicit Auerrois qnto colliget q aialia magni corpo/ris sunt magis terrestria ⁊ que parui ecōuerso s3 su/per hoc multa dici possent. ¶ Ex parte aūt pingue/dinis ⁊ macilentie certū est lac aialis pinguis hūi/dius lacte aialis extenuati: ⁊ ideo mediocritas etia3 laudatur inter macilentiam ⁊ pinguedinem: vt dux noster Auicēna secūda primi allegato capitulo ⁊ sic apparent cause differentiarum lactis tam in genere q̄3 in specie.

¶ Capl'm sextu3 primi tractatus de modo ⁊ causis coagulationis in genere.

Ossent in hoc capitulo plura ⁊ sin/gularia dici colligēda q̄rto methaurorum: sed maiore3 facerē digres/sione3 q̄3 subiecta requirat materia ⁊ pre sentis negocij semitas excederem. Sufficiat igitur pro presenti capitulo scire primo q materia sbiecta coagulatōi est terra ⁊ aqua: vt phylosophus quarto methaurorum. Secūdo q causa agens ⁊ faciēs coagu/lationem est caliditas vel frigiditas. Nam aliqua a frigido cōgellant vt aqua ⁊ alia plurima in quibus aqua dominatur. Aliqua vero congellātur a calido: vt lutum ⁊ alia multa in quibus partes terre domi/nantur ⁊ adueniente calore exalat humidium. Ter tio presuppono q que a frigido congellantur a ca/lido dissoluuntur: ⁊ econtra: vt de aqua primo ma/nifestum est etiam de plumbo. ¶ Sed notandum

ꝙ in aliqb⁹ metallis nō ē facta multa cōmixtio terre ꝛ aque: ꝛ ideo a faciliori calore dissoluūtur vt appet in plūbo. In aliqb⁹ vo cōmixtio ē fortior vt i argēto ꝛ auro potissime que nō pn̄t nisi a valde forti calore dissolui vt experiētia docet: ꝛ sic bonitas digestionis ꝛ cōmixtionis facit ad difficultatē dissolutōis vt appet in auro. Verū dr̄ia inter cōgelationē ꝛ coagulationē pro nūc omitto. Sed qꝛ de coagulatione in pn̄ti ē pscrutādū. Ideo veniaȝ ad septimū capl'm ꝛ magis necessarium in materia nostra.

¶ Capitulu septimū de causis coagulatiōis lactis ꝛ modis diuersis ꝑm quos fit lactis coagulatio.

c Omnmunis sententia doctoꝝ in hoc ꝯuenit ꝙ causa coagulatōis lactis ē caliditas vel frigiditas: diuersimode tn̄. Naȝ frigiditas exprimendo ptes humidas a terrestrib⁹ siue grossiorib⁹ facit ptes terreas magis subsistere. Sȝ caliditas resoluendo ptes aereas ꝛ subtiles a terrestrib⁹ reddit illas densiores. Cuius exēpluȝ dicūt eē: qm̄ coagulum ꝛ alia naturā coaguli tenētia sunt calida. Unde Auerrois gnto colliget dicit ꝙ hec ē pprietas i coagulo: qꝛ diuidēdo res minutas facit cōstare res fluxibiles: ꝛ diuidēdo aquosas vnit ptes butirrosas ꝛ caseales ꝛ facit ipsas magis cōstare. Sed ad veritatem credo vltra qualitates primas ad faciēdam coagulationē in lacte alias scd̄as qualitates vel a forma specifica cōcurrere: cū videam⁹ pluria calidiora coagulo vt piper ꝛ talia in lacte tn̄ nō facere coagulationē: ꝛ plurima etiā remissius calida: ꝛ ꝯsequēter eque calida. Quare manifeste cōcludi pōt hoc a solo calido aut a solo frigido ꝓuenire non posse: sed opȝ hoc in aliquā ocultaȝ redigē cām. In his tn̄ que lac coagulant vltra qualitatē ocultam cōcurrit caliditas vt pȝ discurrēdo per ea que faciūt lactis coagulationē: vt sunt coagula: inter que tn̄ sunt coagula que repiunt vt dicit Albert⁹ libro tertio scdi tractat⁹ capl'o nono in vterib⁹. i. stōacis suggētū supple lac nouiter natoꝝ: qꝛ si stomacus vsus esset alio cibo iam alterat⁹ esset a nā lactis ꝛ ideo nō ita fermētat supra lac ex q̄ fit coaguluȝ sicut stomacus eoꝝ que nō sunt vsa nisi lacte. Et addit Albert⁹ ꝙ in ventrib⁹ aīalium que nō rumināt raro inuenit coaguluȝ ꝛ assignās rōnem dicit qm̄ aīalia ruminātia spissi⁹ hn̄t lac: ꝛ ideo magis cōseruat fermētatione stomaci q̄ȝ nō ruminātia. Et addit ꝙ inter aīalia nobis nota que hn̄t dētes in vtraqȝ mādibula nō est inuētuȝ vsqȝ hodie coagulū nisi in lepore tm̄. Et addit ꝙ quāto fuerit vetustius vel magis antiquū: tanto erit melius ꝛ efficacius ad coagulanduȝ: dūmō nō sit putriduȝ: qꝛ sua virt⁹ efficit acutior q̄ȝtum ipuȝ fuerit siccius: dūmodo in sua substātia sit cōseruatū. Hec Albert⁹. Que tn̄ omnia quasi ad litterā ponit ph'us tertio de nā aīaliuȝ vltimo capl'o. Coagulat etiaȝ lac aliis modis vt idem Albertus eodē capl'o etiā Aristoteles cū lacte ficuū in quo infundit lana que postea lauat cum certa pte lactis; que dum alteri cōmixtū ipsuȝ coagulat: dicit etiā expertū esse ab eo ꝙ flos herbe que acutos hȝ aculeos que magis crescit in latum ꝛ hȝ florē rubeū qui cū maturat in lanuginē ꝯuertit volantē in aere: naȝ exicat⁹ ꝛ cū lacte distēperat⁹ lac optie coagulat. Et ad vitatē ista ē herba q̄ apd̄ medicos appellat cameleōta: ꝛ ꝺ ea vidi expiētiā i britania ꝛ pitauia in quibus fere omnes vtunt ea in coagulatione lactis sine alio coagulo: ꝛ appellatur apud eos la zardoneta: ꝛ ego portaui de semine illo ad ptes nostras lombardie ꝛ reperi qd̄ est cameleonta vel spica arabica ꝑm aliquos vel iudaica vel apud latinos cardus albus vel siluestris vel suchaa. Sȝ sunt alia multa que ēt coagulāt lac sicut balsamus. nam a doctorib⁹ experiri docemur ipsius bonitatē si sophisticatus sit. Nā vltra alias experientias dicūt ꝙ vna gutta balsami lac coagulat: imo coagulatū dissoluit: qd̄ satis mirabile vr̄ cū sint diuersi effect⁹: sȝ ad veritatē n̄ sunt cōtrarij. Verū hec ꝓ nūc omitto. nā sufficit numerasse ea que in cōi sunt vsu coagulatiōis lactis inter que sunt coagulū edinum ꝛ vitulinū ꝛ flores cameleonte sunt ēt alie herbe in hoc virtutē ꝛ ꝓprietatē habentes. Sed hec ꝓ nunc sufficiant.

¶ Capl'm octauum de natura butirri.

Dīa per coagulationē lactis manifestantur ꝛ sepant tres partes ipsius notabil'r differētes: videlȝ ps aquosa de qua supra: ps casealis: ꝛ butirrosa ꝺ hac loquēdū vr̄ priusq̄ȝ ad caseum deuenire de quo postea copiose dicetur. Unde Aristo. tertio de naturis aīaliū vltimo capl'o dicit. Et in lacte est vnctuositas apparens vt oleū in coagulatiōe lactis. Albert⁹ vero octauo capl'o secūdi tractatus tertij dicit ꝙ in oi lacte preter substātiā casei: ꝛ ptē aquosam est vnctuosa substantia sicut oleū que vocat butirrū ꝛ eminet ꝛ supnatat in lactis coagulatōe: vn̄ clarū est hāc ptem calidā eē ꝛ faciliter inflāmabilē. ꝛ iō nocet paꝝ inflāmatiōi ꝛ in febribus denegat maxime putridis ē tamē boni nutrimenti ꝛ facilis digōis: ꝛ ex approximatus est mitigatiu⁹ doloꝝ resolutiuus: maturatiuus apostematū ratione caliditatis non excessiue cū sua etiam humiditate. Ad quod etiam non parum facit modus substātie cum sit valde mollis oleaginęus ꝛ tactui suauis vt patet. Auic. in secūdo canonis capl'o ꝓprio dicit ꝙ cōfert tussi ꝓprie cum amigdalis ꝛ zucharo facilitat sputū ꝛ prohibet sputum sanguinis: ꝛ est calidum in primo sed magis humiduȝ. Aliq cōficiūt eū cū lapidibus fluuialibus agitādo ꝛ aliqui in vase ligneo lōgo cū maxīa agitatōe q̄s modos expertis in arte dimitto.

¶ Capl'm nonū primi tractatus ꝺ varijs modis cōponendi caseum videlicet de formis accidentalibus quibus imprimuntur.

Dīa forma est que dat esse rei: nō intendo in hoc capitulo loqui de illa forma que est substantialis: quia non esset ad propositum nostrum: sed soluȝ ꝺ forma accidentali que est figura diuersa ꝑm diuersas dimensiones: ꝛ hoc ideoquia satis facere videtur il la diuersitas figurarum aut formarum ad caseorum diuersitatem. Nam quis dubitat caseum magne figure vel quātitatis differre ab eo qui est parue q̄ȝtitatis ꝛ in sapore ꝛ in durabilitate: vt casei placentini ꝛ cōsimiles qui sunt magni valde respectu paruorum caseorum de la mora. Nam etiam presupposito ꝙ ex eodem lacte componantur ꝛ equaliter distent a pricipio cōpositionis p sex menses gratia exempli alterius saporis erit vn⁹ q̄ȝ ali⁹: tum quia in maiori quāto

q in aliqb⁹ metallis nō ē facta multa cōmixtio terre ⁊ aque: ⁊ ideo a faciliori calore dissoluūtur vt appet in plūbo. In aliqb⁹ vo cōmixtio ē fortior vt i argē to ⁊ auro potissime que nō pñt nisi a valde forti calore dissolui vt experiētia docet: ⁊ sic bonitas digestionis ⁊ cōmixtionis facit ad difficultatē dissolutiōis vt appet in auro. Verū dña inter cōgelationē ⁊ coagulationē pro nūc omitto. Sed qz de coagulatione in pñti ē pscrutādū. Ideo veniaz ad septimū caplm ⁊ magis necessarium in materia nostra.

Capitulū septimū de causis coagulatiōis lactis ⁊ modis diuersis fm quos fit lactis coagulatio.

Omnium sententia doctoꝝ in hoc ꝯuenit q causa coagulatōis lactis ē caliditas vel frigiditas: diuersimode tñ. Naz frigiditas exprimendo ptes humidas a terrestrib⁹ siue grossiorib⁹ facit ptes terreas magis subsistere. Sz caliditas resoluendo ptes aereas ⁊ subtiles a terrestrib⁹ reddit illas densiores. Cuius exēpluz dicūt eē: qm coagulum ⁊ alia naturā coaguli tenētia sunt calida. Unde Auerrois qnto colliget dicit q hec ē ꝓprietas i coagulo: qz diuidēdo res minutas facit cōstare res fluxibiles: ⁊ diuidēdo aquosas vnit ptes butirrosas ⁊ casealeas ⁊ facit ipsas magis cōstare. Sed ad veritatem credo vltra qualitates primas ad faciēdam coagulationē in lacte alias scdas qualitates vel a forma specifica cōcurrere: cū videam⁹ pluria calidiora coagulo vt piper ⁊ talia in lacte tñ nō facere coagulationē: ⁊ plurima etiā remissius calida: ⁊ ꝯsequēter eque calida. Quare manifeste cōcludi pōt hoc a solo calido aut a solo frigido ꝓuenire non posse: sed opꝫ hoc in aliquā ocultaz redigē cām. In his tñ que lac coagulant vltra qualitatē ocultam cōcurrit caliditas vt pꝫ discurrēdo per ea que faciūt lactis coagulationē: vt sunt coagula: inter que tñ sunt coagula que repiunt vt dicit Albert⁹ libro tertio scdi tractat⁹ caplo nono in vterib⁹. i. stōacis suggētiū supple lac nouiter natoꝝ: qz si stomacus vsus esset alio cibo iam alterat⁹ esset a nā lactis ⁊ ideo nō ita fermētat supra lac ex q fit coagulūz sicut stomacus eoꝝ que nō sunt vsa nisi lacte. Et addit Albert⁹ q in ventrib⁹ aialium que nō rumināt raro inuenit coagulūz ⁊ assignās rōnem dicit qm aialia ruminātia spissi⁹ hñt lac: ⁊ ideo magis cōseruat fermētationē stomaci q̄z nō ruminātia. Et addit q inter aialia nobis nota que hñt dētes in vtraqz mādibula nō est inuētuz vsqz hodie coagulū nisi in lepore tm. Et addit q quāto fuerit vetustius vel magis antiquū: tanto erit melius ⁊ efficacius ad coagulanduz: dūmō nō sit putriduz: qz sua virt⁹ efficit acutior q̄ztum ipuz fuerit siccius: dūmodo in sua substātia sit cōseruatū. Hec Albert⁹. Que tñ omnia quasi ad litterā ponit phūs tertio de nā aialiuz vltimo caplo. Coagulat etiaz lac aliis modis vt idem Albertus eodē caplo etiā Aristoteles cū lacte ficuū in quo infundit lana que postea lauat cum certa pte lactis: que dum alteri cōmixtū ipsuz coagulat: dicit etiā expertū esse ab eo q flos herbe que acutos hꝫ aculeos que magis crescit in latum ⁊ hꝫ florē rubeū qui cū maturat in lanuginē ꝯuertit volantē in aere: naz exicat⁹ ⁊ cū lacte distēperat⁹ lac optie coagulat. Et ad vitatē ista ē herba q apd medicos appellat camaleōta: ⁊ d ea vidi expiētiā i britania ⁊ pitauia in quibus fere omnes vtunt ea in coagulatione lactis sine alio coagulo: ⁊ appellatur apud eos la zardoneta: ⁊ ego portaui de semine illo ad ptes nostras lombardie ⁊ reperi qd est cameleonta vel spica arabica fm aliquos vel iudaica vel apud latinos cardus albus vel siluestris vel suchaa. Sz sunt alia multa que ēt coagulāt lac sicut balsamus. nam a doctorib⁹ expe riri docemur ipsius bonitatē si sophisticatus sit. Nā vltra alias experientias dicūt q vna gutta balsami lac coagulat: imo coagulatū dissoluit: qd satis mirabile vr cū sint diuersi effect⁹: sz ad veritatē ñ sunt cōtrarij. Verū hec p nūc omitto. nā sufficit numerasse ea que in cōi sunt vsu coagulatiōis lactis inter que sunt coagulū edinum ⁊ vitulinū ⁊ flores cameleonte sunt ēt alie herbe in hoc virtutē ⁊ ꝓprietatē habentes. Sed hec p nunc sufficiant.

Caplm octauum de natura butirri.

Uia per coagulationē lactis manifestantur ⁊ sepant tres partes ipsius notabilr differētes: videlz ps aquosa de qua supra: ps casealis: ⁊ butirrosa d hac loquēdū vr priusq̄ ad caseum deuenire de quo postea copiose dicetur. Unde Aristo. tertio de naturis aialiū vltimo caplo dicit. Et in lacte est vnctuositas apparens vt oleū in coagulatiōe lactis. Albert⁹ vero octauo caplo secūdi tractatus tertij dicit q in oī lacte preter substātiā casei: ⁊ ptē aquosam est vnctuosa substantia sicut oleū que vocat butirrū ⁊ eminet ⁊ supnatat in lactis coagulatōe: vñ clarū est hāc ptem calidā eē ⁊ faciliter inflāmabilē. ⁊ iō nocet patī inflāmatiōi ⁊ in febribus denegat maxime putridis ē tamē boni nutrimenti ⁊ facilis digōis: ⁊ ex approximatus est mitigatiu⁹ doloꝝ resolutiuus: maturatiuus apostematū ratione caliditatis non excessiue cū sua etiam humiditate. Ad quod etiam non parum facit modus substātie cum sit valde mollis oleagineus ⁊ tactui suauis vt patet. Auic. in secūdo canonis caplo ꝓprio dicit q cōfert tussi ꝓprie cum amigdalis ⁊ zucharo facilitat sputū ⁊ prohibet sputum sanguinis: ⁊ est calidum in primo sed magis humiduz. Aliq cōficiūt eū cū lapidibus fluuialibus agitādo ⁊ aliqui in vase ligneo lōgo cū maxia agitatōe q̄s modos expertis in arte dimitto.

Caplm nonū primi tractatus d varijs modis cōponendi caseum videlicet de formis accidentalibus quibus imprimuntur.

Uia forma est que dat esse rei: nō intendo in hoc capitulo loqui de illa forma que est substantialis: quia non esset ad propositum nostrum: sed solū d forma accidentali que est figura diuersa fm diuersas dimensiones: ⁊ hoc ideoquia satis facere videtur il la diuersitas figurarum aut formarum ad caseorum diuersitatem. Nam quis dubitat caseum magne figure vel quātitatis differre ab eo qui est parue q̄titatis ⁊ in sapore ⁊ in durabilitate: vt casei placentini ⁊ cōsimiles qui sunt magni valde respectu paruorum caseorum de la mora. Nam etiam presupposito q ex eodem lacte componantur ⁊ equaliter distent a pricipio cōpositionis p sex menses gratia exempli alterius saporis erit vn⁹ q̄z ali⁹: tum quia in maiori quāto

quanto est maior virtus apta melius ⁊ lōgiori tēpo/
re conseruari: vt in sequenti dicetur capitulo. tum
q2 citi⁹ exiccabit̄ pu⁹ q̄ȝ magn⁹ ⁊ citi⁹ senescet: etiā si
sint equalr̄ lati: sȝ vn⁹ alio spissior eadē rōne in equa
li tpe sapor poterit variari. Fit ēt variatio in formis.
nā aliqui ⁊ vtplurimū fiūt rotūdi aliqui aliqualr̄ ro/
tūdi ⁊ oblōgi ad q̄titatē semicubiti vel parū minus
vt casei marcelini de quib⁹ īfra. Aliqui fiunt rotūdi
cū decenti spissitudine vt placētini ⁊ locorꝝ adiacen/
tiū qui sunt mire pulchritudinis vltra bonitatem.
Alij sunt rotūdi cū magna spissitudine: vt q fiūt in
mōtib⁹ nouarie. nam adeo sunt pingues vt nisi spissi
valde forēt sustētari n̄ possent. Fiūt ⁊ alij oblōgi ad
q̄titatē cubiti ⁊ quasi quadrati ad grossitiē brachij
in quib⁹ ponit̄ certū lignū in medio ad grossitiē di/
giti: q2 alr̄ in illa figura pp pinguedinē sustētari non
possent: vt in tarātasia ⁊ in mauriana in quib⁹ tñ lo/
cis ēt aliarꝝ formarꝝ vel figurarū casei cōponūt̄ vt i/
fra patebit. Fiūt ēt alij quasi ex toto rotūdi vt i Bri
xia ⁊ in aliq̄b⁹ partib⁹ burgūdie ⁊ patria barbonēsi:
⁊ appellant̄ apud aliquos clon apd̄ alios chalamō a
quodā loco denominationē sumētes. Alios vidi ēt ca
seos triāgulares ⁊ alios quadrāgulares. Uerum ex
istis formis nō tanta pōt insurgere diuersitas: q̄ta
ex alijs formis vt in sequēti caplo demōstrabit̄.

¶ Caplm decimū primi tractat⁹ de diuersitate caseo
rū ex pte nouelitatis vel antiquitatis ipsorꝝ.

Antam recipiunt casei diuersitatē
ex pte nouelitatis ⁊ ātiqta
tis vt nullo mō pretereūdū sit. Et id dicē
possumus de caseis: vt dicūt doctores no
stri de tyriaca. Nā sicut in tyriaca magnam imo ma/
ximam videmus ex etate vel tēpore contingere di/
uersitatē: q2 tyriaca noua īfrigidat imo notabiliter
stupefacit. antiqua vero nō mediocriter calefacit. ⁊
Auicē. quinto canonis in caplo de tyriaca dicit. Et
tyriace quidē accidūt īfantia ⁊ pubertas ⁊ adolescē/
tia vel iuuētus ⁊ senectus ⁊ mors. Naȝ in principio
sue cōpositiōis in infantia ē stupefactiua valde: apō
vero sex menses venit ad pubertatē ⁊ vigorem calo/
ris. circa vero tertiū quartū quintū sextū vsq3 ad de/
cimum semp acquirit bonitatē: ⁊ tunc est iuuēt⁹ que
durat vsq3 dum incipit minui virtus videlȝ vsq3 ad
trigesimū annū in regionib⁹ calidis ⁊ quadragesimū
in frigidis. ⁊ tandē accidit mors cū ampli⁹ nihil va/
leat. Ita possumus imaginari de caseo. nam infantia
est circa tempus compositionis ipsius in quo habū
dantibus humiditatibus substare non potest: sicut
etiam infantes se regere ⁊ sustinere non possunt. Et
tunc caseus est frigide ⁊ humide complexionis. Qñ
autem elongatur a principio compositionis: partim
ab aere extrinseco exiccante: partim propter sal: par/
tim a virtute coaguli exiccatur ⁊ figitur taliter q̄ sub
sistit: ⁊ sic est pubertas vel adolescentia: in qua tam
humiditate q̄ȝ frigiditate remittitur. Succedente
postea tempore exiccato penitus humido superfluo
a causis antedictis facta bona ⁊ decenti fermentatio/
ne redditur saporosius ⁊ in perfectione bonitatis sic
q̄ potest dici in iuuentute coustitutus. Postea vero
tendit ad senectutem quando superflue exiccatur: ⁊
aliquando ad putrefactionem: ⁊ tandem ad incinera/
tionem: vt ex dictis in quarto methaurorum colligi
tur. ¶ Iste tamen etates caseorum sunt differen/
tes plurib⁹ causis prio rōne regionū: q2 sicut d̄ tyria
ca dictū ē q̄ in regionib⁹ calidis pauciori tpe durat
in ipsi⁹ pfectōe q̄ȝ in frigidis. Ita ēt de caseo dicere
possum⁹ eo q̄ in calidis regionib⁹ citi⁹ humidū casei
resoluit̄ ⁊ sic tandeȝ citius deuenit̄ ad illam humidi
mēsurā cū qua nec sapor nec odor boni in tali subie/
cto conseruari pñt ⁊ hoc est experiētia manifestum.
¶ Abbreuiant̄ ēt etates caseorꝝ aut plongant̄ ratiōe
aialiū ex q̄bus extrahit̄ lac q̄ ex sicciorib⁹ aialibus
alijs ptib⁹ caseus citius exiccat̄: ⁊ ex humidioribus
tardius: ⁊ sic caseus ex lacte vacarꝝ diutius ꝯseruat̄:
vñ lōgiores ipsi⁹ erūt etates. ¶ Ex pte ēt quātitatis
casei fit variatio nō mediocris vt aliqualr̄ supius di/
ctuȝ est. Nam magni casei vt placētini parmēses tici/
nenses ⁊ mediolanēses ꝯseruant̄ quattuor ānis aut
sex in pfectōe: vbi alij minoris quātitatis plures post
scdm annū putrefiūt aut ita exiccant̄ q̄ bonitatē pdūt
⁊ saporē ⁊ fiunt frangibiles. Ad qd̄ tñ nō paruȝ facit
modus gubernationis quātitas salis ⁊ coaguli vt in
sequētib⁹ apparebit que oīa hñt casei variare ꝯple/
xionē. Et sic cōcludendo caplm dico q̄ caseus nou⁹
est frigide ⁊ hūide cōplexionis respcū antiq. Medij
vo tpis ē mediū ⁊ antiqu⁹ calide ⁊ sicce cōplexionis.

¶ Caplm vndecimū primi tractat⁹ d̄ diuersitate ca/
seorꝝ ex pte diuersitatis coagulorꝝ vel aliarꝝ rerum
coaguli naturam tenentium.

I consideremus que supius
dicta sunt d̄
coagulis ⁊ lac coagulātib⁹ facile erit co/
gno scere ista posse ēt in caseis differētias
facere. Nā coagula diuersorꝝ aialiū sunt ⁊ diuersaruȝ
cōplexionū. Et pariter dico de alijs: q̄ loco coaguli
apponunt̄. Et adhuc in coagulis ꝯsiderare oportet
quātitatē que apponit̄: q2 maior quātitas alijs pa/
rib⁹ reddet caseū sicciorē: ⁊ si excedat mediocritateȝ
minori tpe case⁹ ꝯseruabit̄ ⁊ erit magis acut⁹ i sapo/
re imo mali saporis: vñ aliq casei hñt saporē exneuȝ
q coagulo supfluo ascribit̄: cui⁹ cā satis est nota: q̄m
coaguluȝ dū venit ad antiqtatē maxie reddit̄ calidu3
acutū resolutiuū: ⁊ pptera v3 in fluxu vētris ab hu/
miditate ꝯtingēte vt vult phs tertio de aialib⁹ vltio
caplo: id resoluit casei hūiditatē inducēs illam acui/
tatē ⁊c. Si aūt fiat coagulatio ex florib⁹ cameleonte
nō tm̄ neq3 ita cito fiet resolutio hūiditatuȝ: neq3 in
caseo inducetur tanta acuitas sicut ex coagulo aialis
fieret. Cōsiderāda est ēt antigtas coaguli q̄m coagu/
lum quāto antiqus tanto acutius vt supra de mente
Aristotelis ⁊ Alberti allegatū ē. Ideo caseus factus
ex antiqori coagulo posita aliorꝝ paritate citius exica
bit ⁊ ꝯsequēter citius veniet ad senectutē ⁊ mortem
idest ad non gradum bonitatis.

¶ Capitulum duodecimū primi tractatus de diuer
sitate caseoruȝ ex pte salsedinis maioris vel mino
ris ipsorum.

Acile est itelligē q̄ ex sale magna ac/
cidit diuersitas. Nā oēs doc. i
h̄ ꝯuenūt q̄ case⁹ nō salit⁹ maxie recēs est
fride ⁊ hūide ꝯplonis. salit⁹ tñ ⁊ maxime
ātiqu⁹ ē cal'e ⁊ sicce. Uñ attedē oȝ salis q̄titatē. nam
aliqñ parum apponitur: aliqñ multuȝ: ⁊ aliquando
mediocriter: vnde si multum apponatur salis cali/

dioris ⁊ ficcioris erit complexionis. Si vero parum etiam parum mutabitur ad calidum. Et si mediocriter medio modo se habebit. ¶ Aduertendum tamen ꝙ aliqui casei sine sale conseruari non possunt aliqui vero sic: ⁊ causam imaginor: nam aliqui casei fiunt ex lacte ita humido ꝙ humiditas que in caseo remanet est tanta sic cruda ⁊ indigesta ꝙ sine sale seruari non posset maxime notabili tempore: ⁊ tales casei sunt maxime insipidi in principio compositionis eorum. Alij vero fiunt ex lacte minus habente de humido ⁊ magis saporoso ac digesto: siue hoc a natura pascuũ: vel quauis alia causa proueniat ⁊ tales sine sale possunt etiam vsqꝫ ad antiquitatem conseruari: vt sunt seracij valis auguste de nus ⁊ aliqui casei tarãtarie ⁊ bresie quibus apud multos eos comedendo sal apponitur. Aduerte tamen ꝙ aliqui apponũt studiose multum de sale vt comedẽtes minus possint comedere. Et adde hic ꝙ quãto caseus fuerit minus pinguis tanto minus tollerat de sale ⁊ econtra: propterea ꝙ sal citius exterminat humiduꝫ casei ficcioris ⁊ ipsum consumit. Uerum isti casei nõ saliti de quibus supra sunt valde butyrrosi ⁊ pingues sꝫ ex antedicta causa possunt conseruari etiam sine sale. ⁊ credo meliores remanerent q̃ꝫ si sal apponeretur. ¶ Cõsideranda est etiam salis condictio cum in vno sale sit magis de salsedine q̃ꝫ in alio. Iteꝫ ⁊ tritura salis maior vel minor: quia magis tritum magis ⁊ citius penetrat ad partes centrales casei vt notum est. Sed pro fine capituli credo ꝙ si posset sine corruptione caseꝰ sine sale conseruari melius esset sal non apponere ⁊ esset humanis corporibus cõmuniter minus lesiuus saltim dum antiquatur.

¶ Caplm decimũtertiũ primi tractatꝰ a diuersitate caseorũ ex parte locorum in quibus cõseruantur: ⁊ ex parte eorum que caseis circumponuntur pro ipsorum conseruatione.

Quia locus est cõseruatiuus locati vt elicit ex dictis phi quarto physicorum: oportet videre de locis in qbus casei melius conseruantur: ⁊ nõ sine admiratione est. Cum viderim aliquos conseruare caseos in locis ficcis: immo circa fornelos aut camĩos vbi faciunt ignem ⁊ ibi ꝑsepe est fumus. Alios vero vidi caseos conseruare in cauernis terre fodiendo terram satis profunde ⁊ paleis impositis ⁊ superpositis caseos ibidem includere ⁊ ibi per medium ãnuꝫ dimittere. Alij vero ⁊ pro maiori parte in locis recentibꝰ satis luminosis hñtibꝰ duas oppositas fenestras vt aer libere intrare possit ⁊ exire ⁊ ibi sup mõdis postibꝰ ipsos sepe reuoluẽdo ⁊ manibꝰ abstergẽdo ꝯseruãt: ⁊ hoc faciũt placẽtini q caseos ita mõdos in corticibꝰ eoꝝ ꝓseruãt. Aliqñ tñ ipsos butyrro recenti iungũt maxĩe duꝫ ĩcipiũt antiquari ad sup̱fluaꝫ exiccationẽ ꝓhibẽdã: ⁊ hic vꝫ bonꝰ modus ꝯseruãdi. Illi vero q ꝓpe ignẽ cõseruãt credo cognoscant sup̱fluã hũiditatẽ casei: iõ studẽt in ipsiꝰ remotõe ⁊ casei exiccatõe: sꝫ credo tales diu seruari ñ posse. Qui vo in cauernis ⁊ locis ita humidis caseos seruãt dubitant ꝺ sup̱flua exiccatõe que fit ab aere ⁊ alijs ⁊ ideo caseũ includũt vt supra: ⁊ forte per taleꝫ locum fit in caseo citior ⁊ melior fermentatio reclusis aliquibus vaporibus qui exalarent ⁊ prohibita respiratione retinentur. Credo tamẽ ꝙ si ab ipsis ratio quereret respõdere nescirent: sed vel ꝯsuetudine maioꝝ suorum ĩsequunt: aut qꝛ velle suũ cuiqꝫ est nec voto viuit vno: vt poeta testat. Aliq ẽt ĩponũt fenuꝫ ⁊ circũuoluunt: ⁊ in locis humidis ꝯseruãt maxime in nouelitate ipsoꝝ: ⁊ post volẽtes ipsos ad ãtiquitatẽ cõseruare funibus suspendunt. Alij in blado submergunt: ⁊ ibi cum temperato calore conseruant: ⁊ ab aeris sup̱flua exiccatõe: ⁊ sic diuersi diuersos hñt gubernãdi modos: credit tñ quilibet modũ suũ eẽ meliorem. Uerũ ad bene gubernãdũ caseos cũ ipsoruꝫ natura: vt patuit in sup̱ioribꝰ sit diuersa credo modũ gubernatiõis ipsoꝝ debere ẽt eẽ diuersum collocando sup̱flue humidos ĩ locis ficcioribus ⁊ ficciores ĩ locis humidioribꝰ: hñdo semp̱ oculos ad qualitates aĩalis a quo lac extractũ est: ad pascua ad quãtitatẽ butyrri extracti: ad formã accidẽtalẽ de qbꝰ supra: ⁊ nõ dubito quin aliqui casei in multis regiõibꝰ boni meliores redderent si ad has ꝑticulares intẽtiones respectus haberetur.

¶ Capituluꝫ decimũquartũ primi tractatus ꝺ diuersitate caseoꝝ ex ꝑte cruste grosse vel minꝰ grosse.

Uemadmodum pellis siue cutis defendit aĩalia ab extrinsecis alterãtibꝰ: ita ꝑiter crusta defendit caseos ab alterãtibus extrinsecis: ⁊ cuꝫ hoc ẽt aliud facit iuuamẽtũ nã ꝓhibet exalationẽ multaꝝ ꝑtiũ subtiliũ que faciliter exalarent: ⁊ sic citius caseꝰ exiccaret: nedum ab aere extrinseco circũdãte: sed ẽt ab intrinseco dum ꝑtes calide agũt in frigidis plures ꝑtes subtiliãtur: ⁊ in vaporosam substantiã cõuertuntur que faciliter euaporarent nisi a substantia terrestris cruste retinerentur: ⁊ sic restarent postea magis insipidi: nec fieri posset ita bona fermentatio ⁊ partium cõmixtio: sicut etiam videmus in tyriaca que nisi bene obturetur in vase virtus notabiliter deperdetur. Ita in caseo proportionabiliter possumus imagiari. Ex quibus infertur ꝙ quanto crusta est densior vel grossior alijs paribus: caseus longiori tempore conseruatur: dũtamen talis crusta a putrefactõe preseruet. ¶ Cã autem ꝓpter quã crusta in aliquibus caseis est grossa ⁊ in aliquibus minus grossa ex pluribus ꝓuenire põt. Primo ab intrinseco cõcurrit primo viscositas retinens fumos vaporosos circa extremitates casei ⁊ ibi ingrossati cũ etiam aliquid viscositatis habeant adherent alijs extremis partibus ⁊ illis succedunt alie: ⁊ sic successiue fit crusta grossior sicut cutis ĩ animalibus ⁊ squame in piscibus ingrossant. Ab extrinseco autem cõcurrit aer circũdans ⁊ exiccans extremas partes citius q̃ꝫ intrinsecas cum illis magis occurrat immediate. Cõcurrit etiaꝫ locus in quo casei cõseruãt q si fuerit lutosus aut fetidus vel fenosus: vt ĩ multis fit ꝑtibꝰ corrupto aut putrefacto feno saltem ꝓm aliquã ꝑtẽ adherẽdo caseo alique ꝑtes vniũtur: ⁊ sic faciũt crustã grossiorẽ. Si ẽt ĩ aere humido reponant possumus imagiari aliquas ꝑtes illꝰ grossi aeris magis ĩgrossari in tm̃ ꝙ adherẽdo iuuabunt ad crustã ĩgrossandã: nec mirꝝ: cũ dicamꝰ ex aere terrã posse gnãri. Si aũt imediate vel nõ: dñis phis ꝑ nũc dimitto. Plures cõsiles cãe imaginari pñt q̃ facerent ad cruste densitateꝫ. Cõmuniter tamen videmus ꝙ quanto caseus fuerit pinguior crusta erit dẽsior: cuius causa ẽ facilitas euaporatõis mltaꝝ ꝑtiũ ad extrema

ad extrema ⁊ viscositas retinēs eas in extremis: pos
set ēt quis dicere id a natura ꝓuenire que nō deficit
in necessarijs: nam stante magna pinguedine ⁊ cōse/
quenter fluxibilitate non posset nisi a grosso ⁊ denso
cortice cōtineri ratio iocosa est.

¶ Capitulū decimūquintū primi tractat⁹ de diuer
sitate caseoꝝ ex parte diuersitatis tempoꝝ in qb⁹
fiunt aut conficiuntur.

Uperius in quarto capl'o satis
dictū fuit ꝙ tpe veris
maxime generat̄ de lacte ⁊ ꝺ bono ⁊ hoc
pp multitudinē nutrimentoꝝ ⁊ bonitatē
ac tpis temperiē. Jdeo cū qualis sit ꝓportio lactis
ad lac: talis debeat esse ꝓportio casei ad caseū: dico
cōparando lac vnius aialis ad lac eiusdē aialis in di
uersis tēporibus: qr cōpando lac vnius animalis
ad lac alterius spē distincti nō semp qualis est pro/
portio lactis ad lac talis est ꝓportio casei ad caseū.
Nam lac capre absolute pro cōi vsu hominū melius
est lacte vace: ⁊ tn̄ caseus capre longe deterius est ca
seo vace. Hoc tn̄ verum est ꝙ qualis est ꝓportio la/
ctis capre tpe veris collecti ad lac capre tpe estatis
collectum in bonitate: talis erit ꝓportio casei capre
tempore veris cōfecti ad caseū capre tpe estatis con
fectū in bonitate. Cum igitur tam vace q̄ʒ alioꝝ ani
malium lac melius sit in vere qʒ in alio tpe oportet
cōcludere ꝙ caseus confectus tpe veris melius erit
ꝯfecto in alijs tpibus anni: ⁊ hoc est satis notū apud
oēs. Nam appellant caseū vernalē marcengū a mē
se martij: qr in illo mense sol intrat arietem ⁊ sic inci/
pit ver ꝭm astrologos: vn̄ casei qui illo tpe cōponū/
tur sunt meliores ⁊ longiori tpe conseruant̄. Jn hoc
tn̄ considerandū est ꝙ tpa seruāt naturas ꝓprias: ⁊ i
alijs ponat̄ paritas: nam alias oppositū contingere
posset vt rōnibus faciliter demonstrari posset. Consi
derande sunt ēt regiones: nam in aliqbus excessiue
frigidis vt in ptibus alamanie situatis in regione se/
ptētrionali tēpus estatis esset quasi ꝓportionatū tē/
pori veris in ptibus aut regiōib⁹ calidis aut tpatis.
Jdeo vt medicus loquor cū Auicēna scđa primi ca/
pitulo ꝺ naturis tēpoꝝ. qui vult ꝙ qn̄ tp̄s est calidū
ē estas: qn̄ vero frigidū est hyems: ⁊ sic loquor ꝺ ve
re dum tēpus tēpatū est ⁊ in singulis regionibus
quando crescunt in illis herbe conuenietes pro pa
scuis animaliū tunc dicerē esse ver in illa regiōe:
⁊ certum est ista tpa notabiliter distare: naʒ in aliqui/
bus ptibus ad intellectū datum reperitur ver cū iaʒ
herbe notabiliter creuerint: vbi in alijs ptib⁹ adhuc
terra coperta est niue vt in mōte cinixio ⁊ alijs mon
tibus muriane ac in pluribus alijs locis maxime in
alamania. Ex quibus infero ꝙ diuerse regiones ha/
bent diuersa tēpora veris in quib⁹ meliores caseos
conficiunt. Dimitto hic alias particulares condictio
nes etiam vniuersales vt influentias astrorum que
non parum faciunt tam ad bonitatem q̄ʒ ad multitu
dinem caseorum vt clare constat expertis in scientia
astronomie. Uerum que dicta sunt oportet intelligi
ꝭm communē cursum naturalem: ⁊ sic breuiter: ista
sufficiant.

¶ Capitulum decimumsextum primi tractatus de
diuersitate caseorum ex parte personarum compo
ponentium.

Sicut in actionibus naturalibus effe/
ctus producunt̄ ꝭm nām agen/
tis: ita etiam in artificialibus maxime qn̄
participant cū nālib⁹ vt i cāu nr̄o. Jdō p no
titia capl'i itelligēdū ꝙ factio vel ꝯpositio casei ex pte
componentis nō parum pōt variare casei dispositio/
nem: ⁊ loquor maxime ꝺ bonitate. Quis dubitat bn̄
expertum ⁊ doctum meliores facere caseos ēt ex eo/
dem lacte. Uidi ego mulierē in brisia que famosa erat
⁊ ita experta in conficiendo caseos qui clon aut chala
mon vocantur ꝙ omnes querebant de suis hēre ⁊ ca/
riori pretio vēdebat. Jn italia ēt magistri sunt ⁊ do/
cti ⁊ optimi mensuratores q̄ʒtum ad proportionem
lactis cum coagulo ⁊ tempus coagulatiōis: cū debi/
ta caliditatis mensura cū modesta extractōe butyri:
cum modo repositionis in formis suis ⁊ alijs huius/
modi ꝙ caseum in omni perfectiōe conficiūt: ⁊ ex eo
dem lacte longe meliores caseos faciūt pulchriores
⁊ magis durabiles de sale q̄ʒtū opʒ apponētes ⁊ qn̄
oportet scientes loca apta cōseruationi ⁊ tēpora qui
bus reuolui aut mutari debent ⁊ alia plura ad q̄ bo/
nitas casei nō mediocris insequit̄. Adde etiaʒ hic vt
ab expertis accepi ꝙ oportet manum cōficiētis esse
molem nō actu calidam: ⁊ ideo dicitur cōiter duʒ qs
manus hʒ recentes ꝙ esset bonus ad caseum cōficiē/
dum: nec inmerito cū caliditas manus possit esse cā
cauernositatis que in caseis multotiens apparet vt i
sequenti dicetur capitulo. Molicies etiaʒ manus sa/
tis iuuat cum aliqualiter arguat supra prudentiam:
naʒ moles carne aptos mente dicimus: phylosoph⁹
secūdo ꝺ anima: ēt molicies iuuat ad faciliter tractā/
dum ⁊ dulciter partes caseales que paulatiue adunā
tur ad formam spericaʒ cum manibus: ⁊ sic molicies
facit partes casei magis inuicem vniformiter adhe/
rere. Hec omnia satis nota sunt his qui in naturali
bus exercitati sunt: ⁊ melius apud eos quibus in cō
ficiendo caseos experientia simul cum ratione mon/
strauit.

¶ Capitulum decimūseptimū ⁊ vltimum primi tra
ctatus qr̄ aliqui casei sunt cauernosi ⁊ aliqui non.

Juolumus naturalem causam
cognoscere huius
cauernositatis caseoꝝ recurram⁹ ad Alber
tum in suo de mineralibus in capitulo de
causis spongiositatis lapidū. Nam dicit ꝙ causa spō
giositatis non ē: nisi qr non est facta debita cōmixtio
humidi cum terrestri. ¶ Et ita in casu nostro dicere
possumus cum faciens caseū nō facit diligentem cō
mixtionē tractando manibus partes terrestres cum
aquosis ipsas aquosas exprimendo pōt in aliquibus
partibus aquositas superflua remanere que postea
per spaciū temporis remanēs rarificat̄: ⁊ in aerē vel
vaporē conuertit̄: ⁊ ibi in certis partibus detent⁹ po
test esse causa illius cauernositatis. Alia causa potest
esse superflua lactis calefactio dum coagulat̄: naʒ in
clusis aliquibus vaporibus eleuatis ab illa superflua
calefactione inter illas partes terreas viscosas tamē
etiam possunt causare cauernositates caliditas etiaʒ
extrinseca hoc facere posset conuertēdo aliquā par/
tem humidi inclusi in ventū vel vaporem ⁊ ibi rema
nens pōt inducere cauernositatē: quoniam subtiliati
maiorē locum occupabunt: ⁊ similiter ab intrinseco
posset aliqua ebulitio ꝓuenire pari modo causans ca

uernositatem. Ex quibus tñ concludere possumus q̄ a quacūq; causa ꝓueniat cauernositas arguit impfectionē in caseo. Nam si ꝓueniat vicio cōponentis certū est q̄ caseus reddet̃ impfectus. Si aūt ab alijs causis ꝓueniat ēt in bonitate minuet̃: nam videmus caseos oculatos siue spongiosos vel cauernosos cōiter ab oībus detestari.

¶ Tractatus secundus summe lacticiniorum contines capitula quattuordecim.

¶ Capitulum primū de caseo appellato marcelin.

Caseus marcelinus cōmuniter caseus florentinus appellatur q2 i terretorijs florentinoꝝ in tuscana ⁊ romandiola cōponit̃: ⁊ sunt casei rotondi satis ad quātitatē in grossitie vnius magni brachij: ⁊ in longitudine vnius spane vel semicubiti: sunt valde mondi translucētes in colore cere citri ne cū sunt in etate perfecta. Fiunt pro maiori parte ex lacte ouino l3 aliqui ēt ꝑmisceant de vacino: sunt valde bene cōpacti in modo substātie: ⁊ ideo nō sunt cauernosi. Sūt boni gustus qñ sunt mediocriter indurati ex tēpore ⁊ respectu sue molis magno tēpore cōseruant̃. Ad quod credo faciat bona ipsorū cōpositio: ⁊ siccitas nutrimenti animaliū a quibus extrahit̃ lac: ⁊ modus ēt cōseruatiōis nō paruū operat̃. Sunt casei delicati ⁊ portant̃ vsq; ad ptes bene remotas: ⁊ ego comedi de eis in Galia. Fiunt enim ex eis dona tanq̄ de rebus satis preciosis in ipsis nō est notabilis viscositas. Sunt tñ aliqualiter dure digestiōis maxime du3 duresc͠ūt. Sed si preter debitū obseruātur cōmuniter nō putresc͠ūt: verū ad tantā duritiem deueniūt q̄ insipidi fiunt ⁊ valde terrestres. Noui ēt nō sunt sapidi: qd̄ esse credo q2 paru3 de sale ponūt in eoꝝ cōfectione: sed mediocris tpis vt vnius anni vel circa sunt perfecti. Multi tñ studēt eos longo tpe in bonitate cōseruare: ⁊ cōseruant eos in bono oleo oliuarū ⁊ aliqui in pinguedine porci ⁊ certū est ꝓhibetur ipsoꝝ superflua exicatio ēt per plures ānos: nō est in ipsis multū de butyrro: sed tm̃ quantu3 ad gustus sufficit bonitatem.

¶ Capitulum secundum tractactus secūdi de caseo placentino.

Non reperio i partibus italie famosos caseos nisi marcelinos de qbus in superiori capl'o placentinos de qbus nūc agendu3 est: ⁊ duos caseos de la mora de quibus in sequēti dicetur capitulo. Et isti casei placētini ab aliquibus dicunt̃ parmēses q2 etia3 Parme ꝯsimiles fiunt: nō multū distātes in bonitate. Ita ēt in territorio mediolanēsi papiēsi nouariēsi vercelēsi imo a paucis ānis citra in ptib' pedemōtanis incepe runt cōsil'es cōponere ⁊ satis bonos: s3 ad veritatem placentini alios in bonitate ꝓcedūt. Sūt grossi ⁊ lati in pondē aliqñ cētū libraꝝ ⁊ plus s3 cōiter. lv. librarū vel circa: ⁊ sunt mirabilis pulchritudinis: nā eos ita mōdos ꝯseruāt vt i ipoꝝ cortice nulla ꝑsus imon dicies videat̃. Uisitāt. n. eos ꝑsepe mōdādo corticē ⁊ manibus tractando ac fricando vt ab omni imōdicie spolientur. Et hec de pulchritudine in qua excedūt omnes caseos quos vnq̄ viderī3 exceptis anglicis qui ēt pulchri sunt vt i suo dicetur capitulo. Quo vero ad bonitatem sunt sapidi ⁊ boni maxime qui fiunt tēpore veris: ⁊ mediocriter antiquati videlicet dum sunt trium vel quattuor annoꝝ: ⁊ hoc ꝺm ipsorū magnitudinem: quonia3 vt supra maiores maiori tēpore conseruantur: qd̄ etiā verum est in omnibus alijs caseis: ⁊ cā est satis nota cum in maiori q̄to sit maior virtus sufficiens magis resistere corrūpentibus. Aliqui eos vngunt interdum cū butyrro recēti ⁊ sic diutius conseruatur. Fiunt aūt huiusmodi casei ex lacte vacarum: ideo pingues sunt ⁊ butyrrosi: licet notabilem butyrri extrahant quantitatē: sed hoc ēa natura lactis vacaꝝ vt supra patuit. Bonitas aūt pascuū plurimum facit ad ipsorum bonitatē: na3 herbas habent odoriferas tam in illis paruis montib' q̄ i planicie: quia sunt super riparia fluminis padi que fere vbiq; bonas generat herbas ad caseum vtiles: nam sunt pascua lactifera de quibus supra: tū in quātitate: tum in bonitate ⁊ est cōis snīa omnium margariorum: quorum multos interrogaui vt etia3 quottidiana experientia docet. Modus etiam conficiendi nō parum facit ad ipsorum bonitatē: ⁊ certū est q̄ magistri sunt in arte expertissimi in mensurando coaguli quātitatē: tempus coagulationis: cauēdo ab oī excessu tam in calido q̄ in frigido: incōuenientēr tractādo ⁊ manibus colligendo ac vniendo partes ꝺcenter exprimendo: ⁊ alia que ad ministeriū pertinent faciēdo que magis ad casearios siue facto res caseorum pertinent q̄ ad medicos. Sed hec quantu3 ad formam quantitatem pulchritudinem ⁊ eorum bonitatem dicta sufficiant.

¶ Capitulum tertium secūdi tractatus de caseo de la mora.

Isti casei appellantur robiole: ⁊ sunt parui casei vni' libre vel circa rotundi ⁊ satis spissi respectu sue molis: mūdi in cortice: transparentes vel translucētes maxime qui boni sunt: sicut etiā faciunt casei anglici vt suo dicetur loco. Fiunt in patria marchionu3 montisferrati: ⁊ de careto ⁊ ceue: Uerū magna copia fit i marchionatu mōtisferati in plerisq; locis. Sunt enim casei satis preciosi. Conseruātur duobus ānis in bonitate verum vnius anni sunt meliores ⁊ apud multos libentius comedūt dū sunt sex vel octo mensiū: ⁊ ꝟe tūc sunt melioris nutrimēti ⁊ facilioris digestiōis vt ifra dicet̃. Cōponūtur ex lacte ouino vt plurimū: imo illi ꝓprie appellant̃ robiole q ex lacte ouino ꝯfecti sunt. Alig tñ adulterāt eos ꝑmiscēdo de lacte vacaꝝ: imo ⁊ de lacte capre qd̄ pei' ē. Fit ēt ꝺ ipsis satis bona copia in lomelina ⁊ sunt boni maxie in palestro ⁊ conflantia: nec mirum cum ēt ibi oīa terre nascentia bona sint. Et q2 isti casei parui sunt: l3 bōi tiō hoc paruum sufficiet capitulum.

¶ Capitulum quartum secundi tractatus de caseo vallis auguste ⁊ de seratio.

Uallis augusta in ducatu sabaudie situata est ⁊ ibi casei boni sunt ⁊ pascua sunt optima ⁊ est patria satis temꝑata cum montibus fructiferis ⁊ terre nascentia

scentia pfecta sunt: et inter cetera conficitur butirrum in loco septimi pfectissimu et valde noiatum ita quod melius neque forte ita bonu in tota lombardia pficitur et sic nō mirum si et casei boni sunt. Cōtiguat illa patria cum tarantaxia in qua delicati et optimi fiunt casei vt infra dicetur. Fiunt ex lacte vaccino mediocris forme: verum habent crustam aliqualiter grossam et sunt cōmuniter viscosi: et aliqualiter filant dum cale fiunt ad ignem vel in aqua aut in cibarijs quibus apponuntur et ideo viscosi: nam hoc arguit terrestreitatem notabilem: pp qd non sunt ita boni nutrimenti. Reperiunt tamen aliqui nō tantum habentes de terrestri et magis de partibus aeris in quibus remanserunt de partibus butirrosis: et sic non filant aut bene parum: et tales meliores magis sapidi et noui et antiqui meliores et cōiter dum volunt eos diu cōseruare suspendūt eos cum funibus: et exponūt aeri in cameris tm et ipsos per tres aut quattuor annos cōseruāt dummodo nō sint cōtusi in nouelitate: quia tunc faciliter in eis vermes generant et alie corruptōes. Et quia in ista valle fiunt seracij ita famosi et boni maxime in loco dicto Nus. Unde seracij de nus appellant magni valde quadrāgulati altitudinis quasi duorum cubitorum qui seruant p annum in perfectōe et aliqui p duos: et vt audiui fiūt hoc modo. Extracto caseo reaponūt certam lactis quātitatē cū certa portōe aque lactis acetose videlicet duorum dierum et miscent cum aqua lactis noua: apponuntque caldarium igni donec ferueat et bulire incipiat et sic cōdēsant alique partes que supnatāt et hoc appellat serum: et ipsum colligentes reponūt in formulario supascripte figure: et ibi cōprimunt partes aquose sicut a caseo: et quia aliqn ñ hūt tantam mām quod possint illam formam implere faciunt et pficiunt seratiū suum in duobus et aliqn in tribus diebus et ita apparet diuersitas in diuersis partibus suis et in colore et sapore ac bonitate q aliqn magis apparet in vna parte quam in alia: et ad veritatem nō apparet in ipsis magna viscositas neque est. Sunt satis facilis digestionis et propterea in partibus circūstantibus mulieres exhibēt pro cibo indifferēter infirmis: et aliqui medici hoc faciunt. Fitque serum in italia et partibus pedemontanis: sed credo non apponunt lac: verum nō sunt ita magni nec in tanta bonitate. In quacijs tamē prope auilianā fiunt quasi in forma caseorum et sunt boni valde dum non sunt multum salsi: et post seratios de nus alios in bonitate precedunt maxime dum antiquant quia de nouis reperio meliores in multis partibus pedemōtanis: vt in Cherio: sed adhuc comedi in Sauiglano meliores: et est id quod auicēna appellat collastra et dicit Collastra est tarde digestionis grossi humoris et tarde descensiōis mel vero rectificat illā et acquirit ex eo corpus nutrimentum plurimum. In capitulo tm de caseo dicit. Recocta vero est minus nociua stomaco quam caseus cum hoc tamē stat quod sit aliqualiter tarde digestionis: et sic tollitur apparens pradictio: et apud ytalicos appellatur mascarpa. Et dicitur experientia cōprobatum quod prouocat somnum et dormire facit et credo causa sit cum in tali sero sint aliqui imo plures partes subtiles dum nouum est precipue faciliter ad cerebrum euaporabiles apte ad faciendum opilationem in somno necessariam. Istud serum si distemperetur per stamiam cum aqua rosarum apponendo notabiliter de zucharo erit cibus mirabiliter delicatus et sapidus. Et hec pro quarto capitulo sufficiant.

Capitulum quintū secūdi tractatus de caseo vallis locane de cirisole.

Nam sequendo ac discurrendo p valles cisalpinas ducatus Sabaudie casei q fiunt in valle locana et cirosole sunt boni valde: maxie in cirisolis: nā sunt cōiter et alijs cariores qd psuadet bonitatē: et post quattuor aut sex menses sunt rubei extra ac si eēnt asperisi puluē laterū vel similiū: et tñ vt audio sine aliquo artificio tales sunt: et sunt pingues boni saporis par viscosi ex lacte vaccarum pfecti et in primis mēsibus sunt albi: postea vō efficiūtur citrini ad colorē cere et illi sunt in pfectiōe. Alij vero vallis locane ñ sunt sic rubei: sunt tñ boni: sed longe meliores et sapidiores dū antiquant quam dum sunt noui. Cōseruant enim vsque ad quartū ānū et vltra i bonitate et dñi comites valpgie sunt dñi vallis illius. Sūtque satis pulchri si eorum cortices purificent: et dū antiqui sunt habēt saporē satis acutum mordicatiuū: et iō non multū nocet: quia cōiter parum ex eis comedūt homies. Pascua in illis mōtibus et vallibus sunt optima: equi enim ex illo feno vix satiari possunt: iō nō mirum si lac et consequenter casei boni sunt.

Capitulum sextū secūdi tractatus de caseo vallis lancij et circūstantium.

Plures valles sub noie vallis lācij continent: et alique cōtigue sunt cū valle locane: et aliq vadūt vsque ad alpes mōtis cinisij: et i illis vallibus fit notabilis copia casei q dū recētes sunt non habent valde bonum saporē. Sunt satis pingues. Et aut nesciunt: aut comode ñ pñt ipsos seruare nisi feno strato in locis humidis: et ideo fenum adheret cruste et sic videntur imundi. Cum vero eos antiquare volūt mundant aliqualiter corticem et exponunt aeri eos appēdendo aut in blado maxime in sicale vel siligine: et dū antiqui sunt fit ex eis talis fermentatio quod efficiuntur sapidi. Sed multum acuti saporis in tantum quod dicuntur multum vtiles pro pauperibus. Prio quia ex eo parum comedunt propter acuitatem: nam siquis notabilē quantitatem de eo poneret in ore tantam induceret mordicationem vel acuitatem: quod necessitaret ad lachrymas nō minus quam forte vinum in bibonibus vel bibulis facit. Secundo dicuntur vtiles pro pauperibus: quia dum ex illo caseo cibaria componūtur maxime turte excusat eos a speciebus et sale cū eorū mordicatione: et tales maxime sunt exiccatiui et incisiui: vt in tertio dicetur tractatu. Non pono hic distinctionem istarum valliū: quia fere casei psimiles sunt: licet aliqui alios in bonitate precedant.

Capitulum septimum secūdi tractatus de caseo vallis securie et montis cinisij.

Omitto plures valles citra mōtes i ducatu Sabaudie vt sancti Martini: vbi etiam boni fiunt casei et alias plures valles: sed sufficit famosiores nominasse. Verum rediens ad vallem securie que fertilis est in grano vino fructibus ac bestijs et caseo consequenter: sed in valle pauci fiunt casei. In montibus autem multi precipue in monte cinisij: vbi est

tanta pascuuz multitudo q a partibus satis longin quis conducunt bestie ad pascenduz ibi tēpore esta tis tum ppter pascuum abundantiā: tum pp ipsoruz pascuum bonitatē. Et re vera casei qui fiunt super il lo monte sunt boni & fere vniuersaliter: & cām ymaginor esse: q: in illo monte casei fieri nō possunt nisi transacta cōmuniter maiori pte mensis madij ppter abundantiā niuiuz coopientiuz terram & durant illa pascua vsq3 ad mensem septēbris: plus tamen & minus ēm occurrētiam tēporuz & duratione niuiuz. Et credo q de causis bonitatis pascuū & cōsequēter lactis & caseor fit tempamentuz aeris ibi fere toto illo tpe quo animalia ibi habitare possunt: naz est aer valde libere euentatus & sic semp videnf esse in vere: q tpe lac habūdantius & melius reperif vt supra. Et in tali monte par aut nihil exhibent de sale bestijs: qm saporositas herbarum bestias excusat a sale: sicut ēt in pluribus alijs locis reperif maxime montuosis: q: in locis planis nisi bestijs notabilis quātitas salis exhiberef parum darent lactis nec ita bonū: neq3 bestie possent in ear bona sanitate conseruari: ad cuius cām inuestigādam pro nūc non me extendaz. cum tamē satis facile reperiri posset. Et propter causas narratas a quindecim vel viginti leucis adducū tur bestie ad illum monteз tempore quo herbe crescere incipiunt facietes ibideз moraz vt supra. Licet enim casei q ibidem componūtur nō sint multū differentes in bonitate: differunt tñ in magnitudine cū aliqui plures & aliqui pautiores habeant bestias: licz etiā aliqui iniant societates: & quilibet ponit lac suū cōmuniter: & factis caseis faciunt diuisionem pportionabiliter iuxta numeruз bestiarum: & casei q fiunt diebus festiuis sunt ecclesie: qd credo nō paruз prodesse ad bestiaruз cōseruationem.

Caplm octauuз secūdi tractatus de caseo mauriane & tarantaxie ac formis eorum.

Quamprimum trāsisti alpes mōtis ciniвij ingrederis valleз & patriā mauriane que durat per duas cōpetentes dietas in longum: sed a dextris & a sinistris sunt montes inter q̃s multi sunt steriles: aliqui vero & multi sunt fertiles i grano vino & specialiter in bestijs. Ibi enim fiunt casei sapidi & boni valde in multis ptib⁹: sed sunt pui nō multuз spissi: & ego comedi in sancto Andrea qui facti erant ibi prope per mediam leucaз in omni pfectione: licet etiam reperiantur non boni in multis locis. Fiunt vt plurimum ex lacte vaccino: licet etiam sint oues in bona copia: fiunt etiam in mauriana casei longi ad mensuraз cubiti vel circa & grossitudinē boni brachij cum vno paruo ligno in medio ad grossitiem parui digiti quod lignum nisi apponeretur caseus se substentare non posset: partim propter illam figuram ita oblongam: partim propter ipsoruз pinguedinem: nam pingues sunt valde: & fundūtur ad ignem mirabiliter bene: & fiunt tēpore hyemis cruste cum pane aliqualiter asso & est cibus multis placibilis. Cōseruatur vsq3 ad tempus estatis: & fiunt antiqui: & sunt sapidiores q̃ noui & minus viscosi: & ratio est satis clara. Appellantur communiter lumbi & credo quia facti sunt ad similitudinem lumborum porcorum: aut etiam corporis humani. Maior tñ ps caseor q fiunt in ptib⁹ mauriane sunt vt ceteri casei rotundi nō multuз spissi. Et mauriane coheret versus septētrionem & ibidem contiguatur tarātaxia mediātibus montibus tamē in qua etiam fit magna copia istorum lumborū: veг cōi iudicio meliores q̃ i mauriana & in maiori copia. Fiūt & ibi certi casei qui appellantur vaзarini rotūdi subtiles valde grassi qui tēpore hyemis funduntur ad ignem: & sunt sapidi valde in quibus nō est multa viscositas: & isti pp ipsorū pinguedinē vix possunt antiquari pp difficultatē tractandi eos ne conquasenf & maxime in mutādo eos de loco ad locum. Si tamen aliqui conseruentur per annū optimi sunt i colore cere citrine: & adhuc d pinguedine notabiliter retinētes & sic etiaз antiquati ad ignem faciliter fundūtur vt sepius expertus sum. Et credo paruз aut nihil de butirro ab eis extractū fit. Isti casei sunt multū famosi inter caseos ducat⁹ Sabaudie: quibus ēt satis assimilantur vaзarini: q fiūt circa abbatiā habūdantie in colore sapore & figura: idō possunt ēt in presenti capitulo contineri.

Caplm nonum secundi tractatus de caseo brisie & formis suis.

Ad decorem & laudem caseorum ducatus Sabaudie addēdi sunt casei brisie: qui apud aliquos appellanf clon apud alios chalamon a nomine loci appellati chalamon. In patria tñ Illu. d. ducis Barboni vbi etiam fiūt in magna copia. Fiūt etiam in ducatu Burgundie. & semel vidi in loco appellato cuseri tempore quarūdam nūdinarum q ibi portabantur in maxima copia venales: & in tanta copia q credere quis fere posset. Isti sunt casei qui etiam apud aliquos appellantur capita mortuoruз: quia sperici sunt: verum cōmuniter aliqualiter oblōgi. Nota tamen q in istis caseis maxima differentia & diuersitas reperitur: non solum in magnitudine & figura: sed etiam in bonitate. Nam multi reperiūtur & plures vidi parum aut nihil valentes insipidi frangibiles & tantum terrestres vt in ipsis sapor aliquis fere reperiatur maxime bonus. Si tamen quis d bonis īueniat delicatissimi sunt d gustui valde suaues. Exponuntur igni cum quodam instrumento ferreo ipsos continente & sicut liquefiunt superponunt crustis panis assatis aliqualiter: & vere ē cib⁹ placidus. Custodiuntur per annum vel duos: & qui pingues sunt restant cum eorum bonitate acquirentes quandam suauem acutatem in antiquitate eorum ppter causas superius expositas: & portantur ad partes bene remotas: imo vsq3 Romā: & sic etiam lumbi tarātarienses de quib⁹ supra & in summa inter caseos habentur preciosi: sed de eorum virtute aliquid i tertio tangetur tractatu.

Caplm decimum secūdi tractatus de caseo crapone & figura sua.

Qui a casei crapone notabilem habent conuenientiam cum caseis brisie tam in sapore q̃ etiam in forma vel figura: ideo de ipsis videtur nunc dicendum. Sunt enim casei rotundi aliqualiter tamen oblongi parui in pondere duarum librarum ad plus: & sunt valde boni saporis: & funduntur ad ignem sicut chalamoni brisie d quibus in precedenti capitulo: & q: inter

inter istos nõ inuenio notabilẽ diuiam iõ sufficiãt que
in capitulo precedenti dicta sunt: verum ꝓꝑ eorum
bonitatem tacendi non erant.

¶ Caplm vndecimũ secũdi tractat⁹ ꝺ caseo galico.

Istud solum capitulũ exigeret vnũ
tractatuz ita est magna ⁊ ma/
xima prouĩcia in qua necesse est magnas
esse caseoruz diuersitates: succincte tamẽ
discurrens ꝑ aliquas ex ꝑtibus in qͥbus fui: ommit/
tendo etiam caseos q̄ fiunt in lingua oxitana q꞉ non
multuz praticaui illaz patriã: verum audio ꝙ in plu
ribus partibus fiunt casei notabiliter boni: sed nolo
scribere nisi de locis in qͥbus fui ⁊ inuestigaui vt au
dacter magis possim attestari veritatem: ⁊ idem di/
co de prouincia aqtanie nisi ala Rogella versus bri
taniam ⁊ partes pitauie. In pitauia igit̃ que est val
de magna ꝓuincia reperi aliquos caseos bonos me
diocriter tamẽ ⁊ maxime certos paruos qui assimilã
tur caseis de la mora. Sed dicunt in pitauia ꝙ sole/
bant facere meliores: verum superuenerũt certe mu
lieres brite siue de britania q̄ dantes modum extra/
hendi notabilez quãtitatem butirri: induxerunt al's
q̄ postea dicte cupiditate butirri semꝑ postea caseos
fecerunt macriores: ⁊ vere licet discurrerim maiorẽ
partem illius prouincie non comedi nec etiam audi
ui ꝙ essent casei excellentis bonitatis: imo nobiles
illius patrie vtuntur multuz caseis anglicis de qui/
bus infra fiet mentio. Et quia patria britanie conti
gua est pitauie ad britaniaz venio. Unde britania est
patria satis ampla in longitudine sz in latitudine nõ
est magna: ⁊ est pro maiori parte circundata mari: ita
vt quasi insula videatur. Ibi est magna pascuũ abun
dantia ⁊ sic magna copia animalium: maxime boum
vacarum ⁊ ouium intantum ꝙ in optimo foro be/
stie venduntur: ⁊ meliori q̄z in loco quez vnq̄z vide/
rim. Est etiaz bonitas pascuum. nam est satis patria
temperata licet ad frigiduz declinet: cuz vina ibi nõ
nascantur aut pauca nec tamen bona pascua tamen
optima sunt: ⁊ credo ꝙ si nõ extraherent tantum bu
tirrum a caseo ꝙ casei essent boni valde. nam tantam
copiam butirri faciunt ꝙ vsq̄z ad partes satis distan
tes defertur videlicet ad pitauiam ad patriaz anda/
gauensem turonẽsem: etiam ad normãdiam. Licet in
ipsa patria britanie multuz consumant cum fere om
nia comedũt cum butirro etiam pisces: quod valde
incõueniens est: ⁊ ego ipsos multotiens redargui.
Sed ita diligunt ipsum vt de ipsis dicatur versus.
Sicut pica pirum sic comedit brito butirruz. Et cre
do sint ibi pascua lactifera admodum loquendi Al/
berti: dum dicit vt supra ꝙ pascua lactifera faciunt
lactis abundãtiam: ⁊ certum est ꝙ illud lac est valde
pingue ⁊ vnctuosuz: quod est causa multitudinis bu
tirri: nam proportionabiliter non est tantuz de caseo
quãtum de butirro. De bonitate autem casei nõ pos
suz testari: nam in locis in quibus fui: vt Rays Na
netis ⁊ partibus circunuicinis nõ comedi caseuz no
tabilis bonitatis. Sed ad veritatem credo ꝙ si tan
tam diligentiam haberent circa caseum quantam ha
bent circa butirrum ꝙ casei essent valde meliores vt
supra dixi. Si tamen in britania inferiori fiant melio
res ignoro: quia ibi nõ fui nolo de illis afferre testi/
monium. Et quia riparia leridis discurrit ⁊ finit in
britania: ⁊ super ista riparia communiter sunt pa/
scua bona ⁊ lactifera ideo in multis partibus fiunt
casei boni maxime in torena: ⁊ precipue casei de
breamunt ⁊ sunt optimi excellentes alios caseos il/
lius patrie. Sunt enim pingues mediocris quan/
titatis boni saporis ⁊ odoris non multum viscosi:
⁊ vere possunt numerari iter preciosos caseos ga/
lie. sed etiam ibi fiunt plures non boni. Reperi etiã
satis bonos in patria argentonis: sed ñ sunt ita pin/
gues. Bonos etiam reperi ala freta bernard ⁊ ꝺlica
tos. Super iam dicta riparia leridis fiunt boni ver/
sus nemur ⁊ ala charite: ⁊ ibi faciunt turtas bonas
valde que nisi cum bono caseo confici possunt. Sed
eundo a patria andegauensi versus normandiã dum
essem in pitauia in castro nobilissimo appellato la flo
seglera domina illius loci mihi dedit de quodam ca
seo ꝙ ad veritatem assimilatur caseis de bria de qui/
bus infra dicetur ⁊ mihi dixit ꝙ fiunt in ducatu Lan
zoni in quadaz villa sua ⁊ ꝙ meliores fiunt in quodã
loco dicto bolon prope ripariam dictã orno: ⁊ ẽ ripa
ria que finit in serta maiori que andegauis ꝯmiscetur
in riparia leridis ⁊ isti vt dixi assimilantur fere in om
nibus caseis de bria: sed sunt aliqualiter spissiores ⁊
fiunt versus patriaz normandie per quã fluit riparia
sene veniens ex Parisius super qua riparia ẽt sunt
pascua bona ⁊ lactifera: ⁊ ideo etiam in normandia ⁊
successiue super illa riparia fiunt casei in certis parti
bus boni. Uerum omnia dinumerare ñ possez neq̄z
scirem. Sed venio versus bonam ⁊ famosissimam ci
uitatez Parisiensem ad quã fere omnia bona conflu
unt vltra ea que ibidem nascuntur: cum sit ad modũ
terre promissionis: si quis omnia bene cõsideret: nã
insula francie quid melius dici posset: veruz ⁊ Pari/
sius ⁊ in partibus circunstantibus casei ꝺ bria excel
lentissimi habentur: nec immerito dum essem cuz bo
na ac nunq̄z ꝺlenda memoria Illu. d. Ludouici quõ
dam ducis Sabaudie parisius qui ibi moram fecit ꝑ
plures menses: ⁊ qui bonus erat iudex caseorum cũ
patriam haberet in qua optimi reperiuntur iudica/
uit eos in optimos quos vnq̄z comedisset. Patria
tamen hec plana est ⁊ satis sicca: ⁊ ideo credo bonita
tem pascuum ⁊ herbarum hoc facere. Omitto ꝙ etiã
influxus supercelestis ad hoc non parum concurre/
re possit: sicut videmus in partibus ibi satis vicinis
in certa contrata: videlicet in pruin nasci rosas mi/
rabiliter odoriferas longe magis q̄z in aliquib⁹ alijs
partibus circũstantibus adeo ꝙ venduntur satis ca
ro pretio: ⁊ domine parisiẽses que sunt magistre po/
liciarum gubernant eas siccas in saculis cum certis
tamẽ alijs mixturis ⁊ ponunt in scrineis ⁊ coffis vbi
sunt linteamina mantilia ⁊ similia que postea reddũ/
tur mirabilis odoris boni ⁊ suauissimi: imo etiã por
tantur dicte rose ad longinquas partes ⁊ ego porta
ui ad partes pedemontanas ⁊ videbantur preciose.
Ad propositum reddeundo sicut bonitas istarum ro
sarum in determinata parte regni ita per excellenti/
am reperitur. Nec hoc possit ad causas vel qualita/
tes manifestas referri: cum in illo glorioso ⁊ amplis/
simo regno multe sint partes calidiores multe frigi
diores: ⁊ consequenter alique eque calide in quibus
tamen tanta bonitas in rosis non reperitur. Nõ mi
rum etiam si in aliqua parte determinata potest lac
bonuz ⁊ consequenter caseus in summa perfectione
confici: vel sit ex influxu astrorum vel bonitate pascu
um: aut ex modo compositionis. A quacunq̄z tamen
causa proueniat illi casei de bria boni sunt nõ multũ

dure digestionis cum satis sint aerei: quod ex facilitate liquefactionis ad igne͂ ostenditur. Non est etiam in ipsis magna viscositas quia nō filant: sed funduntur quasi sicut butirrum: ꝛ cum nō sint multū n oui habent colorem cere citrine: qui quidem color incipit versus circūferentiam ꝛ corticem ꝛ post successiue ꝛ paulatine versus centrum: ꝛ quando talis color attingit etiam centrales partes tunc casei dicuntur facti ꝛ sic perfecti ꝛ vere sunt meliores. Causam vero inceptionis istius coloris versus corticem ymaginor esse ab aere extrinseco circundante cuius virtus primo occurrit illis partibus circunferentialibus q̄ȝ centralibus: ꝛ ideo prius resoluunt ille ptes a quorum abūtia ille citrinꝰ color gnat. Ad qd̄ et fac fermentatio que ab intrinseco fit: de qua etiaȝ supra dictum est. Bonitas horum caseorū me aliqualiter in hoc capitulo prolixum fecit: ꝛ quia omnis laus in fine canitur volui hos caseos circa finem capituli caseorum galie numerare: licet aliī etiam in aliis partibus francie fiunt boni quos vt dixi omnes numerare nescirem. Ceterū non possum preterire caseos q̄ fiunt in patria bituricensi in qua ad veritatem fiunt boni: sed parui non spissi ꝛ mirabiliter pingues ꝛ fiunt in magna copia ex ouibus: licet etiam ex vacis fiant ꝛ ibi sunt pascua excellentis bonitatis pro ouibus: ꝛ signum euidens est bonitas lane que nō multum distat a bonitate lane anglie. Et mirum est q̄ si oues illius patrie iuuenes aut antique ducantur ad alias partes notabiliter perdunt bonitatem lane earum: ꝛ econuerso si oues aliarum partiū ducantur ad illam patriaȝ notabiliter augetur bonitas lane earum ꝛ in modico tempore: cuius causa nō potest alia esse q̄ȝ aer vel nutrimentum vel vtrunq̄ȝ. Sed credo nutrimentum esse causam potiorem: ꝛ sic non mirum si etiam bonū lac generetur ꝛ consequenter caseus bonus. Testari enim possum: quoniam anno elapso dum esseȝ Turonis cum spectabili magistro Nicola tiglard generali frācie q̄tidie de illis bonis caseis cōedebā: ꝛ sic huic magno caplo finē ipono.

¶ Capitulum duodecimum secundi tractatus de caseo anglie.

In anglia est maxima copia bestiarum maxime ouium ex quibus tantaȝ lanam colligunt q̄ fere incredibile videtur: ꝛ lana est perfectissima vt omnes sciunt: quod fieri non possȝ nisi pascua bona forent: ꝛ sic lac ꝛ lacticinia bona. Faciunt igitur maximam copiam casei. Nam vidi ego in nundinis anuersi tantam quantitatem caseorū q̄ si non vidissem credere non potuisseȝ: ꝛ sunt pulchri casei: ꝛ in ipsis faciunt impresiones animalium litterarum florum ꝛ talium non sunt spissi ꝛ minus in medio q̄ȝ in circūferentia: ꝛ habent corticem mundum: suntq̄ȝ diafani siue translucētes: maxime cū sunt boni adeo q̄ ementes exponunt eos aeri ꝛ si vident transparētiam iudicant bonos: ꝛ vere plures reperiuntur boni ꝛ satis assimilantur placentinis ꝛ in colore etiam in sapore: sed nō sunt ita magni nec ita spissi. Et credo q̄ si facerent ipsos magis butirrosos q̄ essent valde meliores nec essent ita frāgibiles: ꝛ per ɔ̄ns nec sic dure digestionis: hn̄t tn̄ bonū saporem nec sunt multum viscosi: ꝛ fiunt pro magna parte ex lacte vacarum licet multum sit de lacte ouino. ꝛ hoc facit ipsos magis frangibiles. Portantur ad partes alamanie i magna copia ꝛ ad ptes galie britanie, hyspanie vsq̄ȝ ad cathaloniam ꝛ nō minus pulchritudo q̄ȝ bonitas comendatur.

¶ Caplm decimūtertium secundi tractatus de caseo flandrie ꝛ locorum circūstantiū.

Si totum lac q̄ in flandria generatur coagularetur ꝛ fieret caseus proculdubio ibi magna esset copia caseorum: sed magnam parteȝ lactis comedunt. Nam dum essem in villa gantensi siue agant vidi vno mane per vnam portam solum intrare octo vel decem currus oneratos lacte: ꝛ mihi aserebant per alias omnes portas non minus intrare ꝛ totum vendebatur. Erat lac illud in magnis vasis que curribus superponebantur. Et credo q̄ illa copia lactis sit vna de causis quare ibi tot reperiatur leprosi: maxime quia etiam ibi est notabilis copia piscium precipue maritimorum: quod satis facit ad rē. Non recolo me comedisse bonum caseum in tota flādria: nec in barbantia: neq̄ȝ in enaud: nec in artoys: nescio an defectu componentium proueniat: aut aeris: vel quia forte sicut delectantur in lacte: ita etiaȝ in butirro: est tamen patria frigida: nam sunt in septimo climate ꝛ in fine. Casei qui fiunt ibi sunt terrestres frangibiles nec habent bonum saporem. Et credo q̄ sicut in partibus meridionalibus non fiunt boni casei: ita nec in partibus oppositis vt septentrionalibus: ideo dimittamus illos tanq̄ȝ non multum valentes.

¶ Caplm decimumquartū secundi tractatus de caseo alamanie in locis quibꝰ fui.

Solū fui in berna straborg lucera suric vsq̄ȝ ad dominam nostram deshere mites in quibus locis est mediocris quantitas bestiarum ꝛ sic etiam lactis. Uerum non recolo me comedisse caseos electos: sȝ aliquos mediocris saporis: ꝛ erant iuuenes siue recentes albi mediocriter pingues: ꝛ credo si antiquarentur essent multum terrestres ꝛ frangibiles: cuius causam credo esse extractionem butirri: nam ipsi satis diligunt butirrū. Ideo de ipsorum caseis non facio magnam extimationem: ꝛ verisimiliter causa est similis illi que i precedenti capitulo dicta fuit: cum ipsi etiam ad septentrionē notabiliter declinēt. Et sic finit tractatus secūdus lacticiniī cū dei auxilio cui infinite sint gratie.

¶ Tractatus tertius ꝛ vltimus summe lacticiniorū ɔtinens capitula octo.

¶ Caplm primū quibus cōplexionibus lac ⁊ lacticinia cōueniant.

Studi capl'z posss dici mare magnū pp varias ⁊ sbtiles difficultates q̄s rubrice q̄sitū icludit: sʒ mlta dimittā dn̄is theoricis ⁊ solū q̄ ad pcticā ptinēt explanabo. Et primo iudicio meo n̄ possum' absolute respondē quibus complexionibus lac conueniat: nisi diceremus q᷑ omnibus complexionibus est nutrimentum conuenientissimum: saltim in aliqua etate: vt in etate infantie. nam omnibus infantibus conuenit ⁊ sine eo male nutriri possent infantes: qui cum sint valde diuersarum complexionnm videtur absolute posse concedi q᷑ omnibus cōplexionibus lac cōuenit: saltim aliquo tempore. Nunquid autem equaliter conueniat istis īfantibus lac esset difficultas requirens longum sermonem. Ideo pro nunc transeat. Sed veniendo ad alias etates non ita absolute responderi posset: cum plures sint lac abhominantes: vt de Conciliatore supra expressum est. Aliqui vero sunt inter quos ⁊ lac est magna proportionalitas ⁊ conuenientia: vt allegatum fuit etiam de mente Auicēne. Amplius lac cum corporib' proportionalitates habet que ratione comprehendi non possunt: ⁊ sic aliquibus potest conuenire. Ad quod etiaʒ non parum facit consuetudo. nam in pluribus montibus videmus esse tam viros q̄ mulieres cuiuslibʒ etatis: ⁊ diuersarum complexionum qui quasi nūq̄ comedunt panem nec bibunt vinum: sed solo lacte cum castaneis ⁊ caseo nutriuntur: ⁊ tamen sunt sani rubicundi: in quibus credo consuetudinem multum operari: etiam in montibus non sunt excessiui calores qui multotiens faciunt ad lactis corruptionem: non faciunt etiam exercitia multuʒ fortia in illis mōtibus nisi in ascendendo ⁊ descendēdo: que sunt eis quodāmodo cōnaturalia: ⁊ parum ex hoc fatigātur: vt experiētia docet. ⁊ sic possemus dicere q᷑ tales sic consueti non assuefecerunt stomacos suos ad alia cibaria digerenda: ideo procedendo ab infantia ad pueritiam: ⁊ a pueritia ad alias etates solum lacte vescebantur: ⁊ sic lac factus est eis cibus cōnaturalis in omni etate. Credo tamen q᷑ si transirent nunc ad alia cibaria que sunt in cōmuni vsu q᷑ infirmarentur: aut notabiliter alterarentur: ⁊ maxime si vellent postea ad vsum lactis deuenire. ⁊ potissime si aereʒ mutarent ⁊ exercitia. ¶ Sed si queratur de alijs hominibus non sic assuetis si lac conueniat. Oporteret distinguere: quia vel talia corpora sunt infirma: vel sana. Si infirma de his habebitur responsio infra. Si auteʒ sunt sana: tunc vel sunt inculpate sana: vel culpate sana: ⁊ tunc dicerē q᷑ culpate sanis in aliquibus casibus potest lac conuenire: vt gratia exempli: extenuatis aliqualiter ⁊ reducendo ⁊ preseruando: ⁊ sic in multis casibus posset lac conuenire. Sʒ oporteret exhibere modis a doctoribus explicatis: vt primo sit lac bene cōditionatū recenter ab vbere extractum: capiatur stomaco non repleto cibo vel humoribus: quia lac non vult sociuʒ: nisi sal mel vel zuccarum. ⁊ hoc iuxta naturas assumentiuʒ tardando comestioneʒ salteʒ tribus horis sine potatōe vini post: ⁊ non faciendo aliquod forte exercitium ⁊c. Si autē loquamur de inculpate sanis posset aut gratia complacentie aut augmentandi sanguinem conuenire. De caseo autem quomodo ⁊ quibus ⁊ quando conueniat in sequentibus apparebit. ¶ Quibus autem complexionibus lac magis conueniat. Credo q᷑ cōplexioni temperate: ⁊ illis que sunt magis temperamento vicinis: quoniam periculum in exhibitione lactis est propter facilitatem corruptionis: sed cum in corpore temperato sint cause magis resistentes corruptioni q̄ in alijs securius. poterit exhiberi: ⁊ sic alijs temperamento vicinis: nisi haberent stomacos valde calidos: q: corrumpunt in eis facile mutabilia vt Galienus secundo tegni. ¶ Utrum auteʒ magis secure colericis q̄ flegmaticis non est sine dubio. Sed credo minus noceret colericis: ⁊ magis prodesse posset. Licet faciliter oppositū defendi posset. Auicēna nāq̄ scdo canonis capitulo de lacte. dicit ⁊ pp̄ter declinationē suam nocet flegmaticis: ⁊ addēs rōnem: dicit: qm̄ caliditas eoꝝ non conuertit ipsum ad sanguineʒ sicut oportet ⁊ addit ⁊ propter hoc confert hn̄tibus complexionē calidam ⁊ siccam. Uerum subiungit cum in ipsoꝝ stomacis non est colera: ⁊ in summa ibi pp̄e vult q᷑ nocet calidam habentib' complexionem: quia conuertitur in ipsis in coleram. Sed possumus dicere q᷑ intelligit de cōplexione excessiue calida. Sed vide textum qui dicit: ⁊ est magis conueniēs cōsistentibus q̄ adolescentibus calidam habentibus complexioneʒ. Cuius oppositum ratione defendi posset: cum in consistentibus sint cause fortiores ad corruptionem lactis: ⁊ maxime quia vt clarum est in consistentib' est magis de colera. Sed nolo pro nunc amplius ista disputare: cogitabūt iuuenes eorum ingenia super hoc aperientes. ¶ Auicēna in capitulo proprio. vult lac conferre senibus: quia remouet pruritum qui accidit in eis. Quod tū intelligendum est sane cum multi sint senes: quibus non conueniret lac ex parte cattarri. Et tu vide quia ibidem dicit q᷑ lac caprinum confert catarris: ⁊ retinet eos. Quod credo sit propter stipticitatem suā de qua supradictum est: q᷑ propter nutrimentuʒ caprarum ⁊c. Et Hypocras quinta afforismorum sexagesimo quarto afforismo dicit. Lac dare caput dolentibus malum: ex quo arguitur ipsius lactis facilis euaporatio ad caput. Unde si considerentur dicta Galieni in cōmento faciliter poterimus omnia cōcordare nam dicit q᷑ lac est vnum de rebus cito mutabilibus quia si lac calorem inueniat plusq̄ oportet cito in fumositatem se mutat. si minorem: in acetositatem trāsducitur: ⁊ addit lac bonum ⁊ multum nutrimentum facit dumtamē coquitur ⁊ digeritur inflatio sub diafragmate ⁊ dolor in capite cōficitur: hec in sanis lac agit. Et sic videtur hic lac exhiberi nō posse sine aliquo nocumento etiam corporibus sanis. Uerum iuuamentum prestantius aliquando est nocumento: ideo exhibetur. Naʒ dicit loco allegato. Sed vniuersaliter lac bonum esse dico indigentibus bono ⁊ facili nutrimento ⁊ sic multis prodesse potest: maxime si consideremus que etiam dicit Auicēna: naʒ in proprio capitulo dicit q᷑ lac est cura obliuiōis sicce ⁊ tristicie ⁊ alienationis. ¶ Sed statim insurgit dubiuʒ: cum virtus memoratiua sicco perficiatur: ⁊ obliuio vel diminutio memorie ⁊ plurimum a causa humida procedant ⁊ lac humectet. Possumus dicere ad hoc cum Galieno q᷑ omnis imoderata discrasia deicit actum proprie virtutis: ⁊ sic licet de natura sicci sit memoriaʒ conseruare posset tamen in tantum augeri siccitas q᷑ oporteret vti humectātibus vt docet Auicēna in pposito. ¶ Iteʒ dicit Auicēna q᷑ melius est illud qd̄ est in medio estatis: cuius tamē oppositū

supradictum est. Tamen siquis consideret dicta sua seipsum corrigere videt: dum subdit. Veruntamen timetur in ipso q calor ipsum conuertat postquam potatum fuerit: & illud non timetur in vere. nam sic possemus dicere q lac veris absolute est melius vt supra. ¶ Et nota vnum singulare quod dicit: & neq est aliquid nocibilius corpi q lac malum. De bono tamē dicit q est boni chimi & facit exuberare sanguinem & augumentū faciens in cerebro & propter lac muliebre. Est etiam facilis digestionis. Vide caplm Auicēne & plura intelliges que timens plixitatē nō scribo: & sic quibus lac cōueniat satis discussum est.

¶ Capitulum scdm tertij tractatus qui sunt casei cōuenientes colericis & ipsis discōuenientes.

Si volumus ad qsitum rubrice scientifice responndere nō nisi cum distinctione fieri pōt: lz persepe medici interrogent nunqd case⁹ sanus sit. ¶ Ad qd rñdendum oportet diuersa respiciendo maturare rñsum: & fm complexiones & alia infra dicenda respondere. Unde cum querit qui sunt casei colericis cōuenientes. Oportet considerare triplex regimē esse vt Galienus tertio tegni: preseruatiuū scilz cōseruatiuū: & curatiuū. Si loquamur d regimine cōseruatiuo: sic oportet dicere q calidiora calidioribus & frigidiora frigidiorib⁹ indiget adiutorijs: vt ibidē Galienus & fundamentū est qm pseruatio fit p similia: & sic in regimine mere pseruatiuo calidiori corpori vt colerico cōueniret caseus calidioris cōplexionis vt antiqu⁹ vel salitus aut acuitatem habens que omnia caliditati attestātur: & sic de alijs complexionib⁹ pportionabiliter est dicendū. Verū q: rarissime vtimur hoc regimine mere cōseruatiuo: sed potius regimine preseruatiuo: verbigratia pseruando corpus colericum ne vlterius labatur ad calidum damus infrigidantia: & econuerso flegmaticis calefacientia. Secundū hunc modum colericis magis conueniret caseus frigidioris complexionis vt caseus nouus non salitus saltem notabiliter q aptus est remittere acuitatem colere vbi antiquus aut salitus potius coleram augeret & inflāmaret. Hoc dico merito complexionis totalis: quia ratione alicuius alterius dispositionis posset esse aliter iudicandum. Nam cum complexione colerica stat aut stare potest tanta stomaci frigiditas & humiditas indicare potēs de exhibitione calefacientium & exiccantium q potius exhiberi deberet caseus antiquus aut salitus q nouus. Et ideo in prudentia medici consistere debet vt vltra vniuersalem complexionem etiam cōsideret particularem complexionem aliorum membrorum: tempus anni: regionem: consuetudinem: & alia huiusmodi: vt cum recta ratione consulere possit quid in vnoquoq particulari conueniat indiuiduo: nec oportet sic faciliter respondere ad interrogata. Et ea que hic dicuntur etiā oportet intelligere de alijs cōplexionibus infra dicendis. ¶ Sed pro pleniori noticia omniū est intelligendum pmo q vt superius aliqualiter dictum est magna in caseis diuersitas reperitur: nam quidam est vacinus quidam pecorinus quidam caprinus: & quidam mixtus ex duobus aut tribus equaliter: & quidam inequaliter: ex quibus in caseo contingunt complexiones varie & nature. Itē quidam est pinguis: quidā macer: & quidam mediocris: quod contingit propter causas superi⁹ dictas. Item quidam est dulcis: quidam acutus: & quidam mediocris: cuius causa est sal aut coagulū: aut tempus longum: aut ipsum lac merito animalium: aut merito pascuum: nam sicut carnes vitulorum aliquando sapiunt: aut habent odorem alei siluestris: non mirum etiam si in lacte pascua aliquem possunt imprimere saporē. Itē qdā nouus qdā ātiquus & qdā mediocris: vt supra d etatib⁹ caseor. Itē qdā bonus: quidā malus: quidā mediocris. ¶ Pro quo notandū q case⁹ potest dici bon⁹ vel malus: vl respectu sui: vel respectu assumētis. Respectu sui. Prio est bon⁹ cū ē ex bono lacte & bñ cōfectus bñ conseruatus. Respectu aūt assumentis dr bon⁹ vel malus fz qd bonū vel malū inducit effectū: & est in hoc magna differētia qm idē caseus posset eē in se bon⁹: q tñ i assumēte diceret malus: q: i eo malū iduceret effectū: vt pz prio in his q caseū abhominant. Nā alij qui sunt qb⁹ case⁹ quātūcūq bon⁹ si exhiberet esset quasi venenū. Idem ēt caseus ātiqu⁹ & hñs notabiliter de acuitate dici possz respectu sui & absolute bonus: q ēt respectu assumētis vt corpis flegmatici & tpe hyemis diceret bonus: & tñ respectu alterius vt colerici: & tpe estatis diceret malus: q: i isto colerico & tpe estatis malū induceret effectū. Et pariter d nouo ecōuerso dicere possumus qui in se bonus ēt respectu colerici tpe estatis: q tñ respectu flegmatici & tpe hyemis diceret malus. Sic ēt est diuersitas ex parte tpis in hoc q idem caseus in se bon⁹. erit tñ melior vno tpe q alio gra exempli: caseus nou⁹ ēt bene cōditionatus est melior in estate q in hyeme: cū tpe estatis magis infrigidātibus corpa cōiter indigeant: & certū est caseū nouū infrigidatiuū esse: & sic ecōuerso dicemus de caseo antiquo qui melior ē tpe hyemis q ipsummet tpe estatis: pter consilem cām: & hoc intelligat merito casei & merito tpis: q: possent esse alie indicatōes ita fortes q caseus nou⁹ in certo corpore esset ad istū intellectū melior i hyeme q in estate: vbi tale corpus propter aliquā cām magis indigeret nutrimento tēpore hyemis q estatis: & cū hoc esset in hyeme corpus magis paratum inflāmari pter aliquā accidentalē cām q in estate: siue hoc pueniret merito regiminis vt fortis exercitij: aut vigilarū: aut tollerantie famis vel accidētiū aīe: siue pueniret merito alicuius dispositionis vel egritudinis in tali corpe repte tpe hyemis magis q tempore estatis: vt de pluribus exemplificari posset. Et ideo insequendo dicta superius & concludendo tenorem capituli: credo dicendum q caseus nouus maxime non salitus conuenit magis colericis q antiquus: & hoc aliorum posita paritate: quia aliter oppositum contingere posset vt supra. Et sic etiā dicere possumus q caseus nouus conuenientior est in estate q in hyeme: indicatōe sumpta a tpe anni. Multa in hoc caplo sunt dcā q ad sequētia multum faciūt: nō vbi opz recursus hēatur.

¶ Caplm tertiū tertij tractat⁹ q sunt casei cōuenientes flegmaticis & ipsis discōueniētes.

Prosequendo regimen preseruatiuū vl reductiuum versus temperamentum in corporib⁹ flegmaticis q casei cōueniāt & omittēdo cōseruatiuū rgimē q fit p silia: vt supra satis dcm ē. Quia

Quia complexio flegmatica opponitur colerice: & oppositorū eadē ē disciplina: cum colericis vt supra nouus caseus cōueniat magis q̄ antiquus: oportet dicere q̄ flegmatis antiqu⁹ case⁹ magis conuenit q̄ nouus: cū nō minus cōtrariari videant̄ case⁹ātiquus & nouus q̄ cōplexio colerica & flegmatica. Uerum hoc itelligo indicatōe sumpta a cōplexiōe q̄ flegmatis magis cōuenit antiquus caseus aut aliquā hñs acuitatem q̄ nouus vel sine acuitate: & maxime tpe hyemis. Nam cum complexio flegmatica indigeat p ipsius preseruatione calefaciētibus & exiccantibus: & caseus antiquus fit huiusmodi: sequitur intentuz: q: caseus nouus faceret aut saltem disponeret ad vlteriorem lapsum: & sic esset aptus nouus caseus deducere flegmaticū extra latitudinem sue naturalis dispositionis. Et siquis diceret q̄ immo conseruaret eum in sua naturali dispositione. cuz ꝯseruatio fiat p silia. Dico prio vt supra q̄ hic intēdim⁹ regimini ꝑseruatiuo & non conseruatiuo. Secundo possem dicere q̄ licet conseruatio fiat per similia in forma vel virtualiter: frigiditas tamen casei noui excedit frigiditatem corporis flegmatici saltem virtualiter. Et sic posset ipsum ducere extra latitudinem sue naturalis dispositionis. Uerū pro nūc ista dominis theoricis dimitto. ¶ Sufficiat igitur pro nunc q̄ flegmaticis indicatione sumpta a complexione magis conuenit caseus antiquus q̄ nouus: & hoc satis clarum est: & si vellimus addere illam particulam: alijs paribus: adhuc erit clarior: vt posita paritate in consuetudine regione tempore anni particularibus dispositionibus membrorum ꝓprietatibus occultis & alijs omnibus preterquam in antiquitate & nouellitate casei. clarum tamen est indicatione sumpta a complexione flegmaticis antiquos caseos conuenire. Non confidant tamen flegmatici tantum in hac cōuenientia q̄ indiscrete caseis vtantur. Sed modeste semper: quoniam & si respectu primarum qualitatum conueniant: sunt tamen alia quibus officere possunt si difficultatem digestionis grossitiem nutrimēti: & alia cum modo substantie considerare voluerimus.

¶ Capitulum quartum tertij tractatus qui sunt casei conuenientes melancolicis & ipsi disconuenientes.

Inter omnes lapsas complexiōes naturales melancolica est minus bona: breuiorisq̄ vite & durationis: ideo diligenti studio gubernāda: quia lapsus valde modic⁹ sufficeret melācolicū ad egritudinalē lapsum producere: & vt clarz ē tā i regimie ꝑseruatiuo q̄ reductiuo calidis indiget & humidis: & iō nō facile est videre q̄ sint casei ipsis cōueniētes. Nā licz ātiq ad calidū declinēt: tñ sicciores sūt q̄ illi ꝯplōni ꝯueniat: noui aūt lz hūidi sint ad fridū tñ declinātes ipsis melācolicis nō cōueniūt. Opz igit̄ vel dicē q̄ paucissimo caseo vti debeant: aut caseo nouo solum tpe estatis: vel ātiq̄ tpe hyemis: aut mediocri iter nouelitatē & ātiqtatē q̄ oī tpe minus discōueniret maxime si bon⁹ eēt vt case⁹ Brixie & ꝯsiles. nā cū tal' case⁹ mediocris ēt q̄ndā mediocritatē i q̄litatib⁹ obtineat vꝫ saltē merito ꝑmarꝫ q̄litatū nō mltū posse nocē. nā nou⁹ magis conueniret respectu humectationis: verum ratione frigiditatis plus obesset: & sic antiquus rōne caliditatis meli⁹ ꝯueniret: sꝫ siccitas ꝯiūcta nō cere. Dicam⁹ igit̄ vt supra q̄ mediocris iter nouellitatem & antiquitatē minus pōt nocere melancolicis imo aliquib⁹ gratia nutrimenti iuuare posset: maxie si cōsuetus foret: nouus etiā tempore estatis & antiquus tempore hyemis in pauca tñ quātitate nocere non possunt: imo cuz aliquibus circūstātijs ꝓdesse: vt supra satis etiam infra dicetur.

¶ Capitulum quintū tertij tractatus: qui sunt casei cōuenientes sanguineis & ipsis discōuenientes.

Ex opposito se respiciūt cōplexio sanguiea & melancolica: verꝫ in sanguinea virtus valde fortior est apta minus ledi a sibi occurrētibus: tam intus q̄ extra: naz virtutes sunt in ea fortiores: & sic digestiua plura poterit imutare obiecta que non posset complexio melancolica: ideo cum maiori licentia possunt caseis vti dico sine notabili nocumento. Uerum cum queritur qui magis cōueniūt sanguineis oportet dicere q̄ frigidi & sicci: tales aūt essent ex capris confecti & noui: & postea ouini etiam noui: & vacini non sic noui: sed non saliti: & aliqualr antiquati: nam tales in regimine preseruatiuo cōuenientiores essent. Plura dimitto que infra dicentur. Sed pro nunc sufficiat qui casei cuiq̄ cōueniāt complexioni indicatione sumpta a complexiōe aut aliorum seruata paritate.

¶ Capitulum sextum tertij tractatus qui sunt casei conueniētes senibus & alijs etatibus.

Siquis bene cōsideret que dicta sūt circa ꝯplexiones naturales in cōueniētia & discōuenientia caseoꝝ facile poterit in etatibus ēt iudicare. Nam etas prime senectutis attestatur cōplexioni flegmatice. Iuuētus aūt colerice. Pueritia sanguinee. Decrepitatis aūt etas melancolice cōparat̄. Et sic satis conformiter de etatibus dicere possumus sicut de cōplexionib⁹ dictū ē: his exceptis. Primo q: in decrepitis ꝓpter indigestiones plures habundant materie flegmatice & consequēter catarrales: a quib⁹ si sumatur indicatio non sic cōueniret caseus ēt cum illis conditionib⁹ qui cōueniret in cōplexione melancolica: vt satis clarum est: naz caseus superius designatus qui in cōplexione melancolica cōueniret i etate decrepita multiplicando cattaros multuz disconuenire posset: cum videamus plures decrepitos a catarro suffocari: & ideo nō video decrepitis caseū aliquem conuenire. Forte aūt minus malus eēt etiā antiquus in modica tamen sumptus quantitate ꝓpter difficultatē digestionis: & ideo doleo satis dum cogito me intrare debere etatē illam si deo placebit q̄ me a caseo abstinere oportebit quem tamen libentissime comedo. Secundo est diuersitas inter etatē pueritie & complexionem sanguineam: q: obiectum difficilioris imutationis & solidioris substātie transmutabit sanguineus iuuenis q̄ puer maxime in infantia constitutus: & sic aliquis caseus poterit ꝯuenire sanguineo vel saltem non nocere qui tamen infanti nō conueniret aut in eo notabile induceret nocumentū. Et ideo licet lac sit infantibus conuenientissimum nutrimentum: caseus tamen etiam cuius vis cōditōis nō

cōueniet. Laudo ēt vt pueris detur in valde modica quantitate: ⁊ de mediocri inter antiquitatem ⁊ nouelitatem: plus tamen nouelitati q̄ȝ antiquitati attinēti. Juuenibus vero sicut de colericis dictum est: ⁊ primis senib⁹ sicut flegmaticis: itelligēdo semp indicatiōe sumpta ab etate. Et hec d̄ etatib⁹ dcā sufficiāt.

¶ Caplm septimū tertij tractatus de caseis cōuenientibus in aliquibus egritudinib⁹: ⁊ diuerso modo preparationis eorum.

SI in hoc caplo ea oīa que ad ꝓpositū faciūt scribere vellē tractat⁹ vnus magn⁹ insurgeret. verꝫ aliquas ⁊ paucas narrabo egritudines ī quibus ⁊ lac ⁊ caseus non pauca faciunt iuuamenta. Et primo de lacte vltra ea que superius dicta sunt de mēte Auicēne. Quia de lacte asinino non feci magnā mentioneȝ ⁊ hoc ideo q: ad caseū faciendū inutilis est. nā ē valde subtilis substantie: ⁊ ideo nō faciliter in stomaco caseatur: ideo via medicine post lac mulieris lac asine cōmendaf: vnde Gal. septimo de ingenio sanitatis. caplo sexto in cura male cōplexiōis sicce stomaci: quicquid dicat Serapio de mēte ipsi⁹ Gal. assertiue dicit. Lac asininū ceteris ē melius post muliebre: qm̄ alijs est subtilius. i. penetrabili⁹: ⁊ ad coagulandum tardius: lac enim coagulari in stomaco nocibile est vnicuiqꝫ subtilitas huius lactis suiqꝫ digestio ꝓprie iuuatiua sunt: q: via transeundoꝝ ciboꝝ est angusta ⁊ clausa ⁊ digestiua ↄfecta: vnde opꝫ eos bibere illud lac aut solū aut cuȝ modico mellis ⁊c. Hec Gal. qui si tamen alibi appositū dixisse appareat cōcordando dicerem ꝙ hic loquif in isto casu vt in remotione male complexionis sicce stomaci. Alibi forte loquitur d̄ bonitate alterius lactis pro aliqua alia intentiōe. Auicē. prima quarti in capitulo rememorationis medicaminū infrigidantiū ethicos laudat lac asine: quoniam infrigidat ⁊ humectat. Undecima vero tertij caplo de cura ptisis dicit: ⁊ de lactib⁹ magis cōueniens est lac mulieris suctum ex mamilla: deinde lac asininū ⁊ lac caprinū ꝓprie ꝓpter stipticitatem que est in lacte caprino: deinde dicit ⁊ lac equinū ēt ē ex eis que mūdificāt ⁊ faciūt sputū facile ⁊c. Et sic quo ad intētionē humectādi mūdificādi ⁊ ifrigidandi que necessaria sunt in istis casib⁹ lac asininū prefertur. Pro nutricatiōe tamen aut alijs intētionibus non ⁊ sic concordabimus ista cum his que superius dicta sunt in capitulo tertio primi tractatus. Ideo istud caplm cuȝ illo recurratur. Sufficit ꝙ lac ethicis cōfert ⁊ ptisicis cōfert vlceribus renū maxime ouinū: q: non est ei par dicit Auicē. In fluxibus autem lac calibeatū. Confert lac in mitigatiōe dolorum in passiōibus oculoꝝ: in asperitate gutturis: in vlceribus palati: ⁊ pluribus alijs passionibus vt possem pluribus auctoritatibus demonstrare quas gratia breuitatis omitto. Et si vis plura videre ⁊ vtilia tā in mō exhibitiōis lactis q̄ȝ in virtutib⁹ ⁊ ꝓprietatib⁹ suis lege que dicit Mesue in caplo de ptisi. ⁊ multa bona cognosces. Sed venio ad casum nr̄m q non solum pro nutrimento vtilis est: sed ad plures confert egritudines. nam caseus nouus impinguat ⁊ multi eo nutriuntur. Confert ethicis constante digestiua ⁊ alijs multis dispositionibus. Antiquus ēt ad multa iuuat ⁊ ante pastum ⁊ post vt in sequenti dicetur capitulo. Sed singulariter valet vt omnes attestantur doctores in fluxibus: verum primo lauaf pluribus vicibus in aqua calida: ⁊ hoc vt ipsius salsedo ⁊ acuitas remoueatur: deinde varijs modis exhibetur aut exiccando ⁊ faciendo puluerem q post cuȝ cibis exhibetur: aut per clistera inicitur ⁊ leuiter abstergendo cōsolidat vlcera intestinoꝝ ⁊ cōstringit ea: vel sic lotus exhibetur cum alijs cibis patientib⁹ stante digestiua stomaci satis forti. Fit etiam aliquādo decoctio casei in aqua que multiplicat lac in mamis mulierum ⁊ breuitati indulgens non allegabo doctores has ⁊ alias plures virtutes caseo ascribētes. Uerum non preteribo vnū quod dicit Auicēna in caplo de caseo. ⁊ credo habuerit a Raby Moyse q idem dicit: ⁊ est singulare ⁊ expertum: ꝙ si teraf caseus antiquus cum oleo aut cū aqua pedū porcorum salitoꝝ qd̄ melius est: ⁊ fiat emplm super duritiem iuncturarū extrahit ex eis sicut gipsum ⁊ ad veritatem est res multotiens ⁊ in multis experta: licet tamen non in omnibus vt aliquando probaui: vnde sigs bñ cōsideret nās caseoꝝ poterit ad plēs referre egritudines ⁊ vtilitates plurimas reperire.

¶ Capitulū octauū ⁊ vltimū tertij tractat⁹ de modo comedēdi caseū: ⁊ qui ante cibū: ⁊ q post comedi debeant ſm varias cōplexiones: tā totales q̄ȝ partiales.

IStud vltimum caplm est ꝙ magis queritur ⁊ in quo magna colligetur vtilitas. nā in cōi ⁊ fere continuo contingit vsu. Et iō vt possumus veridice respondere in talibus ⁊ sciētifice: oportet prio intelligere intētiōes varias quibus hoīes vtunf caseis. Scdo intelligere oportet caseoꝝ naturas de qb⁹ tamen satis supradictū est. Est āt videndū q: auctores antiqui de ipsis caseis senserūt: vt concordando dicta eoꝝ possimus vsum caseorum ad opus practicum vtiliter reducere. ¶ Pro primo igitur intelligēdo sciendum ꝙ caseus aliquando exhibetur gratia nutrimenti principaliter: ⁊ tunc caseus magis nutritiuus ⁊ aptus ſm plures sui partes in substantiam membrorum conuerti dicetur melior. Et isto modo medius inter nouuȝ ⁊ antiquum dicetur ⁊ erit melior. Unde Auerrois quinto colliget. dicit caseus recens frigidus est ⁊ humidus grosse substantie. ⁊ vetus calidus est ⁊ siccus propter sal: ⁊ tendit ad adustionem: ⁊ si aliquis caseus est bonus medius inter veterem ⁊ nouum est bonus: modo sit factus rationabiliter ⁊ ex bono lacte. ¶ Et Auicenna secundo canonis capitulo de caseo. dicit ꝙ medius inter illū qui extenditur vt viscus ⁊ frangibilem. Ambo eniȝ sunt mali: ⁊ sic medius inter nouelitatem ⁊ antiquitatem erit illius conditionis alijs partibus ⁊ sic melior. ⁊ ibi dicit ꝙ caseus antiquus salitus extenuat: ⁊ sic volentes extenuari ⁊ dubitantes impinguari: quoruȝ magnus est numerus vltra montes possunt ex eo comedere: sed caueant a nocumentis que potest inducere. Nam Auicenna loco allegato dicit ꝙ est malus stomaco ⁊ nō salitus: ⁊ ꝙ generat lapidem in renibus ⁊ vesica ⁊ proprie humidus: ⁊ addit ⁊ ꝓprie cum comeditur cuȝ seminibus ⁊ penetrare facientibus per que intelligunf oīa diuretica: ⁊ est dictum singulare bona rōne fundatū: nam diuretica ducunt caseuȝ aut eius materiam ad vias vrine ⁊ certum est ꝙ caseus est materia lapidum. Ideo aduertant qui

caseo

caseo vtūtur libēter ne in illa mēsa comedant diureti ca post caseum maxime nec bibant ēt post vina alba presertiꝫ potentia pp assignatā cām. Et ab his potissime cauere debēt inclinati aut soliti has passiōes in currere. ¶ Isaac vero in suo de dietis pticularib⁹ lōge magis alijs doctorib⁹ caseū detestari vꝫ dū dicit. Caseus vniuersaliter ē pessimus stomaci grauatiuus ꝛ digestioni difficilis: ꝛ subdit idcirco vtentes eo se pissime collicam incidunt passionē ꝛ lapides ī eorūꝫ renibus generantur: quā quidā auctoritatē aliq glosare voluerunt ꝙ intellexit de valde antiquo salito ꝛ fortiter terrestri. Sed nō credo hanc glosam ad mentem suā accedere cū dicat caseus vniuersaliter ē pessimus: ꝛ sic vniuersaliter loquēs nō intēdebat de illis pticulariter loqui. Sed credo fuerit illius opinionis aut q: ipse caseum abhominebaᵗ: aut forte non viderat nec gustauerat nisi de caseo oriētali aut sardinie q ad veritateꝫ nihil valent ꝛ realiter eos pessimos esse confiteor. Ueruꝫ caseus caseo qd prestat: esset valde abusiua compatio: si qs sardinicū caseū caseis d bria brexie aut tarātasie compararet: qm̄ isti cū multis in secūdo tractatu descripti sunt faciliores valde digestionis maioris nutrimēti ꝛ melioris. Alij caseuꝫ detestātur vi vocabuli dicentes ꝙ caseus diciᵗ quasi carens esu ꝛ sic indignus pp ipsius malitiā māducari: sꝫ dictū hoc volūtariū ē. Alij malitiā eius detestanᵗ: quia ex deteriori parte lactis ꝯficiᵗ: videlicet ex parte magis terrestri q̄ in lacte reperiᵗ vt satis ī p̄io tractatu mōstratū ē: ꝛ certū est ꝙ hec rō satis ꝯcluderet si sole ptes terrestres ꝯcurrerēt ad casei ꝯpositionē: sꝫ boni casei ꝯpositores ēt notabilē ptem butyrrosam dimittūt imo aliq totā: q̄ qdē ps ē illa q̄ facit ad casei bonitatē remittēdo ptes terrestres: tā in frigiditate q̄ȝ in siccitate cū partes butyrrose calide sint ꝛ humide: ēt de partib⁹ aquosis aliqd in caseo remanet saltē notabili tpe: ꝛ hac de cā doctores dixerūt caseū nouū eē frigide ꝛ humide ꝯplexionis: qd fieri non posset nisi pp p̄ntiā illaꝝ ptiū hūidaꝝ: vñ nō solū ex ptib⁹ siccis ꝯficiᵗ caseus: ꝛ sic eoꝝ rō non ꝯcludit. Et in summa nulla rō mihi nedū ꝯcludere: veꝝ nec psuadere pōt ꝙ casei sint oēs ita detestādi vt alique sonāt auctoritates: ꝛ ꝙ corpora maxime sana eo vti ñ possint: moderate tñ: ꝛ eo maxime ꝙ experientia vidi ꝛ reges presertim christianissimū Ludouicū regem francoꝝ: duces plurimos comites marchiones barones milites nobiles mercatores plebeos vtriusqꝫ sexus q caseo libēter vtūtur: ꝛ sic potius vꝫ ab oīb⁹ approbari. Sꝫ ad ꝓpositū veniēs vt dixi si case⁹ exhibeaᵗ grā nutritionis: nouus aut nouelitati attinēs dari dꝫ: ꝛ ante alios cibos: imo ēt alijs cibis commixtus. Laudo tñ semp vt quouis respectu exhibeaᵗ sit modice quantitatis. Aliquādo aūt exhibeᵗ ad ꝓuocādū appetitum vt sepius in me ipso expertus sum: naꝫ si debilitetur appetit⁹ pp p̄ntiā alicuius flegmatis in ore stomaci ꝯtenti: tūc cōuenit comedere paꝝ casei antiq añ pastū: qm̄ resoluēdo ꝛ incidēdo deponet aut deponere poterit illas partes flegmatis adherētes parietibus oris stomaci: quoꝝ p̄ntia ꝓsternebaᵗ appetitus. Ubi tñ ista deiectio appetit⁹ eēt ab alia cā maxie a mā colerica ñ cōueniret. Aliqñ vero daᵗ grā corrugatiōis oris stomaci ꝛ sigillationis ne fumi postea ita faciliter petant caput ꝛ vt sua grauitate cibum ad inferiores partes stomaci descēdere faciat: ꝛ isto mō ēt ꝯuenire pōt post cibum comestio modici casei antiq bñ cōditiōati: plus tñ ꝛ minus: aperiendo semp oculos ad *cōplexionem totalē ꝛ partialē: ad regionē: ad tēpus anni: ꝛ ad cōsuetudinē principaliter*: nam plures ita assueti sunt caseo: vt ēt notabilis q̄ȝtitas eis nocere ñ possit: ꝛ aliqui a valde modica q̄ȝtitate leduntᵗ. Si aūt exhibeaᵗ case⁹ grā ꝯtroparētie alicui⁹ cibi assumpti: tunc si cibus assumptus fuisset humidus conueniret caseus antiquus: si vero fuisset cibus siccus aut exiccatiuus: magis ꝯueniret nouus. Et ex his patet versum cōiter allegatū nō habere vniuersaliter veritatem dū diciᵗ. Post pisces nuces: post carnes caseū duces. Nā aliqs caseus antiquus isto respectu posset plus ꝯuenire post pisces q̄ȝ post carnes: cū sit necessaria maior exiccatio post pisces q̄ȝ post carnes: vt clarū ē: maxime in multis corporibus: quoꝝ exempla breuitatis cā dimitto. Assumiᵗ ēt aliquando caseus ad satisfaciēdū necessitati appetitus vt ꝑsepe contingit dominis studentibus: q dum suas paucas carnes comederūt cum appetitu adhuc restantes ad caseum recurrunt: ꝛ dicūt ꝙ caseus ē persepe actio subsidiaria admodū loquendi dominoꝝ legistaꝝ. Comediᵗ ēt aliqñ caseus post cibū grā voluptuositatis aut remotionis vnctuositatis dentiū: post comestionem carniū pinguiū ꝯtingētis: aut rōne remotiōis alicui⁹ saporis in ore post alios cibos remanētis: ꝛ in his casibus pōt concedi caseus boni saporis ad antiqtateꝫ parum declināns: sed in modica quātitate semper insequendo cōmune dictum. Caseus ē sanus queꝫ dat auara manus. Et hic videᵗ modus cōueniens pro diuitibus ꝛ notabilibus personis obseruandus. Pauperes vero ꝛ quos ad quottidianā casei comestioneꝫ impellit necessitas regulis superioribus nō astringūtur: cum coganᵗ ꝛ in principio ꝛ medio ac fine comestionis ipsorum caseum manducare. Esset tñ ipsorū consideranda complexio: ꝛ aliquibus nouū: aliqbus antiquū: aliquibus mediū si habere possent exhibēꝛ iuxta ea que superius dicta sunt. ¶ Et sic eoꝝ que ī hac materia reperire potui finem impono. Scio tamen me aliqua dixisse que citramōtanis aut superflua: aut minus bene dicta videbūtur ꝛ pariter vltramōtanis plura apud eos notissima que dicēt forte potuisse taceri. Ueꝝ q: ea apud cismontanos ignota erant scribere visum ē vt vnusquisqꝫ partem suā accipiat: ꝛ vltramontani que citra: ꝛ citramontani que vltra. Et sic si quis omnia recta rōne ꝯpenset saltē nihil superfluū iudicabit. Remittens me semper in oīb⁹ saniori iudicio ꝛ correctioni peritorum magis: cuꝫ inter physicos me minimum esse profitear. Ad laudeꝫ ꝛ gloriam clementissimi dei a cuius fonte omnia bona procedunt ac diui Pāthaleonis medici ac martyris gloriosi. Amen.

FINIS

¶ Explicit Sūma Lacticinioꝝ preclarissimi artium ac medicine doctoris dñi magr̄i Panthaleonis d Confientia.

¶ Opus putile de cautelis medicoꝝ editū a clarissimo phylosopho ac medico magistro Gabriele zerbo veronense theorice medicine ordinariā studij patauini publice legēte sb anno domini. M.cccc.lxxxv.

¶ Prologus.

Erfectuȝ medici regimē in actu ei⁹ operatiuo sicut ⁊ viuendi hōis modus cōplet p rōnem arte pfectā. Humanū.n.genus arte ⁊ rōibus viuit prio methaphysice. Perficitur aūt rō p artē medicinalē cum obseruatōe diligēti canonū: tam ptis theorice q̄ practice medicine. Hoꝝ vero obseruatio diligēs potissime adimplet triplici istrumēto. ¶ Prio iuocatiōe diuini auxilij qd pceptū nobis isinuat princeps pria primi dū ait in primis deo gratias agamus ⁊c. Et Halyabas prio regalis dispositionis dū inqt hoīem medicū ad deū eē suspicientē. Et Joānes Mesue de appropriat]. Deū o medice i cunctis prepone ⁊c. ¶ Scdo vero adimplet conatu volūtatis: studio: ⁊ diligētia: vt neq3 die: neq3 nocte studiū itermittat. S3 lectiōe assidua: ⁊ meditatione indesinēti: cum meditatio clauis existit sapiētie. In de. Halyabas loco allegato. Op3 medicū magis lectione occupari: studioq3 consideratiōis librorū medicine: nec negligat: aut fastidiat eos quottidie legere. Et Damascenus in afforismis habūdāter libros pitoꝝ viroꝝ legere ⁊ eoru3 secreta discutē iuuat hominē sapientē. ¶ Tertio adimplet obseruatōe canonū medicinaliū diligēti euitatiōe false doctrine: nec nō deceptōis: ⁊ isamie nōnūq̄: vt q cōtingētium in actu opatiuo medici. Nō.n.o3 cuicūq3 scripture credere: vt Gal. ait prio de simplici medicia. Et q non timet infamiā inuerecūdus cēset. Siāis.n.vr̄ obseruatio canonū medicine obseruatōi legis euangelice que ꝯsistit perficit. Primo iploratōe diuini auxilij: dicente legislatore q ē Saluator noster Matthei. x.c. petite: ⁊ dabit vobis. ⁊ querite: ⁊ iuenietis. pulsate ⁊ aperiet. ¶ Scdo conatu liberi arbitrij: ppterea dr ibidē intrare p portā arctā: qm̄ lata est porta ⁊ via spaciosa que ducit ad pditionē. ¶ Tertio euitatiōe false doctrine ⁊ deceptionū cum ibidē dicat: attēdite.i. diligēter cauete a falsis pphetis.i. doctorib⁹ hereticis. Ueniūt.n.ad vos in vestimētis ouiū. Interius aūt sunt lupi rapaces: ab opib⁹.n.eoꝝ cognoscetis eos. Aliqū.n. cauēde sunt insidie malignātiu3 ⁊ emulantiū: ppter qd dictū fuit Matthei.x. cauete āt ab hoīb⁹. Propter qd in actiōib⁹ humanis cu3 prudentia aliqū declināda est malitia psecutoꝝ: iō dictū est ibidē. Estote prudentes sicut serpentes. Exēplo beati Pauli tarsensis qui cognoscēs malitiā iudeoꝝ i Hyerusalē: cum ipse esset ciuis romanus ex priuilegio appellauit ad Cesarem. Aliqū ēt occurrēte necessitate: siue amaritudine fellis: qd pcipit ibidē pcedendum est in humanis: ⁊ dicit. Estote simplices sicut colūbe. Unde licet astutia vulpina: ⁊ mores lupini de quib⁹ meminit Haly. rodoa3 scdo tegni. cōmento. xiij. sint i medico illaudabiles: ⁊ sitr ruditas bouina: ꝯ qua Gal. prio virtutū nāliū libro. ca. viij. s3 medio mō incedēdū sit. Attū difficile ē his tpibus luctuosis tute icedere cū hac mediocritate pp insidias malignātiū emuloꝝ. Op3 aūt medicū in arte sua eo magis obseruare q̄ dicta sunt in actu opatiuo medicinali: quo difficile est hominem existentem non peccare: vt ait Galienus secundo memiri. alia quidem vt ignorantem ⁊ alia vero vt male iudicātem: ⁊ alia vt negligēter scribentē supple: aut docētē3: aut qūo l3 altr opātē: vt iaduertētē: ⁊ ad delectabilia humana descēdētē. Et Damascenus in afforismis. neq3.n. humana nā erroris periculū icurrere pōt pser tim in subtilibus: ppter qd melior medic⁹ iudicatur ab Haly.n. scdo tegni qui existimatiōi artificiali magis appropinquat. ¶ Ut igit in difficultate nō peccandi: siue nō errādi in medicando min⁹ delinquant medici: vt ad estimationē artificialē nō ipediti: neq3 distracti ppinquius accedant: vt recte cōseq possint finē intentū tractatū de cautelis medicoꝝ aggrediamur coopante illo q oiu3 viuētiū ē tutela. Cautelas aūt p capita tangem⁹: qr oiu3 eaꝝ i singulari ipossibilis ē cognitio: qr in ifinitū pcedūt: sicut i ifinitū cōtingit itellectū hūanū put reflectit ad sensum errare pcipue in actōib⁹ hūanis nō min⁹ forte q̄ peccata: seu mōstra i nā eueniāt pp varias mae dispōes. Est aūt cautela cū diligēti attētōe euitatio deceptōis.i. fraudis: ⁊ delusiōis: ⁊ isamie.i. ignominie: ⁊ dedecoris occurrentiū medico in actu ei⁹ opatiuo circa corpus humanū dirigēte itellectu practico ad honorē: ⁊ vtilitatē medici tuēda: vel ꝯsequēda finalr ordiata In qua notificatōe exprimunt oēs cāe cautele videlicet: mālis: formalis: efficiēs: ⁊ finalis. Describitur aūt cautela p actū: ⁊ nō p habitū cū dr iuitatio cū diligenti attētōe: vt denotet medicū ad picula assidua ac fere quotidie capiti suo emergētia i actu opatiuo vitāda debē esse aīo semp pmptos: atq3 intēto nō minus q̄ athlete. nā sicut illi ad certandū vocati: pectis alte brachijs cōsistūt: caputq3: ⁊ os suū manib⁹ oppositis quasi vallo pmuniūt: ita medicus oi cautelarum genere aduersus vim petulantiaq3 malignātiu3 debet esse animo ⁊ opere semper intēt⁹. Qōnis aūt querentis vtrū consideratio de cautelis attineat parti practice medicine aut theorice. Solutio est facilis: quia annectitur ⁊ attinet parti que docet modū ⁊ qualitatem operandi: ⁊ alterius questionis etiam solutio patet cum queri solet vtrum ad omnem medici actionem conferat vsus cautelarum adeo q licz vtilis sit actui conseruatiuo: preseruatiuo: ⁊ resumptiuo: est tamen magis in vsu in actu curatiuo medici. Sicut autem ad ea que in libris medicorū tradita sunt cognoscendum: ⁊ per ea operandum precipue vt in egritudine non impediatur debita actio virtutis contra morbū: oportet medicū non solum seipm prebere que oportet facientem sed etiam egrotantē: ⁊ presentes: ⁊ que extrinsec⁹ sunt: vt Hypocras prima particula afforismorū. Ita medicum pficiscentē ad artem medicinalē cōsequuturū ex ea gloriā: ⁊ honorem: ⁊ vtilitatē: vt re ipsa: ⁊ non nomine solū medicus habeatur: vtq3 euitet cum diligenti attentione deceptōes: ⁊ infamiam sex modis in genere oportet esse dispositum iuxta quos modos erunt sex capitula. Primo quantum ad modum se habendi sm dispositiones tam anime q̄ corporis a generatiōe cō tractas ⁊ sm ea que sibi debentur dum addiscens ē. Secundo quantum ad modum se habendi erga deum. Tertio quantum ad modum se habendi in seipso: quo ad dispositiones animi ⁊ corporis ex tēpore acquisitas. Quarto quātum ad modu3 se habēdi circa egrotātē

ex egrotante. Quinto quãtum ad modũ se habendi quo ad pñtes: ⁊ astantes mulieres: discipulos: plebem: ⁊ aromatariũ. Sexto quãtum ad modũ se habẽdi respectu eorũ que extrinsecus sunt. In hoc vero opusculo illustriũ medicoꝝ sententias sub cõpendio seqmur eos: ẽt nõ igrate noiando. ¶ Est. n. benignũ atqꝫ ingenui pudoris plenũ fateri per quos perfeceris vt ait Plinius imitãtes in hoc quecũqꝫ ab antiquis scripta sunt ⁊ ab Hypocrate maxie omniũ bonorum nobis duce.

¶ Si aũt pñs opusculũ dignis eo oibus cõe. indignis vero nequaqꝫ. voco aũt indignos auctore Galie. li. pronosti. quicunqꝫ parui sunt anima: ⁊ nõ gratia discendi aliquid legum: sed vt aliquem possint calumniare.

¶ Capitulum primum.

¶ De modo se habendi medici ẜm dispositiones tã anime ꝙ corporis a generatione ꝯctas: ⁊ ẜm ea que sibi debenť: vt discens est.

Expedit ei qui sapiens oino: ⁊ consumatus futurus est medicus vt natura ꝑticeps sit eaꝝ rerũ de qbus ait Hypoc. li. ꝺ lege. ingenio vꝫ doctrina bonis moribus puerili est instõne laborãdi studio ⁊ tpe simili. n. mõ medendi facultatis cognitio ꝑuenire cerniť: queãdmodũ nasci ⁊ ꝑcreari videnť ea: q̃ terre mãdanť. Ingeniũ. n. nr̃m est veluti ager docentiũ doctrine veluti semina: puerilis educatio: vt tẽpestiua semẽtis. i. vt in terrã cultã cadat ẜꝫ tps. Locus in quo pcipiť est sicut ager continẽs: q satis nutrimẽto esse solet vegetabilib⁹. i. nutrimẽtũ ex cõueniẽti aere factũ. Laborandi studiũ est ipsa cultura Sed tps oĩa hec corroborabit: efficietqꝫ vt perfecte nutrianť atqꝫ mutarent. In primis aũt ingenio op⁹ est quo repugnãte vana sunt cetera. Nam qd natura nemo fe. au. Multi aũt hominũ dixit Galie. primo virtutũ nã. Et si in pluribus fortunati fint: ita tñ insipientes ⁊ tardi sunt vt nõ intelligãt ꝯnãm sermonis sed malẽ tales ad fabriles artes ꝑcessisse. Sed si quidem ad qd finiẽt deus nouit: hos alibi appellat Galie. de genere lapidis molendini: pp qd laudanda est Plato. snĩa pueros. s. q libertate volũtatis syderũ: ac nature inclinatõe adhuc renitunť ex eorũdem syderũ virtute ꝑostendere in se habilitatẽ ad vnaꝫ artẽ vel ad aliã in qua si exerceanť pfecti euadunt. ¶ Et si reluctenť ⁊ alias exerceãt nunꝙ pp nature ad illã artem ineptiã pfectionẽ cõsequũtur. Probet igitur seipsum hõ anteꝙ medicine scie fores ingrediať ne reluctante eius ingenio ⁊ nã: in vanũ laboret. Nam cũ omnia in libris tradi nõ possint: arti: ⁊ scie ingenium subministrare opus est. ¶ Naturale eniꝫ ingeniũ medici adiuuat artẽ ⁊ nãꝫ regẽtẽ: ꝯriũ võ ꝯrium: vt docet Damascenus in affor[is]mis: id recte ait Galienus octauo terapẽtice: nã prudentem medicũ esse opꝫ. Et Jacobus Alchindi: medicus ingeniosus eẽ dꝫ vt suo nãli ingenio iueniat ea: atqꝫ suppleat que nõ potuerũt sapiẽtes lingua ꝑferre: neqꝫ in hac scia scribi potuerunt. Ingenio vero nõ repugnãte ad optimã viã procedet q ad medicinaꝫ accedit. institutis ⁊ documẽtis ars medicinalis pcipieť: que eo diligẽtius vendicabiť ⁊ addisceť: si ẽt a pueritia erudiatur eo modo quo ingeniosos educari ⁊ institui oportet. Et quia ẜm ineptitudinẽ discentium ãni multiplicãtur: vt ait Galienus i libro pronosticationũ. id multo tẽpore multum studij adhĩciendũ est: vt iam cõfirmata corroborataqꝫ artis pceptio iocũdos fruct⁹ sine difficultate parere possit: qd etiaꝫ pulcherrime docere videtur Galienus secũdo virtutũ naturalium: cum ait. Oportet debentem cognoscere: aut addiscere quid alij s melius morqꝫ ⁊ natura ⁊ prima doctrina multum ab alij s differre. Cum enim fuerit pauor: possidere debet hereticã. i. venereã insaniẽ veritatis ac si pro veritate insamiret ⁊ neqꝫ die neqꝫ nocte deficere ⁊ attente addiscere quecũqꝫ a gloriosissimis dicta sunt veteribus. Cũ vero in statum venerit iudicare eũ ⁊ examinare tpe ꝙ multo: ⁊ intueri quãta quidem concordant his que manifeste apparent: quãta võ distãt: ⁊ ita hec qdẽ eligẽ: illa võ auertẽ sciat: q vult alios pcellere. ¶ Incũbet igiť pro virib⁹ futurus medicus a primis annis erudiri: nõ solũ in his artibus quas de triuio dicũt dyaletica: videlicet sine qua vt ait Galienus nõ sciť veritas neqꝫ saluať quis ab errore: rethorica pariter ⁊ grãmatica: ⁊ eis quas de quatriuio arismetrica: videlicet musica: geometria ⁊ astrologia: quibus ille de triuio adminiculãtur in eis saltem tantũ proficiẽdo: ꝙtũ medicinalis scientia possit. Phylosophia tamẽ naturali vt principali nõ neglecta: primo ⁊ ab adolescentia medicine scie insudandũ est: auctore Halyabate. Custodia eni tunc fit facilior ꝙ in senectute que domus obliuionis existit. Ad harum autem scientiaꝝ eruditionẽ habendaꝫ adire expedit celebrata gymnasia: in quibus nõ vulgaris auctoritatis viri clarissimi ⁊ ꝓbatissimi docentes residẽt: quos futur⁹ medic⁹ pudore quodam ⁊ reuerentia vt decet obseruet: eoꝝ dictis fideꝫ adhibeat: vt discat: eosdem magnificet: ⁊ cõmendet: vt ab eis diligať: eoꝝ peritiã ⁊ auctoritateꝫ predicet auctore Hypocrate in iureiurando pĩno honore dignos: eorũqꝫ merita nõ aliter ꝙ pñs hẽat. Eisdem retribuat: ⁊ diuitias cõicet. Ait eniꝫ Halyabas: sicut generationis cã est pater: sic ⁊ magister excellentie ⁊ expectionis: motusqꝫ discipuli ad sciam extat causa ab adolescẽtia itaqꝫ prestat studio die noctuqꝫ incũbere: ⁊ que intelligũtur memorie custodienda cõmendare: nõ intellecta vero sibi manifestari quẽpiaꝫ nõ pudeat: neqꝫ quis negligat. Postꝙ autẽ adult⁹ in medicina fuerit: familiarẽ se doctori suo vel alteri facere expedit: eumqꝫ comitare vt videat: que ⁊ ipse exerceat: ⁊ ẜm eum doctrinari: ⁊ oculata fide videre: qui ⁊ ipse doctrinam prius acquisierit. Certior enim aure arbiter ẽ oculus: vt ait Flaccus. Memor ꝯtiuo verborum Galieni octauo terapentice. Medic⁹ non põt eẽ perfectus nisi exercitatus. Dixit Halyabas. Expedit hanc querenti artẽ plurimũ hospitalia: ⁊ domos ac loca infirmoꝝ frequentare ꝑpter multas eorum medelas cuꝫ magistris ⁊ peritis medicis ad inquirendas eoꝝ qualitates ⁊ accidentia que i eis fuerant. Inqt Nicolus. Nullus ꝙtũcũqꝫ studiosus fuerit in actum curationes exire presumat: nisi prius tẽpore ꝙ multo curare viderit ꝑpter qd dictũ est nulli nisi exercitato: ⁊ incurratione egrorũ enutrito credendum est medico. Quod si Auicẽna dicat prima primi ꝙ medicus sciens põt exire in opus: ⁊ si nunꝙ opa

tus fuerit: non tñ est ei possibile scire q̃plura q̃ non possunt in doctrina tradi: que tñ medico necessaria sunt nisi exercitet in curis ĩfirmoꝝ. Unde Auerrois dicit. Ad ꝑfectionẽ medicine requirit duplex actus. Unus acq̃situs ꝑ doctrinam ⁊ studiũ: ⁊ alius ẽst act⁹ circa particularia: q̃ nõ est docibilis: sꝫ suasibilis: vel assuesibilis. Et Alpharabius in libro de diuisiõe sciarum. Medicus nõ fit medicator ꝑfectus: nisi ꝑ duas virtutes: quaꝝ vna est virtus sup̲ vniuersalia ⁊ canones que acquirit ex libris medicine. Et alia virt⁹ est: que aduenit ei ꝑ longitudinẽ frequẽtie actionũ medicine in egris ⁊ studij in eis ꝑ lõgitudinẽ experimẽti ⁊ visionis corporũ indiuiduorũ: ⁊ ꝑ hanc mensuram põt medicus mensurare medicinã ⁊ curationeꝫ ſm vnũquodqꝫ corpus in vnaquaqꝫ dispositione. Et Isaac in libro febriũ dixit. Licet medicus in hac arte sit ꝑfectus. i. quãtum ad scibilia ꝑ doctrinam: necesse tñ est vt sit longo tp̄e cũ infirmis visitatus. Et Damascen⁹ in afforismis. Nulli studioso credenduꝫ est medico: nisi etate approbato: vt. s. decursu etatis sit exercitatus in ꝑticularibus. Impossibile. n. est: vt ait Galienus: q̃ idem numero vnus homo cõprehẽdat ⁊ possit scire in particulari oia que sunt in hac arte necessaria. s. ꝑ doctrinã. Recte ergo ĩtonuit Auicẽna in prologo cũ dixit minus q̃ꝫ medico necessarium sit cõprehendit liber suus medicine. Et quod subiũxit. s. quod sup̲additũ est incõprehensibile est: intellexit per doctrinam. ¶ Quantũ vero de ea que corpori attinent plurimũ confert ad medici ꝯplementũ ⁊ perfectionẽ: vt bone cõplexionis sit temperamẽto quoad fieri põt accedẽs habitudine ⁊ statura mediocris: q̃r nec gigãteus: vt ait Cõciliator: neqꝫ homunculus: nõ valde pulcher: aut formosus ue: ne egrotantes mulieres ꝓcentur: idest nimiũ illum impudẽter petant: neqꝫ tñ sit turpis: neqꝫ deformis: vt ab oib⁹ aspernet. Sed mediũ veluti virtus ĩter extrema obtineat. Neqꝫ sit eius anhelit⁹: neqꝫ sudor frigidus: neqꝫ caprosus aut poliposus. ⁊ vniuersaliter non sit corꝑe vnctuosus: ne ex eo veluti ab hyrco hora coitus fe tor percipiat horribilis.

¶ Capitulum secundum.

¶ De modo se habendi medici erga deum.

Erit Halyabas. Oportet medicũ eẽ ad deum suspicienteꝫ. Erit ergo medicus dei diligẽtissimus ⁊ fidelissim⁹ cultor. ¶ Memor cõtinuo p̃ceptoꝝ Ioãnis Mesue dicentis. Deum o medice in cũctis preponet: ⁊ preponet te. Honora euꝫ ⁊ honorabit te. Time eum: ⁊ securus cuncta experieris. Sanat enim solus langores deus: ⁊ de terre solio ꝓduxit in largitate suam medicinaꝫ. Adeo enim est omnis medela: dixit Jesus Sirach in ecclesiastico. Eteniꝫ altissimus creauit de terra medicinaꝫ: quod si feceris sacer fies medicus ⁊ diuinus: vt res ẽt diuine tibi reuelẽtur. Nam sacre res hominib⁹ solũ ostendunt: prauis ãt nequaq̃ꝫ: vt Hypocras in li. de lege. dixit Nicolus. Erit sermo medici ad egrotantis curã nouissime vocati in noie dñi: eidem gratias agendo: q̃ ad sui curam: ⁊ nõ alterius egrotãs inciderit: a quo ⁊ gratias petens: vt suo numine infirmũ ad pristinã sanitateꝫ restituere queat. Non ascribat medicus sanitateꝫ inductam doctrine aut prudentie sue. Sed salutis ois auctori deo attribuendũ. ¶ Imploret medicus diuinum auxilium in cõponẽdis: vel exhibendis ꝯsilijs: sine cuius nutu: ac volũtate nihil rectum: nihil salutare datur: q̃ si fecerit: q̃r bonus erit: deo similis fiat ⁊ ita de eo maior erit dei solicitudo: ꝑꝑ q̃d ⁊ sibi potiora beneficia impartietur. Antidoti ex inuentione propria vires ⁊ virtutes cõmendans medic⁹ in fine oium addat hoc verbum: si deus voluerit. dixit Cõciliator in additionibus Mesue capitulo d̃ opillationibus epatis: non redarguat a stolidis medicis hoc verbum. Si deus voluerit sepe repetendo. oia enim sicut fumus deficiente igne deficiũt: ⁊ veluti pruina recedentibus nubibus euanescunt: si modica sua gesceret influentia.

¶ Capitulum tertium.

¶ De modo se habendi medici ſm dispõnes tã aie q̃ꝫ corporis ex tempore acquisitas.

Ater sapientes cõuenit medicũ nõnullis presidijs se tueri oportere: vt fallacias ⁊ eminentes sibi d̃ceptões euitet: si gloriam ⁊ honorẽ per artem consequi querit: ⁊ in primis quãtum ad ea que sunt aie diuino cultu ꝯtinue obseruato: sit medici magnifica intentio pro viribus adipisci: vel adeptã famaꝫ suaꝫ celebrẽ ateqꝫ insignẽ cõseruare. Cui rei omne studiũ curam ⁊ diligẽtiaꝫ apponat. Magis. n. ꝯfidunt egrotantes in medico: cuius fama sit illustris. cõfidentia aũt quam hꝫ infirmus de medico plus valet ad sanitatem: q̃ꝫ medicus cũ omnibus suis instrumẽtis: vt est apud Auicẽnã sexto nãlium. Etiam pro inuerecũdo heretico qui negligit bonam famaꝫ. Completur autem adeptio bone fame: vel eius cõseruatio: si medicus laudatis ⁊ bonis moribus preditus cõmendatam vitam ducat. Nam ⁊ si vtplurimũ peritus medicus: vt ait Cõciliator: sit naturaliter agrestiũ morũ: vt aiunt feralium. Tum forte: vel q̃r vili ⁊ sterili stipite natus: intumescens domũ ⁊ ꝯtumeliosus factus: precipue cum fuerit aliqualiter incrassatus. Tum ẽt q̃r scientia medicine: ⁊ simpl'r curatiua maxime scorpioni ⁊ marti attributa ẽ: quoꝝ proprietates in malum tendunt. Unde cõpertum est eos qui stellariter prauoꝝ moruꝫ existunt virtute scorpionis ⁊ martis eis dominantium ꝑfectos haberi medicos: ꝑꝑ quod dicitur: q̃ naturaliter medicus probus malorum dꝫ esse morum. Tum etiam q̃r scientia medicine non de virtutibus ⁊ morib⁹ determinat acquisitis: sicut aliarum scientiarũ plurime: sed naturalibus tm̃ morib⁹ vt apparet scd̃o tegni: attamen cõsuetudine ⁊ arte conetur medicus laudabilis mores acq̃rere: qui ⁊ magis in precio erit his dotatus: precipue quãdo cõtra eius natiuitatis signatores tali freno rõnis operabitur. Non igitur vitijs medicus coinq̃nat⁹ inhereat. non sit ambitiosus: idest qui ĩmoderate honores ⁊ laudes cupiat. nõ auarus quasi non eris auidus: vt quasi qui ꝑꝑ nimiã cupiditateꝫ nõ videat quid agat. Non blassemator: siue detractor: non bilinguis: siue trilinguis: vt qui modo vnuꝫ modo aliud proferat: neqꝫ falax: hoc vitium ad mentẽ referendo: nõ furibundus: vt qui feraꝝ ritu feratur: nõ crapulosus: neue gulosus: nõ cõtumeliosus: vt q̃ verbis superbis ⁊ iniuriosis tumeat ⁊ audeat: non cõtumax vt in superiores suꝑbiat: non diffidiosus siue discrepans ⁊ discordans

discordans. Non egressus siue elatus: vt de loco ad
locum aliis sed ad excelsiora loca preponat ⁊ dignio
ra. Non futilis ⁊ rimaruȝ plenus: vt qui tacenda reti
nere nõ possit. Non loquax aut verbosus: vt qui stul
te ⁊ vane: copiose garriat. Non litigiosus: vt qui fre
quẽter litibus: cõtrouersiis versatus gaudeat. Non
mendax: vt negator veritatis: ne alterius mentẽ fal/
lat. Non sit inuidus: ne alterum odio habeat: aut al/
teri aliquo modo inuideat. Nemini vero quicquã ꝑ
iniuriaȝ faciat. Non vindex: idest vltor siue vendica/
tor sibi illate iniurie. Non aliqd operandi cupidus.
Non ebriosus: idest supra mensurã bibẽs. Cerebro
enim vinũ nocet ait Halyabas id superfluitatis re/
plens: ideoqȝ menteȝ corrũpit ⁊ inde ebetudo ⁊ tar/
ditas eliciunt. Sicut. n. viribus corporis nihil vitio
accõmodatius si moderate sumat. Ita pernitiosi⁹ ni/
hil si modus absit. nõ deniqȝ luxui: aut delitiis: ne/
qȝ ludis vite sue tempus cõterat. Sed esse vite opti
me plurimũ medico prestat. Lingua expeditũ: astu/
tum: sagacem: acutuȝ: puidum: in actibus tarduȝ ri/
tuum alienoꝝ: ⁊ barbarorum abiectorẽ: festinum: ca/
stum: fortem: graueȝ: humilẽ: honestũ: impigruȝ: mã
suetum: pudicũ: vigilẽ: abstinẽteȝ: illataꝝ sibi passio/
num occultatoreȝ: sagacem: remotũ ab iniustitia: ad
loquendũ tarduȝ. Cum aũt datur sibi loquendi tp̃us
opportunũ sit medicus affabilis ornate: ⁊ pulchre
loquẽs. vtaturqȝ aliquãdo parabolis. i. prouerbiis
similitudinibus: imaginationibus foris vel reruȝ si/
gnis. Dixit Mundinus nõ erubescant medici a iuri
stis parabolani dici cum ceteris nõ medicis q̃ȝ q̃ȝ lit
teratissimis subtilia ⁊ ardua medicine nisi in parabo/
lis dari: intelligi nõ possint. Prestat preterea medi/
cuȝ taciturnũ esse quecũqȝ ei intercurandũ viderit:
vel audierit: vel extra curam in vita hominũ cogno
uerit: que reticenda esse intelligat: nemini aperiat:
sed intemeratã taciturnitatẽ seruet: vt ꝓcipit Hypo
crates iniuriando. Unde Halyabas: nõ reuelet me
dicus secretuȝ aliquid patiẽtis de alicuius cura: aut
morbo: nec super adducat ꝓximos aliquos: aut lon/
ginquos. pluribus. n. infirmantiuȝ accidunt passio/
nes quas ⁊ patribus: ⁊ a sua celant parentela: eisqȝ
medicis propalant: vt matricis dolores: ⁊ emorroy/
das. qr oportet medicũ tacite seruare: que sibi ab ho
minibus reuelant ⁊ oĩno medicus vitam: artẽqȝ pu
ram: atqȝ integrã seruet. Ex parte aũt eoruȝ que in/
tellectus speculatiui sunt expedit medico veracem
esse. Nam melior est sermo verus oĩbus rebus vt ait
Galienus primo de cõplexionibus. ⁊ Aristote. prio
ethicoꝝ. Sancti⁹ est ꝓhonorare veritateȝ Platone:
⁊ veritatis ambobus amicis existẽtibus. Et primo
de simplici medicina dixit Galienus. Qui supfluũt
a veritate: idest qui ab ea recedunt moriant condi/
tione. Non aliter ⁊ medicus rõnalem: siue logicum
se prebeat: vt duce Hypocrate cum aliis canonicis
medicis particularia consideret: vt sub vniuersalib⁹
comprehensa sunt. Non sic autem methoycus vni/
uersalia solum considerans despectis particularib⁹
qđ inartificiale est. neqȝ etiaȝ sit empericus ne despe
ctis vniuersalibus: particularibus solum inhereat.
Expedit preterea vt apprehendens sit intelligẽs ⁊
peritus. Nam cum sanatio non fiat nisi per res mul
tas: vt ait Galienus in libro đ elementis necessarius
est medicus qui extrahat ex eis id: quod conuenit in
in vnaquaqȝ egritudine: ita vt per eum fiat sanatio:
talis autem erit peritus medicus apprehendens: ⁊
intelligẽs quod etiam Archistratus medicus recte
sensit dicens: oportet medicum esse bone intelligen
tie: ⁊ sane mentis acumine non solum in sciendis
morbis qui sunt verum etiam in sciendis locis qui
bus fundantur se exerceat. Imperitia siue ignorãtia
malus est thesaurus malũqȝ erariuȝ possidentibus
⁊ somnium ⁊ visio fiducie: ⁊ gaudii expꝰs timiditatis
⁊ audacie nutrix erit ait Hypocras ĩ libro de lege.
Sunt eniȝ tales impiti medici: quoꝝ: vt hȝ Pli. In
scitia nulla lege punit: nullum exemplum vindicte.
Hi sunt qui discunt periculis hominũ. Hi sunt q ex/
perimenta per mortes agũt. Hi sunt: quibus homi/
nem occidisse summa impunitas est. Hi sunt deniqȝ
qui mortuorum intemperantiaȝ accusant: vt suos er
rores tegant. Ita tamen cũ sua peritia se habeat me
dicus: vt non solum antiquorum scriptis omnino in
sistat: imo solerti ingenio eius est satagere ad nouaꝝ
rerum inuentionem non minus in traditione doctri/
ne q̃ȝ in auxiliorum salubrium approximatione. Mi
seri enim ingenii est: ait Nicolus qui in remis soluȝ
innititur. Unde in omni medicina oportet noui aliqđ
inuenire: vt ait Galienus: ⁊ vt probus habeat: his
conditionibus insignitus sit: de quibus Galie. xii. te
rapentice. Solers scilicet breui tempore concipiens
quid operandum sit erit sollicitus in studendo: visi/
tando ⁊ in applicando remedia saluberrima nõ dãs
inducias. Non aliter erit ⁊ memoraus canonum me/
dicine primo vniuersaliuȝ: circa que intelligẽda sunt
⁊ protractanda insistet. Ignoratis enim principiis:
necessarium est artem ignorare: vt Aristoteles prio
elencorum. Nõ aliter ⁊ particularium: cuȝ omnis do
ctrina vniuersalis inutilis sit: nisi ad particularia re/
ducatur. Scire enim vniuersalia ⁊ cõmunia sufficiẽs
est: nisi particularia cognoscãtur: vt inquit Haly. ter/
tio tegni. Cum omnes res cõmunes in scientiis suf/
ficientes sint: nisi ad particularia extendantur. Hos
canones vniuersales ⁊ particulares intellexit prin
ceps prima primi: cum dixit. Non est autem bonum
vt huius libri plurimum non sit apud vnũquẽqȝ hu
ius doctrine nomine vocari: ⁊ per eaȝ lucrari deside
rat. Id vero omne sensit Halyabas Galieni fidelior
interpres: cum ait primo regalis dispositionis. Co/
gat seipsum medicus ad eorum que legit custodiam
⁊ memoriaȝ in eundo ⁊ redeundo: quo omnia cõser
uet necessaria: ⁊ đ scientia ⁊ opiniõe reuoluat ⁊ exer/
ceat in eis suam mentem: vt non omni tẽpore libro/
rum consideratione egeat. Et si de libris aliquod ac/
ciderit incõmodum reuertetur ad ea que seruauit in
memoria: cũ necessitas fuerit. Dixit Conciliator: erit
medicus neqȝ die neqȝ nocte studio deficiens: sed le/
ctor assiduus ⁊ meditator indesinens. Nam medita/
tio clauis existit sapientie. Habundanter eniȝ libros
peritorum virorum legat: ⁊ eorum secreta discutere
iuuat: omnem sapientem: dixit Damascenus ĩ Affo/
rismis. Erit autem precipuum medici studium ĩ me/
dicina probatos: ⁊ illustres auctores magis obser/
uans. Non enim cuicunqȝ scripture credenduȝ ẽ: vt
inquit Galienus primo de simplici medicina. Res
enim non recte procedunt: cum homines dimittunt
inquirere veritatem sermonis: ⁊ vtuntur festinatiõe
confidentes in aliis: ⁊ alioruȝ credentes sermonib⁹.
Unde ⁊ primo alimentorum dixit. Iniustũ ẽ vni pre
aliis sine demonstratione credere: precipue tamen ĩ
remediis inuentis in quinternulis festinantiuȝ. Nõ
enim quodcunqȝ tale assumendũ est a medico: sed di

ligenter est examinandum anteq̄ ipsum egrotāti ad ministret. Operari tamen ſm libros antiquoꝝ absq; perfecta ratione molestum est: vt ait Damascenus. Solerti ingenio in quo non minus refelluntur: qui liberaliter absq; vlla imutatione indifferēter ad languentem quēpiam quecūq; sunt scripta ab antiq̄s: applicant arbitrātes se sapienter legisse: cū tamen in magnū inciderint errorē. Et propter hoc docuit recte Galienus quarto de accidenti ꝛ morbo dicēs. Dicta antiquorū debent amicabiliter a successorib⁹ suscipi: ꝛ quod ab eis dicitur: benignius adimpleri. Uerba tamen eorū adimplenda sunt veraciter. Nam male quidem intellecta inducunt audientes sepe in multos errores. Unde ꝛ quinta particula afforismorum inquit in cōmento illius afforismi: quibuscūq; caluis. Quandocūq; in libris sapientum inuenitur aliquod falsum: non debet extimari: q̄ illud dictū sit sapiētis: sed potius debet imputari scriptori vel alteri: vt translatori. Non aliter plurimū illi prestabit: si iam factus sciens longo tempore ex assiduo librorum studio efficiatur etiam longi vsus ex acquisitione experimēti dicente Galieno in de regimine sanitatis. Experientia vt iudex habenda est omnium rerum: que recte excogitata sunt. Et Auicēna secundo canonum: experimētum est illud in quo confidit. Cōfirmat enim rationem prius habitam in mente medici. ꝛ Galienus de ingenio sanitatis: experimentū quod ratione ligaueram me confortabit: dans mihi audaciam magnā. Nouus igitur medicus diu meditabitur in antiquorum experimenta: ꝛ post hoc ad leuiora ꝛ salubriora eorum declinabit: ꝛ ad ea maxime: que a magistris suis prolata habuit: ꝛ experta. Dixit enim Damascenus in Afforismis: medicamina tibi pauca tenenda sunt: ꝛ non nisi ea: in quorum iuuamento sepius expertus confidere possit. Toti⁹ enim notitia incōprehēsibilis est. Erit medicus non querens scire ea que arti sue impertinentia sunt. Dixit enim Raby Moyses vigesimaprima particula afforismorū. Qui conatur scire res: quas quidem scire non est necesse: deducitur ad modicitatem inspectionis rerum: quas scire est necesse. Non enim tenetur medicus scire qđ ad suam nō pertinet sciam. Horū nāq; quesitor in rebus necessarijs parū sapit. Sȝ ex libris autenticis sumere debet dogmata ventilata: ꝛ ea que sunt in eis vtilia sectari. Quantum autē ad ea que corporis sunt sit medicus corpore mundus procul ab omni spurcitia: ꝛ ad summū expedit vt se munde gerat ꝛ honeste nitidus ꝛ vestimentis ornatus: nō tñ sic mundicie ꝛ vestimētis vacet vt sciētiā derelinquat. Dixit etiam Aristoteles ad Alexandrū magnū: multo melius ꝛ regalius esse habere animā scientijs habundantē q̄ habitu corporis esse bene indutum. Non sit medicus velociter incedens: q: id in discretionē: vanitatē: ꝛ infidelitatem quandam ostēdere dicit. Deniq; quantū ad hoc tueri studeat medicus sanitatem propriam: ne si eum forte egrotare contigerit irrisorie illi dicatur. Medice cura teipsum.

¶ Capitulum quartum

¶ De modo se habendi medici erga patiētes: ꝛ maxime erga egrotantes.

Vamcunq; domum ingrediatur medicus dūtaxat liberandis egrotis operam dare intendit alijs omnibus post habitis: vt pcipit Hypocrates in iureiurando: euitans omnem iniuriam ꝛ corruptelam. Non erit igitur medicus iuxta diuisionem Galieni duodecimo terapentice. Medic⁹ malus ꝛ sinister non intendens sanitatem: sed egritudinem: aut egrotantis mortem. Hic enim medic⁹: vt inquit Nicolus: omnino fugiendus est: ꝛ a terrarū vniuersitate omnino delendus. Hic est ille: qui diuinam scientiam. Medicine in se tectam obligat: ꝛ malignat ab arte mea. Hic est de numero eorum: quos maledixit Auicēna dicens: descendat ignis de celo: ꝛ spiritus procellarū: qui faciat eos esse de suburbanis Sodome ꝛ Gomorre. Sūt enī: vt inquit Auerrois: peiores spoliatoribus mortuorum: qui solum vestimenta deportant: quos ꝛ Damascenus in suis afforismis insequitur: dicens eos esse: qui animam suam dantes secularibus diuitijs fundamenta ipsi⁹ medicine ꝛ artium doctrinam penitus neglexerunt. De quibus ꝛ eis similibus eorū mores versutos cōsiderans dixit Cōciliator. Medicus est inuidie pelagus inexhaustum: detractionis organum: indefense ambitionis perforata clepsedra aliene veritatis garrulus contradictor. Ignorantie proprie constantissimus ꝛ prestantissimus: inconfessorum ꝛ inexcusabilis infirmorum neglector. Non ergo ei fides est adhibenda etiam maxime in medicina. ¶ Studiose ergo fugiendi sunt tales longe tāq; communis pestis prouincie: contra quos insurgant leges: armentur iura: vltore gladio feriantur. Erit preterea medicus erga egrotantem nō malus ꝛ adulator medicus. hic enim ē: qui solum extolli a vulgo ꝛ mulieribus ꝛ inanis glorie iactātia ditari intendit: veluti taxillus Galieno infestus: propter qđ studet hic talis infirmis ꝛ egrotis mulieribus: ꝛ vulgo blandiendo in omnib⁹ complacere: siue que placēt: noceant: siue ñ. Ideoq; ꝛ ipse abhominandus est ꝛ fugiendus: de quo ſmonem habuit Galie. in lib. de mirabilibus pronosticationum dicens. Ex his enī qui existimari magis q̄ esse studeant: instruitur quilibet his ex qb⁹ pspabit apud multos: scilicet dicere: quid ꝛ agere ad dlectationem: ꝛ blandiri ꝛ adulari: ꝛ salutare quolibet die diuites ꝛ potentes in ciuitatibus: ꝛ precedere: ꝛ premittere: cum domum eant: vt honorabiliter recipiātur: bene locentur. Quidam autem eorum non solū his: sed etiam vestium ꝛ ānullorum varietate: ꝛ multitudine assequentium: ꝛ vasorum argenteorum preparatione idiotas putare suadent dignos imitatione se esse. Ex his omnibus hinc quidē allicientes: hic etiā stupere facientes homines expertos veri iudicij rerum. Et etiam in libro de elementis auctoritate Hypocratis. Medic⁹ autē sinister similiter ꝛ adulator hi sunt: de quibus dixit Hypocrates i libro ð lege. Medici quidē nomine sunt multi: opere vero valde pauci. Erit ergo medicus nature egrotātis sibi commissi diligens minister ꝛ adiutor. Memor cōtinuo verborum diui Mesue in prohemio suo ð appropriatis dicentis. Tu qui corporum curam geris. auxiliari ne differas: nam semel pereunti nulla sunt deinde suffragia. Non ergo prolonges in crastinū: qđ hodie facere debes: sed presto consilium redde: ꝛ manum suam adiutricem velocem in agendis porrigas. Curandi methadum donauit tibi Deus: igitur ne irritum

ne irritum facias donum eius: sed eorum que de ei⁹ largitate habundantius suscepisti ne parc⁹ esto. Expedit tamen medico in approximandis remedijs nõ ita promptum esse: vt inde efficiatur preceps: immo prestat eũ recte ⁊ mature considerare. Nam si artifex operans in corio ⁊ ligno anteq̃z ad actum deueniat: pluries diligenter studet metiri ⁊ mensurare: quãto magis medicus in humano corpore maturiori consilio eget. Nam vt ait Galienus prima particula afforismorum. Si experimenta in corio ⁊ ligno nõ bene successerint: fere non fiet corruptio: idest dãnũ. Sed si in corpore humano simile succederet experimẽtuz destruit subiectũ: ⁊ fit quasi quidam interitus: ⁊ seqtur inde dãnum incorrigibile. Erit preterea medic⁹ egrotantis pius ⁊ misericors: ita vt potius vinculo compassionis visitet q̃z recipiendi premij grã. Inqt enim Mesue. Ratio clamat ad iudicium: si misericordiam deseris: pp quod inquit: q oportet medicũ cuz infirmo languescere: ⁊ sanitatez eius proxime suscipere. Qui enim respicit sup infirmuz ⁊ egenum i die mala liberabit eum dñs. Erit nõ aliter q̃z fidelis: iuxta illud Catonis. Corporis auxiliuz medico cõmitte fideli. Fidelis eniz medicus: dixit Nicolus: cauet ne per imperitiam: aut inaduertentiam: seu p negligentiam deficiat eius opus: qd est inductio in quopiam sanitatis: dolos ⁊ fraudes nõ committit: sed ⁊ fugit preceps: ⁊ precia emulorum sui egroti spernit: ⁊ fugat. Minas nõ curat. Spez acquirẽde sibi rei alicuius nõ habet. Letiferum: nec abortiuũ preparat ⁊ ministrat nullum. Monitus cõtinua preceptoꝝ Mesue dicẽtis. caue o medice ne amor: aut pciũ: aut spes aut timor: aut mine: seu aliqua alia humana gratia te circũueniant: vt decliuis sis a recto. Sunt. n. celi qui arguunt: elementa q̃ seuiunt: ⁊ si nihil hic in posterum cruciatus gehẽne. Nullaz rem domus patiẽtis: neduz surripere presumant: imo neq̃z cogitare: imo omnia sint intacta: vt mũdis manibus: ⁊ nõ fur: erit medicus diligens infirmoꝝ visitator frequẽter ẽt de eis requirẽs per se: vel per idoneum quẽpiam etiam discipulum. Si acuta ⁊ difficilis fuerit egritudo infirmo semp assistat medicus. dixit eni Rasis decimo Almansoris: opz in egritudinibus acutis non solum medicũ sepe: sed semp assistere. Morbus eniz acutus celeris est mutationis in diuersa. In alijs ãt non sic difficilib⁹ bis in die mane. s. ⁊ vespere egros visere sat est donec sanetur: neq̃z aliter frequentãdũ ad eos: sic. n. nimia familiaritate vili penderet. Nullum egrotantẽ medicus visitat nõ requisitus: nisi infirmus talis fuerit: vel pauper vel d genere affiniũ vel domesticoꝝ amicorũ. Dixit Halyabas precepit Hypocrates in suo testõ medicuz medie infirmoruz operaz dare ⁊ p cibos: ⁊ medicamina regulare. Erit cõtinuo medicus promittens spem salutis: immo ⁊ patientis aĩum mellitis suasionibus in leticiã: ⁊ gaudium alliciens: ⁊ eius spem nutriens. Unde Damascenus in afforismis. Oportet te infirmis semper salutem promittere: nunq̃z illos a spe deponere: ⁊ si ipse desperes. Cõplexio enim corporis affectõi animi semp inheret: ⁊ subdit: infirmos in eoꝝ spe aĩare non desinas. Et Cassiodorus: nãlis cura ẽ egris dare leticiam: naz fac inualidũ gaudere: ⁊ sanatus erit. Erit medicus auctore Halyabate studiosus egrotis ⁊ eorũ curis maximeq̃z ⁊ egenis: ⁊ pauperib⁹ nec ab eis vtilitatẽ querat: aut retributionez ⁊ siquid posse est ipsi de suis det ei medicinas: pecunijs suis assignet illis que poterit. Dabit operã medicus medele infirmoꝝ eorũ precibus: ⁊ medicinas regimini: nec sit eius ad querẽdaz in medendo intentio pecuniaz: sed a deo retributionẽ: ⁊ merituz. Non suscipiet pre ceteris medicus onus in se antiquarum ⁊ malarum egritudinum sub spe alicuius lucri. Nam tales egritudines postea a deo incurate relicte infamant eum: ⁊ detrahũt nomini eius: dicẽte Mesue: nolite o medici malarũ egritudinũ cure onus suscipere: nec nomen subire medici mali. dixit ãt signãter onus cure: qr talium egritudinũ non dz promittere sanationez: si tñ ab infirmo: vel eius attinẽtibus aggrauaretur: tunc protestatione premissa potest aggredi curã. Dixit eniz Rasis decimoquinto ꝯtinentis: curãdi sunt a te o medice morbi faciles ⁊ fugiendi qui manifeste aut occulte sunt fallaces. Medicus ad visenduz egrotum: ductus in eundo vtatur bona cautela. Debet enim a conducente se querere de egritudine patientis: ⁊ de ei⁹ qbuslibet accidẽtib⁹ de appetitu: ⁊ somno: ⁊ de ventris beneficio: ⁊ similibus. Et si febrit q̃ hora inuadit eum febris ⁊ si cuz frigore: vel si specialiter in aliqua corporis parte doleat. Hoc autez facere debet: vt quantum fuerit ei possibile de eius egritudine certificetur. Cuz ergo ad infirmum medicus venerit non sit eius ad infirmum ingressus cura nisi vt eius moliatur sanationez: vt est apud Halyabatẽ. Salutet itaq̃z: vt decet: a corporali malo: dicendo liberet te deus: vel saluus sis: vel tale consimile vt dici solet constito sibi egrotantem peccata sua nõ fuisse confessum anteq̃z ipsuz tangat aut aliud de signis suis videat: ipsum interrogare debet si aperuit suoꝝ peccatorum conscientiam sacerdoti. Quod si sic: bene est: si vero non promissionem ab eo recipiat sic se facturum: multe ei egritudines ꝓpter peccata emergũt. Unde Azaronus. Egritudines nõnunq̃z inuadũt homines ex malitia regiminis cibi: ⁊ potus ⁊ ex peccatis: ⁊ preuaricationibus: ⁊ vltima causa ex maledictis demonibus qui dicuntur alabin. Non audebit autem medicus post primam visitationez: immo post signorum egrotantis inspectionem vllo mõ amplius de confessione illi sermonem facere. Nam posset forte hoc ab eo audiens d salute diffidere. suis tamen medicus dicat q eum confiteri faciant. Quod si egritudo timorosa fuerit domui etiam sue disponat: quolibet tamen: vt fieri potest terrore remoto. Utat preterea medicus altera cautela dum locum vbi residet infirmus ingressus ẽ circũspiciat si forte viderit fructus: herbas: aut fomenta aliqua parata per que coniecturari possit super egri infirmitate qua cautela vsus est Galienus Rome dũ a Glaucõe duct⁹ fuisset ad visendum medicum credentem se esse pleureticum cuz tamen pateretur apostema epatis: vide capitulum septimum libri quinti de interioribus. Sic eniz medicus bonus cognitor iudicabitur: ⁊ eger in eo ardentius confidet tãq̃z in sui egritudinis cognitore: ⁊ sue salutis actore. Cũq̃z ad infirmum peruenerit si via longa extiterit: aut arcta sicut per scalas ascendere: non illico infirmum tanget: cuz illi occurrerit precepto Rasis quarto cõtinentis: qr forte medicus propter laborem ex itinere estuose fatigatus erit: vel permutatus forte presentia astantium nobilium quos contingit inuenire prope egrotantẽ. Uel forte quia infirmus videns medicum ad se veniẽtez nimium letabitur: aut propter medici presentiam verecundabitur. Uel forte propter expensaruz confide

fationem tristabit: sicque permutationem recipiet eius pulsus propter quod confundetur eius iudicium: per aliquod igitur spacium quiescat: vel resideat medicus: quousque ipse vires resumat: et oio quousque: et ipse qui tangit et eger tangendus sit ab omni accidente quiete. Interim autem medicus quiescens locum domus: vel cameram laudare debet si conueniens fuerit aut reprobare post hoc autem medicus hylari vultu ad infirmum conuersus faciem eius pernotans etiam in lumine si opus fuerit. Tum quia signa faciei sunt manifestiora. Tum quia in membris faciei est magna virtus. Nam res similis: et dissimilis in principio rei est de maioribus rebus in signando: vt inquit Galienus primo pronosticorum commento octauo auctoritate Hypocratis. Tum etiam quia per dispositionem faciei cognoscet medicus semper vigorem: et mortificationem caloris naturalis manantis ex corde. Brachium sibi porrigi precipiat quod debet sua sinistra manu sustinere: vel ponsatum super lectum ponere: et quattuor digitis manus dextre cum silentio pulsum inquirere etiam vtriusque brachij: et omnes differentias eius notare vsque ad centesimam: vel circa pulsationem pulsus semper tangendo expectans: et tanto tempore tangere siue vsque ad centum vt quidam dicunt: siue vsque ad. xx. vt alij: siue vsque ad. xij. vt aliqui alij quousque discernat medicus an pulsus sit equalis. aut inequalis: ordinatus: an inordinatus: et an intersectus in medio cadens quas differentias non poterit aliquando cognoscere: nisi post plures: et plures percussiones. Est autem bona cautela diutius aliquantum morari in tangendo esto etiam quod paucioribus pulsationibus posset pulsum discernere: vt ab infirmo: et anstantibus attentior: diligentior et gratiosior habeatur interea tamen caute consideret habitudinem patientis: faciem et caput: et post cognitum pulsum contangat pectus: et hypocundria: et regionem nutritiuorum et membrorum. Videbit quoque linguam: et dentes: et vt quidam dicunt (quod tamen ego non facio) odoret oris halitum infirmi: sic enim accuratior iudicabitur: sic enim et Galienus fecit cum Glaucone Rome ad tutiam medici egrotantis vt libro interiorum capitulo septimo. Omnibus autem presentibus infirmo etiam audiente iudicet de multa pulsus bonitate: dicens: vtinam tamen videbo: quia maxime his duobus pulsu videlicet: et vrina intelligitur genus febrium: et origo cause temporum: ratio vite: mortisque professio: vt inquit Galienus de febribus ad Glauconem. Et surgens in absentia egrotantis vrinam videat in qua per conuenientem moram obseruata debita cautela circum tenente vrinam: consideret que in eo sunt consideranda. Caueat tamen: ne in presentia egrotantis hoc fiat non enim debet medicus coram infirmo solus: vel cum alijs aliquid tractare de pulsu: vel vrina: stant enim egroti auribus attentis: vt audiant quid loquatur medicus. Et ad infirmum denuo reuersus firmam ei promittat salutem: et non vereatur etiam mendacijs vti. sunt enim hec officiosa mendacia: et salutem ei promittat. pollicitus enim diues quilibet esse potest iuxta illud. Promittunt medici: tractant fabrilia fabri. Omnia tamen ad curam eius necessaria fideliter ordinabit hortando tamen ipsum vt seipsum que oportet prebeat faciente suscipiendo que parabuntur plurimum confidenter: nam sic faciendo non solum certa: sed etiam velox subsequetur sanitas.

Capitulum de cautela in interrogando.

Erit autem medicus opportunis nihil omittens vt honoris: et glorie sue consulat post signorum igitur visionem: videlicet vrinam: egestionem: sudorem: vomitum: sputum: alijs existentibus vt cuncta bene examinet: perquirens etiam per interrogationem. Audiens ab infirmo: et ab astantibus omnia que potest: inuestigans de omnibus mutationibus egro superuenientibus: et que superuenerunt: et ita in posterum quam superuenient in processu vite non solum magnis: sed etiam quecunque paruis: vt sertior factus deceptiones: et fallacias quascunque euitet. Galienus in libro pronosticorum dicens necessarium esse medico interrogare causarum genera eos qui laborant: et de omnibus que contigerit: et de eorum vnoquoque ne sinet se medicus decipi ab infirmis non detegentibus omnifariam morbi causas: et sinthomata vt non derelinquantur incurati. Et primo ad glauconem medici ingredientes ad infirmum primum enim a maximis contemplari oportet ea que sunt secundum egrum. deinde vere ab alijs. Nihil enim quantum possibile est etiam minimum obmittentes. et Damascenus in affforismis: oportet de omnibus egrum: vnde egritudo nasci soleat inquiri: tam in exterioribus: quam in interioribus: neque te egrum per omnia interrogare pudeat. Et Mesue similiter: non te pudeat egrum super omnia interrogare: et hoc vt melius et facilius super notitiam rei venias: sicut et recte intonuit Boetius primo de consolatione si operam medicantis expectas oportet vt vulnus tuum detegas. Cum igitur de nouo vocatur medicus ad curam patientis querat nunquid aliquid illi factum fuerit: et que remedia: et nunquid nocuerint: et tunc dicat se ea non laudare. Si vero iuuerint non laudet: vt subtilior videatur vltra vulgares. Tria autem maxime petet medicus auctore Galieno secundo de interioribus. s. locum idest membrum in quo est egritudo: passionem et sinthomata: et horum causa in notitiam illorum veniens: etiam si fieri potest cum notitia omnium sensuum exteriorum: quod vbi fieri non possit laborandum est cum sensibus interioribus: et demum ratione si opus fuerit tamen a patiente habita perquirens ab eo de eius dispositione: vel etiam ab accidentibus quid patiatur interrogans. Considerans in primis: preterita ipsa dearticulate perquirat interrogans quo tempore: quota die ac hora patiens egrotauerit. Et si aliquando amplius consueuit egrotare: vel non: et qua egritudine: et si aliqua sue egritudinis causa precesserit primitiua: et quo regimine vsus fuerit preterito nedum vnius anni: sed plurium. Quo autem ad sinthomata seu accidentia perquirat medicus de accidentibus animatorum membrorum: vtrum videlicet dolorem capitis patiatur: aut vigilias superfluas: vel insomneitates aut somnum modum excedentem: et de similibus: et de accidentibus membrorum spiritualium nunquid anelitum anxium: an circa pectus incendium: suspiria: tremorem cordis: et consimilia. De accidentibus vero nutritiuorum nunquid prostrationem appetitus habuerit in sitim vel famem. Si cibum vel potum retinuerit: vel vomuerit aut retentum reiecerit. Si assumpto cibo grauetur vel ne. Si fluxus ventris et euacuationes alias vrine: seu sudoris menstruorum: vel emorroydarum: vel alias quales oportet habuerit vel ne. Ex his. n. preteritis per inquisitionem inuentis: et presentibus scilicet vrina: egestione: et alijs existentibus mutatis et qualitate mutata: de quibus supradictum est per sensum

sensum perceptis mirũ: imo dũ medicus in opatiõe sua fortunabit; adeo vt ex his cognitis poterit medicus de passiõe cã ⁊ loco sumere notionẽ: quam dum patienti nunciauerit: admirabilẽ medicum iudicabit: ⁊ per consequens in manibus illius confidẽter se committet. Exemplo Galieni in libro de interioribus capitulo septimo in cura medici egrotantis. Cuz Glauco ad ipsuz accedens Rome ibi. His omnibus sensu ⁊ ratione diiudicatis: ⁊ mente discussis erit medici officium: vt ab infirmo separatus consanguineos ⁊ amicos egrotantis: vel quoscũqz presentes seorsum vocari iubeat: ⁊ patientis egritudinem manifestare: iminens vel non imminens periculum detegere. Sit tamen talis sermo eius: potius: vt eos non aggrauet postremo remedium adhibere.

Capitulum de cautela in pronosticando.

Scrit Galienus libro pronosticationũ. Non circumambulo predicans meas pronosticationes ⁊ curas: ne magis medici odiant me diuinatorem ⁊ magum vocantes: ⁊ alia milia contra me promulgantes: propter quod inter medicorum sapientes conuenit medicum oportere esse sagacem: ⁊ astutum non precipitem: nec festinum in futurorum pronunciatiõe. Preuidebit itaqz medicus ante pronosticationem omnium preuisiones examine dicentis Hypocratis primo pronosticorum: q̃ de melioribus rebus est vt medicus vtatur preuisione idest pronosticatione. Et Galienus primo de creticis. Non est medicus qui meditetur ratione nisi prius iudicauerit ratione ⁊ iudicare non poterit nisi rem rõne cognoscat. Erit ergo medicus nihil saltem in pria visitatiõe de futuris dispositionibus patientis ꝓnuncians: precipue tñ de salute vel morte: de quib^9 ꝑfecto iudiciuz certũ fieri non potest nisi plurib^9 cõditionib^9 prenotatis. Expectabit igit͛ futura signa subsequẽtia in patiente: vt illorũ nãm atqz virtutem considerans omnia adinuicem comparans sue pronosticationis iudicium quo melius fieri poterit confirmet͛: ⁊ precipue cognitis virtutis ⁊ morbi dispositionibus: ⁊ ad inuicem comparatis. Si bona signa preualuerint pronunciet de salute. Si vero econtra de perditione semper tamẽ ꝓnunciando: ⁊ in sermone sit medicus dubius. Dixit.n. Auicẽna secũda quarti. Cum apparuerit signa mala timorosa premittimus sermonẽ in ꝑditione inde ad plurimũ cõtingentẽ. Nã quis aliqñ mirabilit͛ sanat͛ absqz spe. Et iõ Gal. sexto affori smoruz dixit. Oportet medicum studiosum esse: vt nõ aliquid absolute predicet. nam morboꝝ ⁊ precipue acutoꝝ: non omnino certe sunt pronunciationes salutis aut mortis: lz neqz cronicorũ saltem quo ad eoꝝ initia: qd ꝓpter nature diuersitates euenit in ordinatõem. Cum enim monstruositates interdum occurrant in egritudinibus veluti in naturis: vt hz Auerro. septimo colliget. Erũt sapiẽtes medici: sicuti ⁊ astrologi iudicia i ꝓnosticãdo cõditiõib^9 alligata cõtinue: quasi multiplici ĩtellectu: veluti que spũum ꝓnũciationes ꝑstãt: vt dicatur exempli grã morbo mortali exñte. Ita solet in talib^9 casib^9 cõtingẽ: ⁊ raro aliter ꝯtingere solet ꝑm nãm: nisi alia emergãt synthomata: nõ tñ necessario. Uel aliter dicat certe mihi vr: q̃ si ꝯstãt q̃ appent: ⁊ aliđ nõ supueniat: qđ puto nõ supuenire: hic moriet͛. Obseruare enim hanc pronosticationis diligentez cautelam docet nos Galienus secundo interiorum dicens. Semper ꝑm totam vitã meam meipsuz ab audaci confessione abstinui: ⁊ medicans vsqz ad senectutez: nunq̃ vsqz hodie erubui ꝑm curam vel pronosticationem vt alij gloriosissimi medicoruz. Utebatur enim Galie. cautelosis canonibus eius determinantibus pronunciationẽ perfecte vocibus conditionatis: ⁊ quasi duplicibus: vt apparet li. interiorum. Euasuros aũt cum necessitate conditionata dicta ꝓnunciabit medicus sic dicens. Iudico ipsuz euasurũ a morbo: si medicuz diligentẽ habuerit. Si etiaz patiens ipse fuerit obediẽs: ⁊ ministros habuerit idoneos. Et si ꝑparata fuerint: vt decet extrinseca necessaria: ⁊ nisi aliquid superuenerit qđ tamen nunc nõ apparet. Quod si medicus astringatur absoluto loqui debere sermone: vt plerũqz fit tunc si egritudo ex toto suo genere sit salubris: vt effimera vera ⁊ principiũ ethice: aut mortalis: vt ptisis: aut ethice spẽi. Et similes: dicũt sapiẽtes. Es fundat medicus sermonẽ suũ: aperte salutem vel mortẽ de eis ꝑdicens: ⁊ ꝑcipue de determinatõe egritudinis certissimis apparentib^9 signis. Si tamen contingeret egritudinis ꝓcessum ad bonum vel ad malum medico dubiuz esse: vt plurimũ fit: qñ signa mortalia in virtute cõparia fuerint salubribus: ⁊ ecõuerso bona cautela est petentib^9 nõ respondere. Sz qbusdam verbis interiectis: ab eis discedere: aut eosdem a proposito diuertere transferẽdo eos in sermone ad aliam materiã: q̃ si magis astringat͛ ad ꝓnunciãduz: dicat medicus vt petitioni illoruz ita instantium satisfaciat. Ego expecto futura quedaz vt motũ in tali die aut tale accidens vel aliqđ huiusmodi. Nõ enim debet medicus ad interrogata subito respondere: sz prius super interrogata cogitet. Ait eniz Damasce. Si interrogatus semp velociter respondes dubitandum esse. Silere eniz tutius est ⁊ satis existit laudabile medico ⁊ aures vt aiunt ꝓuerbio porrigere mercatoribus. Nam melius est silere q̃ male loqui: siue q̃ q̃ tu erres: vt a Galieno scribit͛ scđo meracristos secũdo capitulo. Qui enim tacet: in hoc vno peccat q̃ tacet ꝑm eum qui loquit͛ in multis errare contingit. Et oĩo si egritudo nõ fuerit de numero oĩo salubrium: neqz mortaliuz: sed vt aiunt: suspectosa faciẽtia medicuz in iudicio titubare tutius est ⁊ vt dicitur honorabilius egritudinẽ periculosaz ponere ⁊ casuz aggrauare: imo ⁊ periculuz mortis venture patientis prenũciare: dato ẽt q̃ egritudo talis de suspectosis esset debilis: vt flegmatica cõtinua a pauca materia nõ maligna depẽdens: qm̃ si patiẽs errore sui: vl' astantium: vel extrinsecoꝝ diminutione: vel aliquo tali casu cõsimili ad malum conuertet͛: ex ea licite medicus excusabit͛. Neqz erit de eo suspitio apud amicos ⁊ affines patiẽtis excusabit͛ ⁊ dicent medicum a principio etiã sic vidisse ⁊ iudicasse. Si vero ex ea patiens saluabitur: a vulgo dicet͛ medicũ ipuz penitus liberasse ⁊ a patiente sanitati restituto laudem maiorem ⁊ amplius premium medicus consequet͛. Et vt sic ad vnũ dicerẽ: medici ẽ suspectas egritudies aggrauare: đbiles v̄o eaꝝ i dubio ponẽ. In hoc tñ modus adsit. Sic.n. se hñs medic^9: neqz erubescet: neqz dictoꝝ suoꝝ eũ penitebit. Nõ ꝑsumet medic^9 in egritudinib^9 alicui^9 momẽti corã patiẽte: siue litteratus fuerit siue ñ v̄bũ aliqđ ꝓferre: imo nec gustu oñdere aliqđ: vñ possit eger suspitõez sumẽ: aut đ sua salute diffidẽ. Et si ipẽ medic^9 ⁊ ẽt ĩfirm^9 đ salute desperẽt:

pp qd sermones pnostici medicorum saltem ad malum per se nō terminātur ad patientē: sed ad amicos vel ad alios. Cumq; medicus non hȝ de patiente certā pronosticatione m non respondeat a se petentibus: sed verbis quibusdam interiectis discedat: ⁊ petentibus neq; iudicet de nā egritudinis: si ǒ ea suspicetur: propter aliqua signa apparentia: immo taceat: ⁊ statuat dietam particularē in cena vel prandio cū remedio vniuersali: ⁊ interim cogitet: ⁊ iterum visitet infirmū ⁊ morbo certe cognito ordinet dietā vlem ⁊ remedia spālia vt videat artificialius operari in aliquo morbo salubri: lȝ accidētia fortia non videant: si pōt vtat medicus aliquo remedio nō noto: neq; nomē illius remedij vulgo dicat: vt gra exēpli yera. Si in egro appuerint signa mortis: ⁊ medicus pcipiat aliqd signū bonū nō mutet a proposito: nisi illud pmāserit. pnūciaturus medic⁹ mortē infirmi id faciat simulata mestitia: vultu demisso ⁊ voce sublata. id tū necessariū esse ñ dicat ne deo derogare videat nisi eēnt mortis signa apparētia: tunc dicendū est salutē ipsi⁹ nutu diuino cōtingere: siue miraculose: neq; postq̄ iudiciū deposuerit ǒ morte medicus id reiterare velit: nisi scitent qui sunt eius. Quod si reiterabit videbitur quasi vt de hoc letet tanq̄ ex suo pnostico gloriam habiturus. Plurimi. n. vanagloriosi medicorū cū pdixerint perniciē pdicantes inhiant eius mortē: neq; forsitan necessaria saluti ministrantes vt aliqs scit audire vana gloria sue pnūciationis deductos iam euasuros medicinis mortificasse donatis. Similiter ⁊ astantes illi deuiant famulari: vt ait Conciliator. De salute aūt iudiciū depositurus medic⁹ sermonem amplificet: ⁊ letū se ostendat: nunq̄ vero sic de morte. Non psumat medic⁹ alicui patiēti infra limitatum tps salutem pmittere: sed fideliter se operaturum iuxta doctrinam sapientū. Quantū aūt ad remedia exhibenda post pnosticationē datā caute incedat medic⁹ ad actū curatiuū. Dietā itaq; ⁊ regimen egritudini pportionatū in sex rebus nō nālibus prio ordinādis anteq̄ ad medicinale regimē dscēdat. Precipit. n. Hypocrates: vt ait Halyabas: medele infirmorum p cibos ⁊ medicamina regimini medicū operam dare debere. Lectū in primis in quo residet patiens q̄mundum disponat: ⁊ in plurib⁹ locis egritudinum redolentē. Cum in nouatōe aeris mane ⁊ vespere p aptionē fenestrar ⁊ hostij: nisi fuerit ǒ egritudinib⁹ hoc phibentib⁹. Sit vt in plurib⁹ mediocris luminis. Dixit. n. Galienus ad Glauconem libro de febrib⁹. Lucidus ⁊ calidus locus relaxat corp⁹. Frigidus ⁊ obscurus cōstringit. Mediocriter aūt his tēperatus mulcet ⁊ tēperat. Precipiat patientē situari in lecto firmo nō vacillāti. Exercitiū vel fricatōes vt decet sm exigentiā ⁊ virtutis tenorem egritudine id poscente. Similiter ⁊ quietem somni ⁊ vigilie quātitatem cōuenientem metiendo precipere: ⁊ euacuationes debitas ordinare. Ipse tamen medicus clysteria non imponat: vt fecit amicus ille in cura cuiusdam ancille: dolore ventris laborātis que existimās dolorem illum esse colicum: ei imposuisset clystere: que post impositū clystere: quia pregnans erat amico illo id nesciente ancilla peperit infantem. Et huius generis sunt absterfio sordium ab ore infirmi: ⁊ purgatio muccositatum ex naribus: ⁊ gutture: ⁊ gargarismatibus. Fit enim inde liberior transitus aeris: ⁊ sibi sapor melior: quibus locis non expurgatis remanētib⁹ sordibus inficit aer. Et accidentiū aīe ea q̄ ad pellendam infirmitatē congruant. Precipiat medic⁹ ex cibis vero ⁊ potib⁹ cōgruis in quantitate ⁊ qualitate debito tempore ⁊ ordine patienti offerendis eligat: qd magis salutare est. Quod si aliquando cibus talis vel potus parum malus fuerit: infirmi tū appetui plurimū confirmis nō ē patienti totaliter denegandus. Ait enim Hypocrates secunda particula afforismorum: parum deterior cibus ⁊ potus delectabilia vero meliorib⁹: q̄ in idelectabilibus magis appetenda sunt. In hoc tū modus ñ absit nec omnino prohibendo nimiū rigorosus ⁊ seuerus: Indulgendo autem ex toto nimium licentiosus notetur. Expedit autem plurimū medico insistere in ordinanda dieta etiam hoc cum mulieribus in cibo ⁊ potu: cibaria alterando vinum limphādo: aquā coctam vel aliter preparatam ordinādo ⁊ alia huiusmodi: etiam vsq; ad minuta disponendo: gustando: odorando: immo ⁊ aliquando prelibando ⁊ ponderando seu mensurando quecunq; sunt exhibenda. Sic enim accuratior medicus iudicabitur: vitabitq; negligentie vel inaduertentie notā. Ita tamē in singulis his ⁊ consimilibus medicus modum obseruet: vt tamen saluo eius honore nō fungatur mulierum neq; astantium officio. Sic eni vilipenderet seipsum. Erit medicus magis sollicitus de dieta q̄ de potione aut cyrurgia. Unde Damascenus. Si dieta curare potiris prosperā inuenies: propter qd Galie. primo regiminum acutorum dixit: q medicus debet habere duos oculos. Dextrū attentū ad virtutem: dieta. s. conseruandam: ⁊ sinistrum ad egritudinē depellendā ⁊ fugiendam per potionem ⁊ cyrurgiam. In singulis visitationibus studeat medicus aliquid noui facere vel ordinare vel mutare: subtrahere vel addere: ne frustra videatur omni vice visitasse. Ad vsum tamē medicinarum: si deuenire opus fuerit: vtatur medicus mitioribus ⁊ nature magis familiarib⁹. Erit igitur in vsu eius medicina potius cibalis q̄ vera ⁊ pura medicina. Nam blandiri corpibus humanis patientibus magis prestat: ⁊ hoc si cura blāditiua sola morb⁹ depelli possit. Paret itaq; medicinas iocūdiores ⁊ sapidiores. Unde Damascenus in afforismis. Medicina que tēperamento vicina est odorifera. Si sm eam cibus fieri possit optimum esset medicinar virtute tamen integra seruata: vt inquit Galienus. Et in hoc bona cautela obseruetur: vt cū brodio aliquādo exhibeatur: vt māna ⁊ aliqua consimilia. Laudabit enim Damascenus in afforismis suis quietem sub per potionem: idest dimissionem medicine. Uñ Galienus octauo memiri dixit. Cibi apud ea que nutriuntur: idest membra familiaritatem sm bonam substantiam habent: qd est maximum. In curis passionū que fiunt sm discrasiam: optime enim operantur ea que cum hoc q sanant discrasiam possunt nutrire. Ad puras vero medicinas conuersus medicus: si opus fuerit: eas potius paulatim q̄ subito prestat approximata: ⁊ exterius magis: q̄ interius: hoc tamen faciendo: prout sanande dispositionis requirit necessitas. Solutiuas medicinas quoad fieri potest deuitet: earum vsum differat q si eis vti oportuerit expedit vt eas cognoscat medicus quas ordinat vt nō ordinet pro salute letiferam. Cauere quoq; dȝ ne i sba ear sint sophysticate: aliter falsificate: ne sint in earū dosi variate: ac sint corrupte: aut nimia vetustate consumpte spiritū ñ hñtes: eas quoq; vel psolatas: vel ad eor consolationē protinus intēdat. Caueat medicus vsum

cus vsum medicinarum opilatarum: vt possibile ē: ꝛ cum
eis indiguerit eisdē re tractis: ꝛ potius exteriꝰ q̄ꝫ ite
rius: ꝛ p iferiꝰ magis q̄ꝫ supiꝰ approximatis vt pci/
pit Mesue i sua cōsolatiōe medicinarum. In cura egri
tudinis nō dātis inducias: vt doloris intēsi colici vł
squinātie: expedit medico pmptū eē ꝛ solertē ꝛ co/
piosum in exhibēdis remedijs gradatim vnum post
aliud sine intermissiōe administrādo. plurimū enim
laudādus est medicus copiosus in remedijs presen
taneis. Expedit tn̄ medico vt cautus sit ꝯm discur/
sum temporū distinguere antiquorum canones: qm̄ nā
humana ꝛ oiuꝫ inferiorū permutata ꝛ imbecillior fa
cta: cōtinuoq̄ꝫ labif in defectū: vt denotat stature mi
noratio: corporum robur: opationū pfectio: oia diminu
ta ꝛ vite abbreuiatio. Facit aūt ad hoc nō parū pra/
uum ꝛ inordinatū viuentiuꝫ his tēporibꝰ regimen.
Genus. n. hūanū: teste Galieno in de regimine sa/
nitatis in gulositatē lapsum: in cōtinentiāq̄ꝫ precipi
tatū: de curato factū est discretū: ppter qd̄ semē eiꝰ ē
tale ꝛ qd̄ ex tali semine nascif: inde generaf discretū
modicū adhuc viuēs: quo fit: vt imbecilli nāe huma
ne iam facte multaqꝫ olim fuerūt remedia potentia
vel salubria hodie vel sunt mortalia vel debilia vel
inutilia. Testis est mihi Serapio primo breuiarij di
cens. eleborū nigrū qui securior est albo nunc eē di/
uidendum: ꝛ eleborus albus tpe Mesue erat intole
rabilis: sicut venenū perniciosum ppter debilitateꝫ
nature. Recte ergo dicif medicis nr̄i tpis quos mū
di labor agitat antiquorum dogmate ꝯm tpa distingui/
te: ꝛ effectū nāe oī intētiōe liberate. Expedit medi/
cum recte cōsiderare patientiū diuersorum naturas di
uersas: vt caute pcedat. Unde Gal. super vltimo epi
dimiorum Hypocratis: ait quosdā tales eē qui delecta
tionibus se ꝛ eorum desiderijs cōtinēt: ꝛ aliq ecōuer/
so bn̄ se ab illis cōtinēt. Terrebit igif medicꝰ ꝛ ex of
ficio suo trepidabit patientē inordinatū ꝛ incōtinen/
tem: sibi quoqꝫ efficacia predicēs que īde possunt si/
bi accidere incōmoda ex incōtinētia. ꝛ si psistat incō
tinens aliquantulū cōdescendendū est illius deside/
rijs. Dixit Gal. sexto memiri qui regulari vtif meta
do. ꝛ cū hoc cognoscit simpliciū pharmacorum vires:
nūq̄ꝫ carebit auxilijs: siue moref i nemore: siue agat
aliqd̄ opꝰ in agro: siue sit in itinere pharmacijs carēs
sicut Existratꝰ scribit q curauit se cū rubi succo: non
pn̄te in illo loco alia pharmaco. Si acciderit patien/
tem nolle vti remedio sibi administrato: vt aqua su/
mach: que cōfert i disinteria ꝛ fluxu ventris: colorā/
da est ad silr̄itudinē vini: ꝛ dicere eā eē vinū limpha/
tū. Silr̄ de vino granatorum: dicēdo patienti q ē vinū
verum sed pauciferū. Caueat medicꝰ approximare fo/
mentationes ifrigidātes vel ēbrocas circa aliqd̄ mē
brū tpe crisis neqꝫ tpe sudoris videlꝫ in declinatiōe
paroxismi pluriū febriū. Expedit medico: si post ex/
hibitū pharmacū solutiuū nō sequaf inde solutio i/
culpare astātes vł malū regimē ifirmi: vt q dormie/
rit vł nō dormierit sup assumptū pharmacum: vel q
exposuerit se aeri vel vento: aut q iratꝰ ꝛ cetera silr̄ia.
Nō dꝫ medicꝰ cuicūqꝫ dolori leui cōtingēti in febri/
bus exhibē medelā nisi excesserit. Si egrotātē i peri
culo vite derelinquat medicus nō reuertaf ad eū ne
forte obiens frenen: obuiet funeri vel exeqis illiꝰ: sꝫ
mittaf famulus vł nūciꝰ: vt igrat d̄ statu illiꝰ. Et bo
na cautela ē: vt si vespe illū visitauerꝭ: ꝛ dereliqris il
lū valde aggrauatū ita vt dubites d̄ eiꝰ morte i nocte
dicas illis d̄ domo illiꝰ vt bn̄ tēpestiue significēt tibi d̄
statu illiꝰ: si mane venerit nūciꝰ iā inotescet tibi d̄ cō
ditōnibus patiētis. Si nō veniet: iā ꝯiecturari pote/
ris de eius morte. Fugiat medicus quantū possibile
est morituros neq̄ꝫ valde ppinquis morti aliqd ope
retur: ne si moriaf cito: dicaf se illuꝫ interfecisse neq̄ꝫ
sit presens dum homo moritur.

¶ De spāli cautela circa aliqs morbos: ꝛ corpa. R.

Expedit medico eorum corporum curaꝫ renuere ex quorum cura faci/
le pōt incurrere infamiaꝫ: sicut precipue
sunt infantes: pgnantes: ꝛ oculorum egri/
tudines. Laborantibus preterea lapillo nullum exci
dat sed ex parte eius artis hoc negociū pmittat me/
dicus: vt pcepit Hypocrates in suo iureiurādo. Ca/
ueat igif medicus dum pregnātes curat si cōtingat
eas curare ne pregnāti exhibeat medicinā: nisi quaꝫ
qui sunt de familia eius preparāt: vel salteꝫ bene no/
scant: sicut ius pulli: mānaꝫ: ꝛ talia leuia. Quod si ad
fortiora deueniēdum sit: sicuti ēt ad flobothomiā ca/
ueat ne solus talem puinciā aggrediaf: sed sociū ha/
beat: ne solus imputef de aborsu: si ꝯtigerit. Sit me
mor si ad puocationē aborsus aliquo speciali casu du
cif minus maluꝫ esse in principio ipregnationis: q̄ꝫ
vltra pcedente: q2 nō est tante pfectionis. Obseruet
pcepta Hypocratis in iureiurando. Nullius rogatu
mortiferū venenū alicui det medicus: neqꝫ id cuiq̄ꝫ
cōsulat: neqꝫ assignet: neqꝫ qd significet: neqꝫ de eo
loquaf: neqꝫ pgnanti mulieri ad interficiendū fetuꝫ
potionē porrigat: neqꝫ ꝯsulat: imo ptinus deneget
neqꝫ quale: aut qd̄ sit cuiq̄ꝫ cōmemoret: ꝛ petentem
corripiat: ꝛ reprehēdat. Quod si reprehēsio nō pde/
rit cōtra tales ptervo vultu omnifariā est insurgēdū.
Ad medelaꝫ corporum neutrorum vt nūc nō statiꝫ appro/
ximet medicus solutiua fortia: vt pillu. cochias: vel
aliud hmōi: q2 multi taliuꝫ: ꝛ multotiēs euadunt per
solaꝫ dietā: ꝛ passio p ꝯstōneꝫ aeris sequētibꝰ die/
bus ex se recedit nullo adhibito medicamine.

¶ De mercede medici accipienda.

Licet intentio medici nō debeat eē in
mededo ad pecuniaꝫ: sed a deo
retributionē ꝛ meritū expectare: auctore
Halyabate. Attamen q2 expedit medico
quoad fieri pōt celerius: vt eger cuiꝰ cura salutis sibi
cōmissa est sanitati pristine restituaf: pcipiēte Hypo
crate in suo iureiurādo: medicū nemini egritudineꝫ
dilaturū. Egritudines. n. cū plongant nō relinquūt
medicuꝫ oio imunem ab infamia saltem apud vulga
res. Inter ea aūt que opitulanf veloci saluti ē vt pa
tienteꝫ: ꝛ qui sui sunt pro viribus alliciat ꝛ obliget:
vt mādatis suis obediant. Ideo studiuꝫ medici sit: ꝛ
q nō sit postponēduꝫ vt a patiēte suo decenter satis/
fiat. Sic eniꝫ medicus maioris apd̄ illuꝫ efficief au/
ctoritatis: illuꝫ excellentiorē iudicat ipsuꝫ sibi ad hu
manaꝫ cōmunicat politiā. Illi oēs obtēperare conā/
tur: ne amittanf expense: sicqꝫ demū citius sanatur.
Iuxta illd̄. Empta solet care multis medicina iuua
re. Si data sit gratis nihil cōfert vtilitatis. Triplex
aūt est modus se hn̄di patiētis ad medicum. Unus
quo patiēs dr̄ diuinus: respectu medici. ꝛ hoc qn̄ ifir
mus vehemēti langore cruciatꝰ medicū deprecatur
de restituēda corporis sanitate. Dyabolicꝰ vero: duꝫ

sanitate iā adepta medico vt decet nō satisfacit:illū negligit medico obuiās:illū fugit veluti dyabolicis vestigijs ꝯsignatū:sʒ human⁹:si patiēs dum sanat:ꝛ post adeptā sanitatem medico iuxta merita satisfacit illū sibi reputās dn̄m ꝛ amicū:mercedē igit ꝯdignaʒ sine itermissione recipiat medic⁹. Neqꝫ vnqꝫ sit oblatu negatoꝛ:nisi fortasse sibi qd pri⁹ itulerit tāti ꝛ maxime cū mioꝛ aut mediocris fuerit medic⁹. Dign⁹ ē enīʒ mercenari⁹ mercede sua. Meminerit medic⁹ artē medicinalē:ꝛ pcipue curatiuā marti ascribi oīb⁹ fere planetis odiosioris irremuneratiōis obiurgio: ꝛ oīs inīgtatis datoꝛi:pp qđ expetit medici negociū ne ꝺcipiat p̄rimit⁹ firmare nisi patiēs magnific⁹ fuerit:ꝛ curiał:vel fuerit tibi affinitate ꝯiunct⁹: aut pauper: ex h̄.n.cētuplūʒ accipies. Ex alio lex affinitatis suadet. Paupes vō ꝛ egeni nō sunt opprimēdi neqꝫ ꝺferēdi ītuitu saltē pietatis:cū īde ꝯsurgat medici laudabilis fama. Quod.n. habundanter medic⁹ accepit paupculis velit amoꝛe bōitatis Saluatoꝛis nr̄i ipartiri. Ab alijs vō accipiat:oī tū cū modestia qꝫ vt volens velit:ꝛ quasi veluti nō aduertēs animaduertat: ꝛ quasi renuēs libenti aīo manuū cū dexteritate porrigendo recipiat:ne de nimia siti ꝛ auiditate notet. Nec pfecto ē nr̄atū iter ceteras miserias dura ꝯditio:vt patiētib⁹ videat nihil nr̄i in eoꝝ visitatōibus impēdere pp qđ obsequia medicoꝝ īnitit vt ad multum. Nisi ergo medicus p̄mia recipiat laboꝛ ei⁹ vertetur in dānuʒ. Sed cū laboꝛ ē in dāno moꝛtalis crescit egestas. ꝛ qui emit reʒ careꝛ:ꝛ eaʒ vult donare disponat se mendicare. Meminerit quoqꝫ medicus qꝫ sine bonis exterioꝛib⁹ quoꝝ fortuna ē dn̄a nō cōtingit eē hoīeʒ felicē neqꝫ ab ei⁹ memoꝛia excedat pceptuʒ antiquū. Duʒ dolet infirm⁹ medicus fit pignore firmus. Expers lāgoꝛis nō ē memoꝛ huius amoris. Et iterūʒ duʒ moꝛb⁹ fortis est medico pmittit. Licet aūt hec obseruāda sint in mercedeʒ accipiēdo: in petēdo tū eā caute pcedat medic⁹:ne:vt aiunt:in fractiōe panis dignoscat: plerūqꝫ.n. medici ita modum excedūt in petēdo vt ars nostra vilescat: imo ꝛ aliqñ pro foꝛo:ꝛ in iudicio litigādo statuūt pcessus oꝛdinarios:aut q pfecto vituperādi sunt:in omni.n. negocio cauenduʒ est:vt neqt nimis. Si ergo cōtingat patiētes periodo flegmatis in dando piodicare: motu scilʒ quottidiano:aut motu colere de secundo in scd̄m:ferat medicus equo aīo. Sic enim nō tollerabilis est his nostris luctuosis tp̄ibus conditio. Si aūt cōtingat vt plurimū fit patientē in dādo ad pioduʒ melancolie de quarto in quartū piodicare bona cautela ē vt medicus aliquā de diurnis visitationib⁹ negligat matutinā videlʒ:aut vespertinā. Sic enim notum fiet patienti volēti intelligere cām. Et stimulabit vt sequēti visitatione medico satisfaciat:ꝛ oīno quantū est possibile:interrūpēdi sunt motus quartani qntani ꝛ sextani:ꝛ qui in amplius ptendunt: ceu inutiles medico ꝛ oīo pniciosi. Quod si surdū se prebeat patiēs: hac cautela ad aliam deueniēduʒ est: vt astantē fidū:vel apotehcariū: vel aliuʒ in quo ꝯfidet medicus moneat veluti ex se vł patientē:vel affines aut amicos moeat vt medici memoꝛes sint:ꝗ festinā salutem patientis exoptent.

¶ Capitulum quintum.

¶ De modo se habendi medici erga pn̄tes:ꝛ p̄rimo erga infirmo astantes.

Expedit medico cuʒ familiarib⁹ dom⁹ patiētꝭ vba ñ mł̄tiplicare nisi ea tm̄ q̄ ad ifirmi curā ptinēt: sʒ p ministros idoneos ꝯscios exeqndo ea q ab eo oꝛdinat:iuxta veritateʒ ipsoꝝ ꝛ occursum synthomatū ꝛ alioꝝ sił' ꝛ q̄ fideles ꝛ sollicitos i flobotomādo vētosando:ꝛ scalpellādo ꝛ sanguisugas apponēdo:ꝛ in fricādo:ꝛ ligaturas in extremis faciendo: ꝛ i oīb⁹ alijs acquisitis p officio astātis:neqꝫ post h̄ hēat medic⁹ hoc pceptū:imo ad iuētionē aliquoꝛū taliū:ꝛ inuentoꝝ cōseruationē p virib⁹ euigilet. naʒ ēt mediocris erroꝛ circa ea q̄ sunt astātis pōt eē cā iterius patiētis. Et his talib⁹ vtatur ꝛ pcuret: vt decēti eoꝝ mercede accipiant p astātib⁹ ifirmoꝝ suoꝛū. ꝛ circa eos exn̄s talis astās honoꝛē medici tutat:ipʒ summis laudib⁹ extollat:ꝛ p̄sto sit vt fidelr exequantur q̄ p medicū oꝛdinant. Si vō vtplurimū fit: iueni at astātes idiotas:vtat medic⁹ bona cautela: vt eos sibi reddat beniuolos:eoꝝ officium laudando ꝛ modū:sollicitudinē:amoꝛē:ꝛ diligētiā. Sic.n. faciēs eū astātē sibi deditū vt ptes ꝯcernētes honoꝛē: ꝛ vtilitatē medici tueant. Si tū arrogās eēt aut p̄sumptuosus vł isolēs:nimiū sibi ascribēs. Bona cautela medici ē:vt ei⁹ insolētiā cū bona modestia refragāt: ei⁹ dicta vel opa nō oīno acceptādo: sʒ vel mutādo: vł aliquātulū limitādo:vel quolibet alio mō variādo: ne oīa sibi ascribat. Tuti⁹ tū ē vt eū sibi amicū faciat qꝫ cū eodē altercari:nisi medic⁹ tāte auctoꝛitatꝭ esset vt possʒ ip̄m a passiōe remouē:ꝛ ei⁹ loco aliū substituere. Et oīno opʒ medicum in omnibus eē sagacē ꝛ astutum.

¶ De mō se h̄ndi medici erga mulieres patientis.

Diligenter aduertat medicus ne infamiaʒ inhonestatis incurrat. Erit medicus auctoꝛe Halyabate p̄rocul ab omni libidine. Nec ad cuiuscet que ea de causa matrem aut vxoꝛem: ceteraue scilicet que egrotantis sunt intueatur. Cum mulierib⁹ igit dom⁹ ifirmi vba nō multiplicet medic⁹:nisi tū q̄ ad illi⁹ curā ptinēt. Eis nō petētib⁹ p̄beat ꝯsiliū: qꝫ tomin⁹ cū eis aloquēs ihonesta. aliter.n. ludibꝛo esset oīb⁹:ꝛ cū dāno ꝛ icursu ifamie vituperādus. Nihil i secreto i domo patiētꝭ cū aliq̄ muliere ptractet:nisi ip̄sa ānosa fuerit cū q̄ de secretꝭ mulieꝝ pergrere lʒ. Fugiat neqꝫ tactu:neqꝫ aspectu i aliquā eaꝝ flāmā libidinis inardescere. Non vtatur igitur medicus magis colloquijs:neqꝫ consilijs:neqꝫ risu inhonesto:neqꝫ verbis obscenis aut luxuriosis cum vxoꝛe aut mulieribus patientis. Jurauit Hypocrates:ꝛ iureiurando medicos astrinxit euitaturos se omneʒ iniuriam:omnem coꝛruptelam circa genus turpitudinis res etiam venereas sponte sua: siue muliebꝛia coꝛpoꝛa curauerint:siue virilia.

¶ De modo se habendi medici erga alios medicos in eadem cura sibi delegatos.

Si ergo contingat vt moꝛis est plures medicoꝛum in eadeʒ cura constitutos esse:aut ergo post ipsum vocantur: aut ipse post eos vocat: sicqꝫ est de moꝛe vt pboꝝ medicoꝝ oꝛdinare:ꝛ socios petere vt fuit ēt mos Galie. Foꝛtasse.n. iuenirēt plures remedia saluberrima: q̄ ñ inuenit vn⁹:iuxta illud. Dō

tu non

tu nō nosti fortasse nouit offellus :in qbus casib⁹ sunt cautele obseruāde. Nō plumas solus curare egritu/dinē de q̄ rōabilr mors cognoscit̄: s3 sociū vl' plures petat. Societas.n. ñ aufert pmiū: s3 singularitas ple rūq3 infamiā parit: imo affinib⁹ ꝛ amicis q patiētis sunt astringat ad dandū sibi sociū alias se curatuꝝ ne quaq̄3. Si medico incūbit sociū petē: eligat ex eis ñ inuidu: nō emulū: nō malignū: neq3 inanis glorie q̄si torē: s3 ex eis fideliorē seniorē aliqñ ꝛ magis ab egro affectatū: cū q̄ d̄ cōicato ɔsilio fiant singula. Si.n. p⁹ medicū vocat̄ vn⁹ vel plures: sicuti opulētiores qdā fastu quodā deducti plures ɔuertunt ad se medicos qd̄ nugd cōferat patiēti vel ne imptinēs est ,ppositō. Et sint plebei aut pure emperici cū illo vel illis non solēniter: vt moris est ɔferat casum patiētis. Uilescit plurimū intellect⁹ canonici medici: dedignat̄ ñ sapit venietq3 forte is plebei⁹ in aliquā cāus notitiā: si ca nonice cū eo casu3 ɔferat: pcipue si pspicacis ẽbi fue rit ꝛ boni iudicij: vt plurimi repiunt̄. Si vō i scia me dicinali doctrinat⁹ fuerit ꝛ ei associatur in cura: equo aio ꝛ benigno d̄ gerēdis circa infirmū ɔferat seorsu3 amotis vulgarib⁹: imo ꝛ oibus amicis ꝛ affinib⁹ pa/tiētis: nisi forte esset aliqs medicine ,pfessor cui iure ꝛ ex merito nō ē negādū cōmertiū vel collegiu3. Uñ plurimū dānādi sunt q publice collegiāt. Tū q2 diffi cile est qn vel discordia: vel iurgiū vel dissensus ali qs eueniat: seu oriat̄ inter collegiātes nō sine vulga rīū murmuratōe ꝛ medicoꝝ ɔtēptu. Tū ēt q2 pñtib⁹ extneis qlibet exponit se vt videat̄ sociū excellere: vt supior appeat: ꝛ hec oia in pditōe aie eoꝝ. Qd̄ si te/cu3 associat⁹: vel plures fideliter agēt: idētidē illi i/pēdas. Si vero ecōuerso: ꝛ tu idētidē illi. Par.n. pa ri referto: qd̄ placeat vl' mordeat. In collegiādo aūt obseruet̄ modus canonicus principis pria primi in caplo de subiectis medicine rōcinādo circa egritudi nes: ꝛ eaꝝ cās pticulares: ꝛ eaꝝ signa vsq3 ad ,pnosti ca: ꝛ qualr egritudo remoueat̄ ꝛ cuiuscūq3 eaꝝ rex esse occultū fuerit: ꝛ ad illud demonstrationē afferre ignotū tale: siue fuerit cā: siue signū diuidēdo: nume/rādo: ꝛ cōplendo. Expedit medico anteq̄3 socius illi vocet̄ in cura ipso sciēte d̄ futuro socio ordinare que/cūq3 possibile est in cura patientis in quacūq3 forma fuerit: ne altero supuocato medic⁹ videat̄ in aliquo remedio defecisse. Qd̄ si dicat publice ,puocat⁹ medi cus aliqd̄ remediū p pcedēte medicū nō ordinatū di cat precedēte3 medicū illd̄ fecisse: ꝛ quotquot addu/cit in medium supuocatus medicus oia dicat se ad/ministrasse: ēt si verum nō sit: ne de ignorantia impu/tetur. Si vero contingat medicū ad curā patiētis al terius medici supuocari: bona.n. cautela ꝛ laude di/gna est petere nunqd alius medicus illu3 visitauerit vel ne. Et si sic aliqua de remedijs suis laudet ꝛ eu3 in sociū querat: eūq3 vocare faciat: etiā si discipulus sit: neq3 dedignet̄: sed decēter honoret: ꝛ cū eo seor/sum de dispōnibus egri cōsulant voce submissa ꝛ fa/cie depressa ꝛ videatur super omnibus attentius co gitare. Qd̄ si aliqs illū errasse cognoscat nō sit illius erroris public⁹ ,ppalator: s3 poti⁹ ipsius tacit⁹ corre/ctor. Si egritudo dat iducias expectat̄ medicū: cui⁹ ista fuit cura pricipalis secū ɔferre casum ꝛ quecūq3 acta sunt ꝛ itelligē: nihilq3 de fiendis approximare nisi de ɔmunicato ɔsilios. Sic.n. nisi malign⁹ sit ipm facis tibi beniuolū. Qd̄ si aliqd̄ nouū remediū i me/diū adducas: ɔ dicat pcedēs medic⁹ illd̄ fecisse. Rñ/dēdū ē illi: fcm̄ fuit tale remediū eo tpe quo ñ ɔtulit s3 fiat iterx: q2 nūc ē tps: ꝛ addat illico aliqd̄ remediū: ꝛ ita caute ,pcedat. Qd̄ si ɔtigat medicū socio te inui to exhibē aliquā medicinā pcipue solutiuā vel curā dimittas manifestata volūtate tua pri⁹ amicis patien tis: vel ñ pmittas eā exhiberi nisi cū ,ptestatiōe preci pue i egritudine suspecta. Discussis aūt oib⁹ ,p cura patiētis: ꝛ visis signis: ꝛ collegio cōpleto accedāt ad patiētē. Et si publice aliqd dicat soci⁹: qd̄ pri⁹ ñ dixe rit: vel nō oio laudes nisi tepide: vel si laudaret cap/pares: ꝛ laudet alter cicoreā: vel aliqd̄ ɔsimile: vt ho nori ēt suo medicus ɔsulat. Nouerit malignus medi cus detractor qd̄ dū magis ꝛ apti⁹ detrahit socio mi/nus illi credit̄. Ei⁹ venenū detegit̄: magis diffamat̄ ꝛ veluti gladiū iugulo suo apponitj. Plurima laude digna ē modestia i oi artificio: maxie tñ i medico: sed mixta sit astutie ꝛ sagacitati: nā ñ min⁹ vitupat̄ nimia simplicitas: q̄3 superflua duplicitas ꝛ triplicitas: ꝛ oio ñ sit medic⁹ imēor ei⁹ qd̄ dixit Horati⁹. Est modus i reb⁹: sunt certi deniq3 fines. Quos vltra citraq3 ne/quit consistere rectū.

¶ De modo se habendi medici erga discipulos au/ditores: si doctor legens fuerit.

Officium docentis medici ē hāc ar/tē sine mercede ꝛ pactio/ne edocere: pcepta oia libenter ꝛ fideliter tradē. Officiū doctoris medicine ē vitate3 scibiliū medicine auditorib⁹ manifestare: q̄ in libris auctoꝝ sunt: bono aio dilucidare. Iniq pfecto ai est sciens nolēs docē: iuxta illud. Infelix q multa sapit sperniṫq3 docē. Quecūq3 experta didicit ꝛ iuenit me/moratu digna ex eis reuelare. Ab erroribus se cauē: sempq3 discipulos vt ab errorib⁹ se custodiāt mōere. Si pti theorice i legēdo icūbat ad opatione canonū speculabiliū se vertē: ea quoad fieri poterit luce cla/riora reddē: nōnullos canones practicos iterserere: nō ipertinēter: neq3 iutilr auditorib⁹ psuadē partis theorice vtilitatē: ꝛ dignitatē cum speculabilia medi cine sint veluti fundamētū ɔsideratoꝝ i pte practica nequaq̄3 post se habēda. Si vero parti practice: illd̄ idem suo mō auditores tñ hortari: vt parti curatiue imergāt cāus practicos: ꝛ secreta remedia fm exigē tiā egritudinu3 singulis lectiōibus narrare. Partes practice vtilitatē: ꝛ gloriā: cum sit veluti finis cōside ratoꝝ in theorica declarare. Expedit tñ ita oib⁹ sua/dere ꝛ eos ad medicinā allicere ita theoricā: vt ñ to/tū adolescētie tps i ea ɔterāt: ꝛ pcipue in quorūdam modernoꝝ speculatiōib⁹: ne i illis theorice girīs: at q3 meādris veluti i syreneos scopulos ɔsenescāt nō alr ita ēt ad partē operatiuā eos allicē: vt theoricā ñ negligāt sine qua nec scit̄ practica pfecte: neq3 salua tur quis ab errore in actu operandi.

¶ De modo se habendi medici erga aromatarium.

Expedit medico eligē sibi fidelē aro matariū ꝛ q artē suam noue rit oi mō oportune tā i simpliciū cognitōe q̄3 i eoꝝ p artificiū debita pmixtōe ad anti dota ɔponēda quocunq3 modo ꝛ forma illa debeant ministrari: ꝛ in alijs que ad artem pertinent sit instru ct⁹ illiq3 suadere ꝛ pcipere: vt medicinas eligat con gruas: easq3 pretio condecenti vendat. Prestat me dico si medicina3 solutiuam ordinat vel opiatam: vt ipse psens adsit ꝛ intersit: vt ɔuenienti q̄ltate ꝛ ordi

ne: ⁊ pondere ꝑpareť iuxta medici ꝑceptū: ne error cōmittať. Si ɔtigat medicū ordinare aliq̄ꝫ medicinā solutiuā: vel opiatā in aliq̄ egritudīe timorosa ad fugiendaꝫ infamiā possibileꝫ euenire si forte medicina ista effrenitaret nimiū soluēdo: vel opiata nimiū stupefaceret ⁊ res succederet in sinistrū bona cautela est vt nō ordineť tota dosis: vel nulla fiat mentio in receptarijs per scripturā. Ne forte si res male succederet venirent amici ad videndū que medicina fuit ista ⁊ ita infamareť medicus: sed secrete cōmittanť aromatario fideli qđ acturus sit ⁊ in qua dosi: cui ꝑcipiatur a medico: vt nemini dicat ordinationē illaꝫ: neqꝫ illius appareat scriptura.

¶ De modo se habēdi medici erga plebeios.

On est paꝝ difficilis medico hic modus viuendi cum oīs plebeiꝰ vulgaris ydiota ignorās est. Omnis aūt talis ignorās est malus semp scindēs in ɔ̄ria: caute ꝑcedendū est maxie medico ɔducto ad curam alicuius cōmunitatis. impossibile est eniꝫ omnibus indulgere: ⁊ cōplacere. Unde hanc nostratuꝫ vt ita dicam miseriā ⁊ in libro ꝑnosticationū auctoritate Platonis ait. Si debent cōparari ab infantibꝰ: vł ab hoībus insipientibꝰ medicus ⁊ cocus. cocus non in medico id qđ plus deportabit. Expedit igiť medico vt oībus existat notus bona fama si doctrina ne mini tñ familiaris ne nimia familiaritate cōtēnatur. Si tñ cū aliquo vulgari affinitate ɔiunctus sit: ⁊ magis illi familiarē se prebeat excusaturo. Non seuerꝰ neqꝫ crudelis: ne pp illa deuiteť. Uulgo moribꝰ ⁊ gestis ⁊ vestitu laudabiliter se ostendat. Si cū vulgaribus sermoneꝫ habere cōtigerit nullius dicta reprobet. Cum eis nō est altercandū: sed affirmet que cōitati hoīum videnť: ⁊ laudet veluti vtilia. Omnibꝰ affabilem se reddere: neminē spernere: oībus benigne remedia exhibere. Cum tps loquēdi datur medico: sit ille affabilis: ornate ⁊ pulchre cum quadam grauitate loquēs ēt ī parabolis aliqñ dicunť sapiētes: nō pudeat medicū vocari parabolanū: cū euāgelica lectio doceat sūmuꝫ medicū Jesum xp̄m fuisse parabolanum: idest in parabolis loquutuꝫ. Omnis aūt xp̄i actio nostra est instructio. Jurgia: lites ⁊ partialitates: que plurimū solent oriri ⁊ foueri in ciuitatibus vł cōitatibus quouis mō fugiet: cōe bonū ciuitatis illius vel patrie ꝫelet: laudes vulgi non cupiat: nam vulgus ignobile nō discernit perituꝫ ab iperito laudanduꝫ: vel cōmendandū a vituperando. Honores seu reuerentiā sibi exhibitas non spernat: pp qđ si ꝑ ciuitatem vel alia loca publica transire contingat eq̄ster falleratus vel pedes ⁊ cum reuerentia salutetur vnicuiqꝫ reddat cōsimile: blandū se porrigens. Petentibus cōsilia medicus cōditiones petentis: ⁊ materiam petitam consideret diligenter. Nam si petēs fuerit fidedignus: neqꝫ a casu petens ⁊ de re licita petat: ei consiliuꝫ est exhibendū. Hic tñ bonaꝫ cautelaꝫ seruare opꝫ: vt ars magis sit in precio. Medicuꝫ tñ ex improuiso petenti: ⁊ quasi a casu nō illico medicus prebeat remediuꝫ etiam si in promptu haberet remedia. Sed differat percipue si dispositio de qua petitur dat inducias: ⁊ iubeas illi vt in crastinū deseřat vrinā: vt videať velle maturius incedere.

¶ Capitulum sextum ⁊ vltimū.

¶ De modo se habendi medici quantum ad ea que extrinsecus sunt.

It medicus quo ad facultatē diues: vel saltem nō oīo egenus eius locus habitationis: siue domus oībus notus: vt inueniri possit: emergēte necessitate. Hospitiū tñ eius quo ad intima secretū: paucisqꝫ notū non resonans: nō calcatū: ⁊ in cursibꝰ dixit Cōciliator. nō ēt mitris ⁊ vexillis medicinalibus organis isignitū. Non ē medici querere festiuitates: neqꝫ cātus: neqꝫ tripudia. Non sit medicus pulsator instrumentoruꝫ musicaliū: nō postibuloꝝ visitator. Non cōuerseť cū pollutis ⁊ publice peccatoribus aut infamibꝰ aut flagitiosis hominibus: ⁊ precipue homicidis. Non occupetur in rebus publicis ⁊ negociationibꝰ. Ex his enim oriť: vt fundamēta medicine negligant: ɔfidentia infirmi de medico depelliť: auctoritas minuiť: ⁊ demū inutilis ⁊ nociuus medicus iudicať. Nō intromittat se medicus ī emēdo necessaria domui: ꝑcipue circa victū quottidianuꝫ: vilescit. n. ⁊ a vulgo notať. Nō venationibus occupeť: nō armis: nō in alchimia qua hoīes postremo solū ditanť spe: fuligine: ⁊ stultitia. Nō agricultura. Nō pōposus ꝑ ciuitatē icedēs ⁊ vt sit ad vnū dicere oīs medici intētio: ⁊ occupatio sit circa medicinalia dūtaxat. Dixit Halyabas: volentē itaqꝫ medicū esse pfectū: obseruare opꝫ hec mādata: ⁊ eis iformari q̄ ducti sunt moribꝰ nec ɔtēnē oīo. Si. n. his inheserit medela eius recta hoībus cōplacēs fiet: inclinabūturqꝫ ad eū: amabiť: honorabitur: honesta erit eiꝰ fama apud eos: necnon cū his meritis ⁊ pmijs ꝑmiabiť apud deū. Inquit Nicolus: ad ɔuiuiū inuitatus medicus si pōt primū locū sibi non vēdicet: neqꝫ ostendat se iportunū: neqꝫ famelicum: nullū cibū vituperet: nullūqꝫ fastidiat: esto ēt ꝙ vituperandus eēt: sꝫ summe laudet qualitatē: ⁊ quātitatē extollat: nō cōmendet ad implēdū ventris lacunā sed in cibo ⁊ potu sobrius sit. Et si in domo patiētis fuerit tūc cū ciboꝝ oblectatiōibꝰ occupatꝰ fuerit: nō obliuiscať patiētis: sed ad infirmū mittat: ⁊ de statu eiꝰ ingrat: vt noīe sui patiēs cognoscat: ꝙ medicꝰ ēt inter delitias sui ñ obliuiscať. Cūqꝫ a mensa surrexerit ad infirmū ingrediēs dicat sibi optime paratum. Hec q̄dē sunt: q̄ ad medicū referri opꝫ q̄ q̄ iuiolata: incorruptaqꝫ hoc mō pure ⁊ sancte: recteqꝫ seruauerit vrbes frequētādo ñ vbis solū veꝝ ēt re medicus cēsebitur: vita arteqꝫ sua felicissime: fortunatissimeqꝫ frueť: eiꝰ nomē: ⁊ gloria apud vniuersos hoīes: ⁊ nationes imppetuū celebrabiť. Trāsgrediēti autem contraria omnia euenient. Finis.

¶ Ad emptores hunc librum.

Que cuncta tenuit: tenet hic libellus amice
Hypocras: ⁊ canonum qui sapiere senex.
Hunc eme si poteris: poteris modo cūcta doceri:
Et cautelarum diceris hermogenes.
Hūc Uerona quo ꝫerbus gaudet scripsit appollo
Dixerit mentem: cetera cuncta sibi.
Hunc eme qui cuncta senum: veterūqꝫ priorum
Scire cupis: alter eris appollineus.

¶ Impressum Papie ꝑ Magistrum
Jacob de Burgofrācho. Anno
dñi. M.D.cccccviij. die
5. Aprilis.

3

PAVIA

1508